

MINISTERUL ÎNVĂȚĂMÂNTULUI PUBLIC

ISTORIA LITERATURII ROMÂNE

TEZE PROVIZORII

PENTRU

CLASA a XI-a MEDIE

PARTEA II-a

EDITURA DE STAT

1950

Biblioteca Universității „Lucian Blaga” din Sibiu

Biblioteca Centrala

LC81751160

Biblioteca Centrala Universitara - Sibiu

MINISTERUL ÎNVĂȚĂMÂNTULUI PUBLIC

Bonstantinescu D.

ISTORIA LITERATURII ROMÂNE

TEZE PROVIZORII

PENTRU

CLASA a XI-a MEDIE

PARTEA a II-a

Vlahuță - Delavrancea - Cosbuc - Hogas - Ioșif -
Cerna - Sp. Popescu.

INVENTAR
2020

20 FEB 1986
UNIVERSITATEA „LUCIAN BLAGA”
- SIBIU -
INVENTARIAT 1986

EDITURA DE STAT
1950

Bibl. Instit. de Inv

INV. Nr. 53.982

78

Biblioteca Universității „Lucian Blaga” din Sibiu

STEMA REPUBLICII POPULARE ROMÂNE

ALEXANDRU VLAHUȚĂ

(1857—1919)

Viața

S'a născut la 5 Septembrie 1857, în satul Pleșești din jud. Tutova. Era fiul unui mic proprietar agricol. După o copilărie bolnăvicioasă, despre care Vlahuță vorbește în amintirile sale (de ex. în „Note“ din „File rupte“), e dat la școală abia la nouă ani. Face cursul primar și liceul la Bârlad, și-și ia bacalaureatul la București, în 1879.

Numit prin concurs învățător, apoi profesor de limba română la gimnaziul din Târgoviște, el este destituit de consiliul permanent al județului, în 1882, deoarece publicase în ziarul „România Liberă“ din București o serie de corespondențe critice, pe care superiorii lui le considerau subversive. La Târgoviște a desfășurat deasemenea o activitate de răspânditor al culturii, prin presă și conferințe. Aci a scos revista „Armonia“.

Pierzându-și postul din învățământ, și-a câștigat existența, pentru scurt timp, ca avocat la Târgoviște și Galați, dar nu pe baza unei diplome de licență în drept, căci se pare că nu absolvise facultatea, ci grație unei diplome cumpărate, dela o „fabrică de avocați“ din Târgoviște, cum el însuși o mărlturisește în schița „Dincă C. Buleandră“. Diploma aceasta acorda posesorului titlul de apărător și dreptul de practică legală a avocaturii.

Scrisul, cu care începuse să se ocupe de foarte tânăr — (colabora la diferite publicații încă din liceu) nu constituia nici pentru el un mijloc de existență, după cum n'a fost pentru niciunul dintre scriitorii noștri, sub regimul burghez. De aceea a trebuit să dea meditații sau să ocupe diferite slujbe modest retribuite, ca aceea de corector, profesor la un pension particular, funcționar de minister. Condiția lui socială, l-a apropiat în jurul anului 1887 de mișcarea socialistă, fapt care marchează o cotitură hotărâtoare în activitatea lui de scriitor. E începutul unei noi perioade. Vlahuță nu s'a încă-

drat în mișcarea muncitorească, dar legăturile lui cu socialiștii și mai ales cu Gherea au exercitat o influență trainică asupra personalității sale. Prin 1890, Vlahuță îi considera pe socialiști drept niște „*visători generoși*”, care „*caută cu încredere și întrevăd în lumina viitoarelor reforme sociale așezarea unor vremi mai bune și mai fericite*”. Pe Gherea îl admira pentru activitatea de critic literar și recomanda cărțile lui ca pe un mijloc de însănătoșire morală tinerilor blazați ai vremii. Gherea, la rândul lui, a scris în 1890 un studiu critic elogios, subliniind accentele pozitive și elementele de critică socială din volumele de „*Nuvele*” (1886) și „*Poezii*” (1887), arătând că Vlahuță nu este un simplu imitator al lui Eminescu, ci un poet original. Vlahuță n'a rămas însă până la sfârșit în raporturi bune cu mișcarea muncitorească. Neînțelegând ideile fundamentale ale socialismului, el nu și-a putut depăși decât parțial poziția de clasă. În anul 1894, pornind dela o conferință a lui Anton Bacalbașa despre „*arta cu tendință*”, Vlahuță începe o polemică, la început potolită, apoi mereu mai violentă, cu revistele socialiste „*Munca*” din București și „*Evenimentul literar*” din Iași. În cursul acestei polemici, în care a întrebuițat, în locul argumentelor, o frazeologie lipsită de orice conținut științific și apoi a recurs chiar la atacuri personale și calomnii, Vlahuță și-a dovedit neputința de a înțelege fondul real al socialismului. De altfel, Vlahuță confundase încă dela începutul polemicii *tendința* cu *leza*, noțiuni pe care Gherea le definiase de mai multe ori.

Ceeace accepta el din socialism, reducea întreaga concepție la o utopie care ignora legile de dezvoltare ale societății, realitatea luptei de clasă și se baza pe duioșie, generozitate și milă.

Cearta cu socialiștii nu l-a asvârlit totuși în tabăra opusă, nu l-a transformat într'un apărător al regimului burghez.

Caracteristice pentru atitudinea lui sunt rapoarturile pe care le-a avut cu oficialitatea culturală burgheză. Prezentând un volum de poezii și unul de nuvele pentru premiere, Academia Română le-a respins pe amândouă. În 1893, Academia l-a ales membru corespondent, dar Vlahuță a refuzat să devină academician. Răspunsul și l-a publicat sub forma unei scrisori în „*Constituționalul*” în care declara: „Nu, nu pot să primesc gloria pe care mi-o dați, nu pot să înfrunt privirea protectoare a atâtor celebrități... Ce să caut eu acolo? De afară se vede mai bine și mai departe”.

La 2 Decembrie 1901, apare revista „*Semănătorul*”. Directorii ei sunt Vlahuță și Coșbuc.

În 1902, Vlahuță a fost numit referendar la Casa Școalelor, funcție mai bine retribuită, în care a rămas până la sfârșitul vieții.

Cam în aceeași vreme, starea sa materială s'a îmbunătățit mult printr'o moștenire importantă lăsată de socrul lui. Acum începe o a treia perioadă a vieții și operei scriitorului. Scrisul lui capătă din ce în ce mai mult un caracter de „*cumințire*“, un ton moralizator, în spiritul claselor dominante. Desigur că între îmbunătățirea situației lui materiale și schimbarea punctului de vedere din care privește viața, nu se poate stabili un raport de cauzalitate mecanică. Căci, chiar atunci când părea că se „*oficializase*“, el a mai avut unele răbufniri de revoltă socială ca un ecou al influenței ideologiei clasei muncitoare, prezentă în opera sa, mai ales în perioada de mijloc. De amintit, în privința aceasta, poezia „*1907*“.

Deasemenea el nu s'a manifestat ca un apărător al războiului în timpul primului război imperialist. Totuși este limpede că asigurarea materială a unei vieți la adăpost de grijile care-l chinaseră mai înainte, a dat un caracter mai evident mentalității lui burgheze. În această ultimă perioadă a vieții lui, Vlahuță a ținut să-și precizeze cu atitudine față de activitatea politică, într'o corespondență cu Caragiale. El care vorbise întotdeauna de funcția socială a poetului, ține să sublinieze că scriitorul trebuie să se păstreze nu *departe*, dar, în orice caz, *de-o parte* de frământările vremii lui, pentru „*ca să vadă mai bine și să gândească mai bine*“. Poziția aceasta — a treia cale — s'a dovedit și în cazul lui Vlahuță o poziție falsă, greșită. Căci, dorind să rămână de-o parte, el n'a văzut mai bine, nici n'a înțeles mai bine marile evenimente contemporane cu el.

După primul război mondial, nu a văzut just problema îndreptării relelor de care suferea țara și s'a hrănit cu iluzia că „*Un conducător puternic, cu viața curată*“ va crea „*partidul refacerii*“, pentru a porni România pe drumul dreptății, al cinstei și al bune stări.

În orice caz, în ciuda inconșvențelor sale, Vlahuță nu s'a alăturat niciodată apologeților regimului burghezo-moșieresc și nu și-a trădat atitudinea de simpatie față de cei oropsiți. Ideologia clasei muncitoare în plină ascendență politică și culturală i-a influențat puternic personalitatea, chiar când el s'a îndepărtat de drumul acestei clase. Faptul se reflectă limpede în opera lui.

Alexandru Vlahuță a murit la 19 Noembrie 1919.

Apreciind elementele progresiste din opera lui, Academia Republicii Populare Române l-a ales, post-mortem, membru de onoare al ei.

Carierea de scriitor și ziarist a lui Vlahuță cuprinde patru decenii. A colaborat la principalele reviste și ziare ale vremii („*Epoca*“, „*Lupta*“, „*Lupta literară*“, „*România Liberă*“, „*Revista Nouă*“, „*Convorbiri Literare*“, „*Viața Românească*“). A condus la Târgoviște „*Armonia*“, iar la București „*Viața*“ (1893—96). A înființat împreună cu Coșbuc revista „*Semănătorul*“, dar nu a rămas la direcția ei decât un an. A mai scos ziarul „*Dacia*“ și revista „*Lamura*“. Această susținută activitate gazetărească dovedește interesul viu al scriitorului pentru problemele actualității.

A scris poezii, nuvele, un roman și un fragment de piesă. Poeziile au apărut mai întâi în două volume (1887 și 1896) și apoi într'unul singur, postum. Volumele de nuvele, articole și studii sunt mai numeroase și s'au tipărit, în ordine cronologică, astfel: „*Nuvele*“ — 1896, „*Din goana vieții*“ — 1892, „*Icoane șterse*“, — 1895, „*Clipe de liniște*“, — 1899, „*File rupte*“ — 1909, „*La gura sobei*“ — 1911, „*Dreptate*“ — 1914. Singurul lui roman, „*Dan*“, a apărut în 1894. Ultimele lui scrieri sunt „*România pitorească*“, monografia „*Pictorul N. I. Grigorescu — Viața și opera lui*“ și „*Din trecutul nostru*“.

Scrierile lui Vlahuță se pot grupa după cele trei perioade ale vieții lui. În prima perioadă, scriitorul, nemulțumit de viața pe care era nevoit s'o ducă, se află sub influența lui Eminescu, E decepționist în limitele pe care le vom arăta. A doua perioadă este aceea în care critica lui socială ajunge la apogeu, căci atunci se exercită asupra lui Vlahuță, în modul cel mai puternic, influența mișcării muncitorești. În sfârșit, în ultima perioadă, scrierile lui Vlahuță se caracterizează printr'o poziție de oarecare împăcare a scriitorului cu orânduirea burgheză, deși nu lipsesc nici din ele paginile de critică socială.

A. Poezia. Apărut în 1887, deci în prima perioadă, volumul de „*Poezii*“ vedește o puternică influență eminesciană. Vlahuță închină, de altfel, maestrului său oda „*Lui Eminescu*“. În unele din poeziile acestui volum întâlnim multe elemente eminesciene: metru, imagini, cuvinte și expresii, dar, mai ales, accente decepționiste. Ca și Eminescu, Vlahuță pune problema morții, a iubirii, a poziției poetului în societate, dar cu accente originale, după cum vom vedea. Caracteristică pentru atitudinea pesimistă a lui Vlahuță este poezia „*In amurg*“, în care ni se înfățișează simbolic goana omului după o fericire, pe care niciodată n'o va ajunge, întocmai unui luntraș pornit pe o mare sbuciumată, spre un liman inaccesibil.

Ecoul pesimismului eminescian se datorește situației materiale grele a poetului din această perioadă, într-o societate care nu-i asigura condițiile necesare unei vieți demne. Asupra condiționării economico-sociale a decepționismului, Gherea a insistat într-o serie de studii, în care s'a referit și la Vlahuță. Nevoit să-și câștige existența prin ocupații efemere, puțin remuneratorii, scriitorii post-eminescieni și-au manifestat prin decepționism revolta împotriva orânduirii burgheze — pe care o considerau eternă, necunoscând rolul istoric și forța revoluționară a clasei muncitoare. Aceasta este, în general, și poziția lui Vlahuță.

Dar nu toate pozițiile din volumul dela 1887 sunt pesimiste. Gherea are meritul de a fi pus în lumina originalitatea lui Vlahuță, fapt care l-a ajutat pe poet să-și ducă activitatea — mai târziu — pe un drum propriu.

Poezia „*Din prag*” pune față în față ademenitoarea chemare a morții, mântuitoare de orice suferință, cu dragostea de viață, biruitoare. Concluzia poeziei este de natură optimistă :

*A, e negreșit de lesne să-ți repezi un glonț în creier !
Dar pe cer scânteie luna, dar în iarbă cânt'un greier
E-o mișcare, e un șarmec care-n veci nu se mai curmă
Și când te întorci și cugeți, lung privind ce lași în urmă
Simți că nu-i chip să te sature, ș'a trăi e-o fericire.*

Influența eminesciană care se simte în primul volum de versuri al lui Vlahuță, nu ne poate duce la negarea originalității poetului. Încă din acest volum, revolta acestuia împotriva marii burghezii nu se canalizează numai în direcția pesimismului, ci și spre atitudinea de critică realistă. În poezia „*Tu ești poet*”... Vlahuță exclamă :

*„De-ți plâng ai tăi în sărăcie,
Și-i vezi murind — ce-mi pasă mie ?
Tu du-mă'n alle lumi senine
Caci singura-ți chemare sfântă
E să mă'nveselești pe mine ;
Tu ești poet — deci cântă”.*

Versurile acestea exprimă cu amărăciune revolta poetului față de cei care, lăsându-l să trăiască în mizerie, îi cer să-i desfete cu scrierile lui. Dar Vlahuță depășește și amărăciunea pentru a lua o atitudine de critică socială ascuțită, batjocoritoare, aplicată la concret, în cele câteva satire ale lui. Astfel în „*Liniște*”, critica lui lovește în plin societatea burgheză a saloanelor, în care invitații, eleganți și îmbuibați, își dovedesc atât complecta neînțelegere față de poezie cât și afacerismul care-i singura lor preocu-

pare. „Doamnele mari“, „tinerii parfumați“, „de spirit, sclivisiți ca de paradă“, „domnii gravi, plini de afaceri“, care se'ntreabă „cam ce sumă să câștige cu-a lui versuri un poet“, sunt portrete schițate realist, cum realistă este și scena lecturii unei poezii în mijlocul acestei societăți.

Poetul subliniază că :

*„pentru un sărac, ce simte, nu e rană suflească
Mai grozavă decât mila rea și disprețuitoare,
Cu care-l privesc bogații în deșarta lor splendoare“.*

Concluzia lui Vlahuță este însă că poetul trebuie să fugă de societatea celor bogați și proști, să se închidă în sine.

*Ca un pustnic te închide în odaia ta săracă
Caută-ți în tine însuși liniștea și fericirea.*

Aceasta este, în general, atitudinea micii burghezii, care, nemulțumită de poziția pe care o are în cadrul societății capitaliste, se revoltă, dar nu trece la acțiune, ci își manifestă revolta prin izolare, retragere în sine.

Cu accente de critică violentă reia Vlahuță problema vieții scriitorului în societatea burgheză, în satira „Delendum“.

Mai târziu, în volumul „Iubire“, apărut în cea de a doua perioadă, Vlahuță, care recomandase odată confrăților săi să se retragă în sine, afirmă în poezia „Unde ne sunt visătorii“, necesitatea ca poetul să se inspire din viața poporului, să pășească în fruntea lui, să-l ajute. Identificăm aici aderarea lui Vlahuță la concepția lui Ghera în privința misiunii sociale a poetului. El condamnă acum refugiul în sine al poetului:

*Și când lumea asta mare e o veșnică mișcare,
Unde cea mai mică forță împlinește o chemare,
Și când vezi pe-ai tăi cum sufar, cum se sbuciumă și luptă,
In campania aceasta mare și neîntreruptă,
Tu, departe de primejdii, razna ca un dezertor,
Să arunci celor ce-așteaptă dela tine-un ajutor,
Jalea, și descurajarea cântecului tău amar?*

Poeții trebuie să fie „semănătorii generoaselor cuvinte“, să fie „mergătorii înainte“, care

*. . . . . cu a lor cântec să reverse
Peste inimile noastre mângâiere și iubire, —
Și cuvântul lor profetic, inspirata lor privire,
Valurile de'ntuneric desplicându-le în două,
Splendidă'naintea noastră să se-arate-o lume nouă.*

Dar poetul despre care vorbește el nu este totuși un luptător, care să folosească poezia ca pe o armă prin care să îndemne pe cei exploatați la luptă revoluționară, singura care poate duce la răsturnarea unei orânduiri nedrepte. Vlahuță socotește că relele se pot îndrepta prin forța cuvântului, prin convingerea exploatatorilor că revendicările celor obidiți sunt drepte. Este atitudinea unui utopist, care apare și în alte poezii, ca de exemplu, în „Triumful așteptării”. Aceasta este rezultatul faptului că el nu înțelege cauzele reale ale „*vrajbei dintre oameni*”. Astfel, poate ajunge să afirme în poezia „*Vechilor Atenești*” că poeții :

*Vor șterge vrajba dintre oameni,
Ș'or face traiul mai senin, punând
Pace și iubire în inimile care gem.*

Cu prilejul răscoalelor țărănești din 1907, Vlahuță, ia atitudine împotriva claselor conducătoare în frunte cu regele. El condamnă cu asprime guvernarea bazată pe minciună și împilare.

Poezia „1907” ocupă un loc foarte important în opera lui Vlahuță și în istoria literaturii noastre. Dovedind o justă înțelegere a rolului monarhiei ca reprezentantă a regimurilor de asuprire, poetul o denunță în versuri însuflețite de o puternică ură :

*Minciuna stă cu regele la masă...
Doar asta-i cam de mulțisor poveste :
De când sunt regi, de când minciună este,
Duc laolaltă cea mai bună casă.*

Cu ironie batjocoritoare vorbește mai departe poetul despre multele „*griji*” ale regelui, despre lingușirile curtenilor, care-i vorbesc de „*belșugul*” și „*veselia*” din țară. În câteva strofe, Vlahuță demască aparenta bogăție a țării, impresia de belșug provocată de pătrunderea capitalurilor străine la noi după instaurarea monarhiei.

*Că tu sălbatici ai găsit aice,
Sălbatici și mișei, și proști de-a-rândul,
Ș'o sūrăcie — cum nu-ți dai cu gândul...
Dar faci un semn — și'ncep să se ridice
Oștiri, cetăți, palate, lume nouă,
Izvoarele vieții se desfundă;
De pretutindenii bogății inundă —*

și mai departe :

*Azi la cuprinsul tău râvnește-o lume
E-o veselie ș'un belșug în țară,
Că vin și guri flămânde de pe-afară*

Adevărul e considerat la palat drept un conspirator și chiar dacă pătrunde uneori la rege („*Fac și monarhii câte-o nebunie...*“), avertismentul lui nu e luat în seamă. Cu durere vorbește poelul despre mizeria țărănimii, care se răscoală. Dar nici răscoala nu duce la niciun rezultat. Monarhul rămâne nepăsător „*s'al vremii rost el tot nu-l înțelege*“.

Poezia „1907“ este un act de acuzare, o denunțare hotărâtă și fățișă a monarhiei ca reprezentantă a intereselor burghezo-moșierimii.

Vom observa că, lipsindu-i înțelegerea răscoalelor țărănești dela 1907 ca o manifestare a luptei de clasă, Vlahuță numește lupta celor asupriți un „*năpraznic vânt al nebuliei*“ și cuprinde pe exploatați și exploatați în acelaș vers îndurerat: „*Sar jrații între ei să se sugrume*“.

Atitudinea antimonarhică a lui Vlahuță nu s'a manifestat numai la 1907.

Cu douăzeci de ani înainte, în 1887, deschizând o listă de subscripție pentru ajutorarea lui Eminescu, el a publicat o „*Scri-soare către cititori*“, în care a pus față în față mizeria nefericitului poet, cu bogăția guvernanților, nepăsători față de oamenii culturii și artei. Cu indignare, Vlahuță atacă în acea scrisoare și lăcomia de averi a regelui :

„*Noi avem un rege lacom de bani și cumplit de avar, care tremură de milogeala unui sărac, cu de cușilul unui conspirator...*“

În acelaș an, când poetul intrase în legături cu socialiștii, manifestările lui antidinastice s'au repetat. Vlahuță a vorbit cu desgust de mai multe ori despre „*spinările de gumilastică*“ ale celor dornici de „*inaltă protecție*“ a palatului.

Deasemenea, în basmii antimonarhic „*Auri sacra fama*“ a demascată cu energie lăcomia de bani și sgârcenia regelui :

„*a fost odată..., a fost un împărat cumplit și lacom, care s'a lăsat, ca o foamele strașnică, asupra unui popor nenorocit, blajin, darnic și îndurător din cale-așară...*“

„*Și nu mai avea saț de bogății și nicio milă n'avea de su-pușii lui. Că munceau bieții oameni din zori până în pulerea nopții, și banii tuturor curgeau gârlă în huznalele domnești și ca într'o groapă fără fund se istoveau averile fără s'o poată umple*“.

Ca și în „1907“. Vlahuță vorbește cu ură despre „*vechilii lin-gușitori*“, sfetnicii apropiați ai regelui.

Creația poetică a lui Vlahuță urmează o linie sinuoasă. Dela accente pesimiste, revolta lui se ridică până la critica ascuțită a burgheziei, până la afirmarea încrederii într'o viață dreaptă și fericită, pentru a coborî apoi în greșeala de a propovădui, adesea cu o notă religioasă, rezolvarea problemei sociale prin înfrățirea oamenilor pe deasupra claselor, prin pacificare socială. Și este sem-

nificativ faptul că una din ultimele lui poezii „Sub legea tunului“, aduce o nouă răbușnire de pesimism. Era rezultatul firesc al experienței de viață făcută de un scriitor, pe care influența viguroasă a clasei muncitoare l-a sinuls din mrejele decepționismului, dar pe care poziția lui de clasă l-a împiedicat să adere la mișcarea socialistă, și deci l-a lipsit de perspectivele largi către care numai o atitudine consecvent și adânc revoluționară l-ar fi putut duce.

Vlahuță n'a exprimat ideologia proletariatului ci a fost doar influențat de ea, fapt care a determinat în gândirea sa, o poziție progresistă și o îmbogățire deosebită a tematicii operei sale.

B. — Proza de critică socială. Nuvelele și romanul lui Vlahuță nu se pot studia izolat, fără de articolele, studiile și conferințele lui. De altfel, înafara de primul volum de „Nuvele“ (1866), și de romanul „Dan“, celelalte volume chiar când poartă pe copertă titlul „Nuvele“, cuprind mai puțin literatură propriu zisă, cât mai ales luări de atitudine sub formă de satire sociale, schițe, amintiri, scrisori, conferințe. Caracterul subiectiv al scrierilor lui literare nu provine numai din folosirea unor elemente autobiografice, ci și din faptul că Vlahuță își folosește personajele pentru a comunica, mai mult sau mai puțin direct, propriile-i păreri și atitudini.

Primul volum de „Nuvele“ publicat în 1866 aduce și el acele accente decepționiste, care caracterizează după cum am văzut, prima perioadă a creației lui Vlahuță. Prima nuvelă, „Din durerile lumii“, povestește, pe un ton adesea discursiv și liric, suferințele unui tânăr sărac, de origină rurală, care, supus unor lungi serii de umilințe, sfârșește doborât de tuberculoză. Până la un punct, Radu Munteanu, eroul nuvelei, parcurge experiențele de viață ale autorului (e admirator al lui Eminescu, meditator, pedagog, poet). Vlahuță nu-și ascunde nici simpatia față de acest tânăr care-i seamănă, nici ura față de bogați.

În celelalte nuvele din acest volum: „Epraxia“, „Vișan“, „Cassian“, personajele ne apar, ca și Radu Munteanu, niște victime ale alcătuirii sociale nedrepte, pe care autorul o privește ca pe un factor etern, de neschimbat. Deaceea răsvrătirea acestor personaje este sinceră („ar fi prăbușit lumea și cerul l-ar fi făcut pulbere să fi avut putere“, gândește nefericita călugăriță Epraxia), dar anarhică și nepulincioasă.

Apropierea de mișcarea muncitorească l-a ajutat pe Vlahuță și în proză, ca și în poezie să ajungă la un oarecare grad de lămurire în cece privește atitudinea lui față de societate. Deaceea, în volumele următoare, el trece dela decepționismul ca manifestare a unei revolte cu caracter general, și fără perspective, la lovituri împotriva unor ținte precise, la vizarea unor aspecte concrete ale nedreptății sociale. Vlahuță, care nu poate fi numit nici nuvelist, nici romancier, este un observator atent al faptelor și tipurilor ce carac-

terizează epoca lui. De aici și folosirea frecventă a mijlocului direct de critică socială, care este satira sau articolul cu caracter de pamflet, decât a prozei epice. Volumul „*Din goana vieții*” (1892) aduce o galerie de 7 „*profiluri*” în versuri, în care scriitorul satirizează pe starețul lacom de bani, pe tânărul „*parfumat și sclivisit*”, pe ofițerul brutal, vânător de zestre, pe „*fantele de tobă*” ce poartă nostalgia nobleței, pe criticul ignorant și negativist, pe directorul necinstit al unui pension, în sfârșit pe tânărul poet pesimist.

Galeria aceasta se completează în acelaș volum cu o serie de alte figuri tipice din societatea burgheză, caracterizate, fie prin mijlocirea unor narațiuni („*Schiță*”, „*Un vecin*”, „*Din C. Buleandră*”, etc.), fie direct în portretele-pamflet în proză („*Viiitorii miniștri*”, „*Chimiță*”, etc.).

Săgețile scriitorului, care lovesc în ziaristul ignorant și venal, în militarul brutal, în avocatul escroc, vor fi tot așa de ascuțite și mai târziu, în „*File rupte*” (1909), de pildă. Capitolul „*Câțiva paraziți*”, din „*File rupte*”, aduce o caustică satiră la adresa burghezului fără o profesie precisă, dar care trăiește totuși foarte bine în mijlocul celor bogați, ale căror slăbiciuni știe să le cultive.

Vlahuță nu schițează aceste tipuri izolat, el le plasează în societatea care le-a produs, merge deci mai în adâncul lucrurilor, criticând aspru relele de care suferă societatea însăși. În articolul „*Spoială și funcționarism*” din volumul „*Din goana vieții*”, el descrie societatea burgheză astfel :

*„Și deasupra acestei vermine sociale, deasupra acestui furnicar de paraziți și nepulincioși, se etalează marele bazar de forme goale și pompoase, solemnitatea tristă a unei civilizații de paradă, umflată, sterilă și anostă ca un discurs de înmormântare”. Politicianismul burghez este demascat fără cruțare: „In jurul sfântului buget se strâng, se înghesuiesc și se îmbrăncesc unii pe alții, din ce în ce mai mulți clienși flămânzi, sgrbutiți de frig și de nevoi. Un ciolan de ros — asta-i formula crudă și ordinară a frământării și luptei noastre pentru existență” („Spoială și funcționarism”). Astfel își arată în 1889 disprețul său față de orânduirea burgheză, scriitorul mic burghez, care ducea atunci o viață grea. În acelaș articol din care am citat mai sus, Vlahuță vorbește cu simpatie și stimă despre „*visătorii generoși*” cum îi numește el pe socialiști. Cu admirație se referă în alte pagini ale volumului „*Din goana vieții*” la volumul al doilea din „*Studiile critice*” ale lui Gherea, caracterizând astfel pe marele critic: „*Singurul om care ne-a dat în literatură câteva produse de cercetări profund savante și uimitor de conștiincioase*”.*

Influența lui Gherea și, în general, a socialismului se continuă multă vreme în proza lui Vlahuță. Ea e mai puternică în perioada în care a scris lucrările cuprinse în volumul „*Din goana vieții*”

și scade mai târziu după polemica cu socialiștii, dar mai ales după ce Vlahuță își asigură un trai îndestulat. Însă această influență nu se va stinge niciodată pe deplin în opera lui Vlahuță.

Ea explică atitudinea lui Vlahuță față de crâncena exploatare a țăranului („*Socoteala*“, „*Dan*“). În „*Socoteala*“, țăranul dus să-și ceară drepturile dela boier este bătut crunt, de vechil, din ordinul boierului. În „*Dan*“, locotenentul Drăghici lovește cu cravașa pe țărani care nu se dăduseră destul de repede la o parte din calea boierilor.

Simpatia pentru țărănimăa asuprită constituie contribuția pozitivă a activității lui Vlahuță la revista „*Semănătorul*“, al cărei codirector a fost timp de un an dela înființare. Pentru Vlahuță, „*Semănătorul*“ trebuia să pună în practică îndemnul pe care le formulase cu câțiva ani înainte în „*Unde ne sunt visătorii*“. În articolul „*Indemn*“ el spune: „*Noi, care ne-am făcut de mult ucenicia în literatură, simțim ca o muștrare de cuget, când ne uităm în urmă și vedem câtă vreme am pierdut, puind în stihuri amăgiriile și durerile micii noastre vieți, retrași de sgomotele lumii, înstrăinați adesea de marea viață a poporului, de marile lui suferințe și aspirații care ar fi trebuit, dela început, să umple și să încălzească inimile noastre*“. Vlahuță a îndemnat și în alte rânduri pe scriitori să se intereseze de viața țărănimii și s'a arătat mereu preocupat de problema răspândirii culturii la sate. X

Nu trebuie să ne închipuim însă că Vlahuță are o viziune științifică a problemei țărănești. Indignarea lui de mic burghez de origine rurală, în fața suferinței țăranilor, îl duce uneori la acele trășături care s'au accentuat la „*Semănătorul*“ după plecarea lui și care au făcut din semănătorism o mișcare literară ce a slujit burghezo-moșierimii. E vorba de idealizarea vieții satului, regretul pentru vremurile de odinioară, naționalismul burghez-șovin, opoziția artificială dintre sat și oraș, simpatia pentru boierii scăpătați.

Influenței mișcării muncitorești îi datorește Vlahuță atitudinea de revoltă împotriva regimului odios din cazarmele burghezei („*Ion*“, „*Deslegare*“). Adeseori revin în proza lui figurile de ofițeri brutali, cartofori, necinstiți („*Un vecin*“, „*Dreptate*“, Drăghici din romanul „*Dan*“), tipuri reprezentative pentru armata burghezo-moșierească. Prin satirizarea acestora Vlahuță s'a alăturat mării campanii anti-militariste, dusă de scriitorii dela „*Contemporanul*“.

Cu aceeași vigoare a criticat Vlahuță școala burgheză, cu regimul ei aspru, neînțelegător față de sufletul copilului.

Intr'o bucată autobiografică, el își amintește cu oroare de „*Domnul Udrea*“, care „*toarnă la bancă*“ pe elevi și rupe nuielele pe spinarea lor, pentru a-i face cuminți și silitori. În „*Impresii dela examenele particulare*“, schițează câteva portrete de profesori-

sbiri cu „fața aspră și posomorâtă“, dornici să „încurce“, să „dea reprezentatie pentru publicul care e de față“. Vlahuță condamnă cu asprime disprețul față de elevi al acestor profesori aspri, sau ironici, în fața cărora elevii apar ca niște acuzați. El demască și directorii de școli care își măresc veniturile prin specularea elevilor :

*Directorul stă la pândă,
Și când larma e mai mare,
Iată-l Țioros și aprig,
În mijlocul lor apare.
Sombriu, cu carnetu'n mână,
Scrie șaptezeci din ei ;
Apoi chiamă bucătarul :
„Mâni postesc acești mișei“.*

A doua zi, însă, bucătarul, pus la cale de director, dă pe ascuns de mâncare copiilor, dar „pe parale“ (Nr. 6 din *Profiluri*).

Alte obiective, către care Vlahuță îndreaptă lăișul criticii sale aillându-se tot pe linia „Contemporanului“, sunt : educația copiilor de oameni bogați, boieri sau burghezi („Cățiva paraziți“, „Dreptate“ etc.), familia burgheză, ziaristii venali.

O mențiune specială se cuvine articolelor și conferințelor în care, cu multe note juste, Vlahuță pune problema literaturii sănătoase („Literatura noastră“, „Oneslitatea în artă“, „Cărți pentru popor“), și a celor în care discută situația scriitorilor în societatea burgheză (articolele despre Eminescu, „Casa artiștilor“, „Familia artiștilor“).

Romanul „Dan“, apărut în 1894, ar putea fi considerat ca o sinteză a tuturor acestor probleme enumerate. Construit — până la o anumită limită, — din elemente autobiografice, acest roman cuprinde povestea tragică a unui poet care se căsătorește cu fata unui boier scăpătat și care, din pricina frivolității soției sale și a reputinței de a se adapta mediului social, înnebunește. Lipsit de o viziune pe deplin realistă, romanul nu are decât o valoare parțială, nu este realizat în întregime. Intălnim și aici o serie de „profiluri“, de caracterizări expresive, ca de pildă aceea a politicianului veros (Veronescu-Prisăcani), a altui politician cinic (Peruianu), a „savantului“ care și-a creat reputația printr'un volum unde și-a adunat articolele elogioase la adresa regelui. Inafară de aceste tipuri negative, la acțiunea romanului participă și personaje întrucâtva pozitive, ca ziaristul Priboianu și medicul Plavăț, care ar dori să îndrepte societatea, dar prin reforme locale.

Deși aspectele critice ale romanului vizează aproape întreaga viață politică și socială a timpului, romanul nu este realizat din punct de vedere artistic. Personajele nu au, în general, viață, sunt numai niște schițe lipsite de culoare și relief. Compoziția romanu-

lui este stângace. În „Dan” Vlahuță nu reușește să ne dea o imagine artistică a realității. Faptul se datorește lipsei unei înțelegeri adânci a raporturilor sociale, cât și lipsei unei atitudini clare și hotărâte în problemele luptei de clasă.

C. — Proza: cu conținut moralizator și didactic. După volumul „Fite rupte”, apărut în 1909, atitudinea de critică socială a lui Vlahuță, deși nu pierde cu desăvârșire, se tocește considerabil. Scriitorul s'a împăcat în mare măsură cu societatea. Nu este lipsit de semnificație faptul că volumul, pe care-l tipărește la 1911, poartă un titlu bătrânesc și cuminte, „La gura sobei”. Cartea cuprinde articole și scrieri alcătuite din maxime și sfaturi duioase, ca niște predici. Tinerii căsătoriți sunt sfătuiți să se respecte reciproc, copiii săraci să nu fie triști că nu au haine noi, căci „cel sărac și muncitor poate ajunge bogat prin muncă” („Munca și rânduiala” sfârșesc prin a da bogăție). Cel ce ajunge „mai departe decât cei bogați” să nu i urască pe aceștia, pentru faptul că-l disprețuiseră mai înainte, căci „suferitele alese nu urăsc”.

Convingerea scriitorului este acum că „fiecare își poate face o viață frumoasă. Si-o poate face în sărăcia unui bordei, cum — firește, cea mai greu — și-o poate face într'un paiaț”.

Volumul „Dreptate” apărut în 1914 aduce note asemănătoare, dar și noi pagini de critică socială („Dreptate”, „Este o dreptate”, „Te-ai amețit”. „Destegare”, „Treptele”, etc.). Această critică lovește însă parvenitismul, în special.

Vlahuță a mai publicat, în ultima perioadă a activității lui, volumele „România pitorească”, „Pictorul N. I. Grigorescu și „Din trecutul nostru”.

„România pitorească” cuprinde descrierea ce i se ceruse, a unei călătorii prin țară. Cartea cuprinde unele pagini de o plasticitate remarcabilă, dar ea rămâne la suprafața lucrurilor, la elementul pitoresc și nu se preocupă de viața grea a oamenilor, în mijlocul naturii.

În „România pitorească”, Vlahuță își arată dragostea față de cântecele și jocurile naționale și evocă episoade din trecutul țării.

Cu simpatie și cu aceeași putere de plasticizare vorbește Vlahuță despre pictorul Grigorescu și-i descrie tablourile în monografia ce i-a închinat-o. Și aici, în pagini lirice, vorbește cu căldură despre țărani, păstori sau agricultori.

„Din trecutul nostru” este o carte de istorie, scrisă într'un stil ușor, dar fără o viziune realistă a faptelor, deși Vlahuță arătase în poezia „Dreptate” și în fragmentul „Vlad-Țepeș” tendința unei înțelegeri mai adânci a istoriei, vădise preocupări nu atât pentru faptele domnilor și boierilor, cât mai ales pentru suferințele și luptele poporului.

D. — Traduceri. Vlahuță s'a manifestat și ca traducător. E semnificativ faptul că el s'a simțit atras de opera poetei italiene Ada Negri, care-și făcuse debutul la „*Illustrazione Popolare*“ (un fel de „*Gazeta Săteanului*“, explică Vlahuță) și care era numită pe atunci „*la prophétesse du peuple*“. (Mai târziu Ada Negri s'a îndepărtat de mișcarea socialistă, a devenit mistică și a scris poezii fasciste). În 1898, Vlahuță a tradus un număr de poezii, în care poeta italiană își arăta simpatia față de cei obișduiți și revolta în fața nedreptăților sociale. În poeziile traduse întâlnim versuri ca:

*Iubește pe cei obișduiți și disperați,
Tu, slabă și singură.
Pentru cei slabi și singuri, fii vrednică și tare!*

(Fără ritm)

Poezia „*Mulare silită*“, în care poeta își arată compătimirea față de o familie săracă aruncată în stradă fiindcă n'a putut plăti chiria, se încheie cu o viziune revoluționară :

*Ș'acea mizerie ce'ncurcă drumul,
Acele mobile stricate, roase,
Ce prin noroi spre viitor se'ndreaptă —
Par începutul unei baricade.*

În poezia „*Copil*“ se denunță nemiloasa exploatare a copiilor puși la munci grele în fabricile capitaliștilor; în „*Muncitorul*“ și în „*Proletar*“, apare figura muncitorului care trăiește în robie, rămâne adeseori fără lucru, dar care ca un „*atlet strălucitor*“ :

*V'a'ngenunchia pe monștrii
Ce țin poporul rob și'n întuneric.*

Concluzii

1. Primele volume ale lui Alexandru Vlahuță aduc ecouri pesimiste, datorite condițiilor nesigure de viață ale poetului mic-burghez de origină rurală, ajuns la oraș „*artist proletar cult*“, așa cum i-a numit Gherea pe scriitorii mic-burghezi. În aceleași volume se vedește însă și dragostea de viață a poetului, simpatia pentru cei obișduiți și ura față de societatea burgheză.

2. Intrând sub influența rodnică a mișcării muncitorești, Vlahuță devine un critic sever al regimului burghez-moșieresc, în cea de a doua perioadă a activității lui. Deși nu reușește să-și depășească total poziția de clasă și nu-și apropie fondul științific al socialismului, el se angajează totuși într-o luptă viguroasă împotriva putredei societăți burgheze. Lupta lui se desfășoară, în aceas-

tă a doua perioadă, paralel cu lupta scriitorilor dela „Contemporanul“, vizând aceleași obiective: critica politicianismului odios, a monarhiei ca exponentă a intereselor claselor exploatatoare, a exploatării țărănimii, a regimului de închisoare din armata burgheză, a gazetăriei necinstite, a sistemului pedagogic brutal, cât și a familiei și căsătoriei burgheze.

3. În cea de a treia perioadă, securitatea materială, de care se bucură, scoate la iveală mai puternic trăsăturile mentalității lui burgheze, totuși nu-l transformă într'un apărător al regimului burghezo-moșieresc.

4. Trăsăturile dominante ale operei lui Vlahuță sunt cele pozitive, progresiste, și tot ceea ce cuprinde bun și valoros această operă, ca și operele celorlalți scriitori începând din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea, se datoresc puternicei influențe a mișcării muncitorești.

BARBU DELAVRANCEA

(1857 — 1916)

Viața

Nuvelistul și dramaturgul Barbu Ștefănescu, rămas în literatura noastră cu numele de Delavrancea, s'a născut la 17 Noembrie 1857 în mahalaua Orzari (Delea Nouă) din București.

Tatăl scriitorului, Ștefan Tudorică, se ocupa cu cărăușia, fiind starostele orzarilor ce transportau cerealele la Oltenița.

Copilul a învățat carte, mai întâi la școala primară din Orzari și apoi la „școala domnească“ din sectorul Negru. Aici avu ca dascăl pe domnul Vucea, care folosea în predarea lecțiilor și menținerea disciplinei, sistemul monitorilor înarmați cu vergi pentru a-i bate pe elevi. Liceul l-a făcut între 1870—1877, la Sf. Sava, unde a fost un elev umil, simțindu-se rău, el, fiu de căruțaș, între ceilalți elevi feciori de moșieri, arendași, militari, etc.

Încă depe băncile liceului, scriitorul de mai târziu își încearcă talentul literar, scriind versuri.

Școala burghezo-moșierească, cu spiritul ei despotice, era părtinitoare față de odraslele bogătașilor și nedreaptă pentru cei veniți din familiile modeste. Din această școală, B. Ștefănescu-Dela-

vrancea a rămas cu amare amintiri, pe care ni le povestește în „Domnul Vucea” și „Bursierul”.

După terminarea liceului, el se înscrie, determinat de fratele său mai mare, la facultatea de medicină, pe care însă o părăsește repede, pentru a urma dreptul. În 1882, obținând licența, pleacă la Paris pentru desăvârșirea studiilor.

La Paris, tânărul Delavrancea lucrează puțin în domeniul studiilor juridice, cultivându-și, în schimb, cunoștințele artistice, în special cele în domeniul plasticii, realizând și unele dintre primele lui opere literare mai însemnate, de exemplu, nuvelele „Sultânica” și „Iancu Moroiu”.

În Iunie 1883, Delavrancea se întoarce în țară. În redacția „României libere” el întâlnește pe Vlahuță, pe care-l cunoscuse la Paris. Între blândul Vlahuță și furtunosul Delavrancea s'a legat o caldă prietenie. În cerul prieteniei lor este cuprins în curând și Caragiale. Mare admirator al picturii, Delavrancea a avut deasemenea un sentiment de înaltă prietenie pentru pictorul N. Grigorescu.

După întoarcerea lui în țară, Delavrancea se dedică avocaturii și se ocupă în mod deosebit cu literatura. Astfel, în 1885, el dă la iveală scrieri noi ca poemul „Fanta-Cella”, basmul „Palatul de cleștar”, precum și unele schițe și povestiri ca „Sorocova”, „Răzmerița” și „Odinioară”. În vremea aceasta poziția lui socială este aceea a intelectualului mic burghez nemulțumit, care privește cu simpatie lupta și suferința poporului muncitor, dar care tinde să pătrundă în rândul claselor dominante.

Într'adevăr, nu după mult timp, Delavrancea, în ciuda simpatiei pe care o arăta pentru cei obidiți, începe o activitate politică militantă în cadrul partidului reacționar al liberalilor, scriind totodată și numeroase articole în presa acestui partid, mai ales în „Românul”.

În 1887, el scoate revista „Lupta Literară”, la care au colaborat Vlahuță, C. Mille, O. Carp, Ispirescu, etc.

Sub influența mișcării muncitorești care demasca regimul de exploatare burghezo-moșieresc, Delavrancea, deși făcea politică liberală, continuă totuși, ca scriitor, să aibă o atitudine critică față de clasele exploatare și de simpatie față de lumea muncitoare. În sensul acesta l-au dirijat și legăturile lui sporadice cu C. Dobrogeanu-Gherea.

Într'adevăr, în acest timp, marele critic îl remarcă, înlesnindu-i colaborarea la revista sa „Literatură și Știință”. Aci, Delavrancea publică „Bunicul”, „Bunica”, „Două latrimi” și „Marele duce”.

Totuși, rămânând pe poziția micului burghez și atras de avantajele oferite de clasele stăpânitoare, Delavrancea, după 1890, alunecă din ce în ce mai mult spre o poziție reacționară. Dela liberali,

el trece la conservatori și este ales de câteva ori deputat și primar al Capitalei. Astfel, frumosele cuvinte de dragoste adresate poporului în multe și înflăcărâte discursuri și conferințe erau desmințite de politica lui în sânul partidelor reacționare.

Activitatea lui literară din această vreme se resimte de urmările politicii reacționare pe care o practica.

Din realitatea socială contemporană, el se refugiază în trecutul îndepărtat, scriind basme și drame istorice (trilogia: „*Apus de soare*“, „*Vîiforul*“ și „*Lucașărul*“).

Când va încerca să prezinte și unele piese cu oarecare caracter de critică socială, ca de exemplu dramatizarea nuvelor „*Irinel*“ și „*Hagi Tudose*“, scrise mai înainte, opinia publică burghezomoșierească îi va fi ostilă.

În 1914, când izbucnește primul război mondial, Delavrancea fondează „*Acțiunea națională*“, și ține numeroase discursuri, în care pune toată verva lui de orator, căutând să convingă opinia noastră publică că interesul țării era de a intra în război de partea Aliaților. Politician burghez, Delavrancea se situa și în această chestiune pe linia naționalismului burghez provocator de războaie nedrepte. El îndemna la luptă, laudând eroismul flăcăilor care ar fi fost gata să-și verse sângele pentru desrobirea fraților de dincolo de Carpați. În realitate, războiul nu era dorit de popor, ci de clasele dominante, care urmăreau să cucerească alte surse de îmbogățire. După câștigarea victoriei, mult trâmbițata desrobire a fraților de dincolo avea să fie o crudă deziluzie, întrucât asupra oamenilor muncii s'a accentuat după război.

Delavrancea a murit la Iași în ziua de 29 Aprilie 1918.

Opera

Activitatea literară a lui Delavrancea începe la 1866, când era încă elev, și continuă până în ajunul primului război mondial. Se pot distinge două perioade relativ distincte: a) până în jurul lui 1890, când influența binefăcătoare a mișcării muncitorești se resimte mai puternic, și b) după această dată, când, în perioada trecerii capitalismului în faza sa imperialistă, el alunecă din ce în ce mai mult pe pozițiile claselor stăpânitoare.

Opera lui Delavrancea este alcătuită din schițe, nuvele, povestiri și piese de teatru. Pe lângă opera literară, Delavrancea a mai lăsat numeroase discursuri și conferințe cu caracter cultural.

* * *

Partea cea mai valoroasă din opera lui Delavrancea, atât din punct de vedere al semnificației conținutului, cât și ca realizare ar-

tistică, o formează nuvelele și povestirile lui. Scriitorul ne înfățișează în proza lui epică viața satelor („Sultănica“, „Văduvele“, „Răzmerița“, etc.) sau a mahalalei patriarhale („Odinioară“) precum și anumite aspecte din viața orășenească („Paraziții“, „Iancu Moroiu“, etc.), insistând asupra urmărilor nefaste ale societății bazate pe exploatare („Hagi Tudose“, „Trubadurul“, „Zobie“, „Milogul“). Câteva schițe și nuvele sunt numai simple povestiri care redau unele amintiri din copilăria scriitorului („Moș Crăciun“, „Bunicul“, „Bunica“) sau din viața lui de elev („Domnul Vucea“, „Bursierul“). Nu-i scapă lui Delavrancea nici moravurile partidelor politice istorice pe care le cunoștea bine („Înainte de alegeri“) după cum nu lipsește din opera lui nici fariseismul credincioșilor religioși chinuți de poftă lumești („Pravoslavnicul și slăninetele“).

Viața satului a fost destul de bine cunoscută de Delavrancea. Mahalaua orzarilor în care crescuse, nu era altceva decât o prelungire a orașului în spre sat. Această mahala avea mai multe legături cu satul decât cu orașul. În același timp, părinții lui, fiind născuți la țară, păstrau obiceiurile vieții rurale. Delavrancea a fost urmărit de amintirea vieții rustice și a lăsat numeroase nuvele și povestiri cu subiect din mediul rural. Una dintre acestea este „Sultănica“, nuvelă scrisă în 1882, când scriitorul se afla la Paris.

În „Sultănica“, intriga este simplă. Sultănica, eroina nuvelei, singura copilă a unei mame văduve și ajunse la sapă de lemn, baba Stanca, este cea mai frumoasă și mai mândră fată din sat. Toți flăcăii satului doresc să se aple în preajma ei. Fetele de seama ei o invidiază. Sultănica, însă, este tot așa de curată sufletește, pe cât este și de frumoasă. Dar Drăgan Căpraru, flăcău chipeș, înrăit de viața dusă în armata burghezo-moșierească, o atrage pe Sultănica în mrejele dragostei lui necinstite. Când află mama Stanca, se îmbolnăvește și, de supărare, moare. Rămăsă singură, Sultănica nu poate îndura rușinea și ocara satului și își pune capăt zilelor.

Subiectul nuvelei pare a fi fost pentru Delavrancea mai mult un pretext spre a ne înfățișa viața satului, zugrăvită îndeosebi în aspectul ei sărbătorec, cu jocuri și șezători, unde țărani și țărăncile apar cu obiceiurile lor.

Delavrancea nu ne dă imaginea complectă a vieții țărănești la această dată. Exploatarea țaranului nu apare nicăeri.

Scriitorul dovedește interes mai ales pentru atmosfera din ulița satului, în care rolul hotărîtor îl are „gura lumii“, interesată în tot ceea ce se întâmplă, și pornită a exagera faptele. Soborul mamelor cu flăcăi de înșurat și fete mari este redat în culori realiste. Rareori se face aluzie la specificul economic al gospodăriei rurale, nevoia de pământ. Delavrancea, însă nu pune aici problema raporturilor dintre exploatați și exploatați.

Sugerat numai, este și raportul dintre sat și oraș, prin înrăirea flăcăului Drăgan de viața dusă la oraș, în cadrul militariei, care, sub regimul burghezo-moșieresc, dădea soldaților o educație îndreptată împotriva poporului. Ideea că satul este stricat de oraș, va fi mai târziu un punct de vedere susținut în special de semănătoriști și poporaniști, dar ea apare și la unii scriitori mai vechi. Este o idee antiprogresistă, și ea a fost îmbrățișată de partidele reacționare cu scopul de a împiedica alianța dintre proletariat și țărănimea muncitoare.

În ciuda trăsăturilor realiste existente în operele lui Delavrancea dedicate vieții satului, autorul se pierde în amănunte uneori ne semnificative și nu pătrunde în adâncul realității dela sate în timpul regimului burghezo-moșieresc văzând-o parțial și idilic.

În nuvelele în care ne este înfățișat mediul orășenesc („Paraziții”, „Iancu Moroiu”, etc.) alitudinea scriitorului este alta. Moravurile societății burghezo-moșierești găsesc în Delavrancea un critic însuflețit de sentimentul indignării împotriva moralei burghezo-moșierești. Delavrancea a criticat în special parazitismul claselor dominante, trăind din exploatarea lumii muncitoare. Această critică o întâlnim mai ales în nuvela intitulată „Paraziții”.

„Paraziții” este o nuvelă lungă, aproape un mic roman. Subiectul se desfășoară în așa zisa „societate aleasă” a Capitalei, adică în mediul burghezo-moșieresc, văzut prin prisma unui tânăr provincial poposit în București. Scriitorul ne prezintă, pe de o parte, societatea bucureșteană, formată din feciori de bani gata, fără profesie, din rentieri, mari proprietari, intelectuali ratați, studenți bătrâni, etc., toți viciați și alcătuiți o lume în putrefacție, iar pe de altă parte, pe tânărul sărac și inteligent, Iorgu Cosmin, dornic de a se ridica prin muncă cinstită.

În această nuvelă, alitudinea lui Delavrancea este aceea a unui realist critic. Influențat de criticismul epocii — criticism care se datora influenței luptei duse de clasa muncitoare și criticii pe care ea o făcea regimului burghezo-moșieresc — autorul demască viciile acestui regim. Neavând însă o viziune științifică a desfășurării istoriei și a raporturilor dintre clase, tabloul prezentat de Delavrancea este incomplet. El nu pune în lumină și cealaltă latură a realității, anume mizeria claselor exploatate, pe seama cărora trăiau clasele dominante parazitare. El prezintă succesiv, în opere deosebite, când țărănimea, când clasele exploatate. Nefiind puse unele în fața altora, în relația dintre exploa-

tatori și exploatați, tabloul realității sociale apare denaturat. În proza lui Delavrancea, nu se vede lupta de clasă. Se înțelege că dintr-o astfel de perspectivă, care secționează realitatea socială, scriitorul nu poate să ajungă la vreo soluție eficientă pentru îndreptarea stărilor rele pe care le condamnă. El susținea greșit că lupta împotriva abuzurilor burghezo-moșierimii putea fi dusă de pe orice poziție, chiar de pe poziția acesteia.

Această atitudine a lui Delavrancea este și mai vizibilă în povestirea intitulată „*Înainte de alegeri*”. Aici scriitorul salirizează politicianismul partidelor istorice, morala lor, care-l desgustă. Nu se ridică, însă, până la înțelegerea clară și denunțarea caracterului de clasă al acestor partide.

O atitudine critică față de societatea burghezo-moșierească arată Delavrancea și în unele povestiri ale sale, în care ne redă amintiri din viața lui de școlar. Interesante sunt în această privință „*Domnul Vucea*” și „*Bursierul*”. În cea dintâi ne este înfățișat tipul institutorului din școala burghezo-moșierească, trădător și exploatare, torturând copiii veniți din lumea muncitoare și protejându-i pe fiii de bogătași, iar în cea de a doua, atmosfera vicioasă din internatele aceleiași școli. Tabloul școlii burgheze apare la Delavrancea în toată realitatea lui crudă, cu dascăli și pedagogi, cultivând în sufletul tinerelor odrasle disprețul față de popor, egoismul, răutatea față de colegii lor. Cu drept cuvânt, scriitorul spunea că „*școală și amărăciune*” însemna învățătura din vremea aceea.

Trăsătura specifică societății burgheze, anume dorința de a se îmbogăți, este văzută critic de Delavrancea în nuvela „*Hagi Tudose*”. Hagiul este tipul burghezului meschin, care, stăpânit de puterea banului, ucide tot ce este omenesc în el, renunțând până și la familie, îmbrăcăminte, hrană, etc. Lăcomia de bani îl împinge spre nebanie, când, pe pragul morții, își dă seama că va trebui să se despartă de comoara lui.

Totuși criticismul lui Delavrancea este lipsit de virulență. Sentimentul indignării, al revoltei atingând uneori ura, (care la Caragiale, de pildă, se revarsă într-o satiră necruțătoare împotriva claselor exploatare) la Delavrancea lipsește aproape cu desăvârșire.

Elementele realiste ale prozei lui Delavrancea sunt subminate de metoda naturalistă de a înfățișa realitatea. Maniera naturalistă este vizibilă în descrieri și în prezentarea tipurilor. Intocmai ca scriitorii naturaliști din apus, Delavrancea este uneori amator de efecte brutale, pe care le atinge prin consemnarea insistență a unor detalii hidoase, ceea ce denaturează realitatea, în-

josind-o: „Liccul, murdar, ruinat, uneori mi se părea ca un imens cadavru, iară noi, copiii, ca niște viermi, mișunând într'insul“ („Bursierul“).

Elocvente sunt în această privință portretele lui „Zobie“, „Milogul“, etc. căci în locul unei prezentări realiste avem aici înfățișarea naturalistă a unor „cazuri patologice“.

Nu lipsesc la Delavrancea nici urmele unui romantism întârziat. Acestea se întâlnesc în idealizarea naturii (nuvele și povestiri) și a trecutului (drame istorice).

Naturalismul și romantismul lui Delavrancea, în contradicție cu elementele realiste din opera lui, se datoresc influenței ideologiei ciaseior dominante față de care, după cum am văzut, scriitorul nostru n'a avut o atitudine critică consecventă.

* *

Urmărind evoluția lui Delavrancea, constatăm trecerea scriitorului înspre o atitudine tot mai împăciuitoare. În nuvelele „Paraziții“ și „Înainte de ațegeri“, scrise în 1893, el era hotărât împotriva moravurilor sociale și politice ale burgheziei și moșierimii. Consecvent acestei atitudini, el arată, în vremea aceasta, și o simpatie pentru țărănime în general. După 1900 însă, scriitorul continuă a-și manifesta, mai ales prin discursuri, acest sentiment pentru popor, dar atitudinea lui critică față de burghezo-moșierime devine tot mai ștearsă, lăsând uneori loc unor sentimente de conciliere. Astfel, în piesa „A doua conștiință“, scrisă în 1913, Delavrancea aduce în fața noastră o moșierită (Melanice) care iubește pe țărani, iar aceștia, simțindu-se măguliți de sentimentele ei, nu o pradă cu ocazia răscoalei din 1907 și continuă a-i munci moșiile întinse.

Tot acestei evoluții ideologice a scriitorului se datorește și faptul că în această perioadă a activității sale el se întoarce mai cu stăruință spre trecut. Acum el scrie drame istorice, (trilogia: „Apus de soare“, „Vișorul“ și „Luceafărul“).

Dramele acestea istorice nu sunt lipsite de elemente realiste. Astfel, ne este înfățișat în trăsături viguroase, conflictul dintre domn și boierii intriganți care unelteau deseori împotriva domnitorului și a țării, urmărind interesele lor de clasă. În lupta împotriva boierilor, domnitorul, deși în fond exponent al clasei exploataoare, sprijină anumite tendințe progresiste pentru vremea respectivă: nevoia de a înfrânge barierele și privilegiile feudale, de a întări puterea centrală, de a promova o piață internă asigurată în cadrul unui stat unitar, centralizat.

Tratând, însă, aceste probleme cu metode romantice, idealizând trecutul și tendințele de despotism autocrat, Delavrancea servește interesele caselor exploataoare și nu ale poporului.

O latură pozitivă a lui Delavrancea o constituie admirația pe care a manifestat-o neîntrerupt față de obiceiurile, limba și creațiile populare.

Astfel, în câteva studii intitulate „*Carmen-Sylva*“, „*Carmen-Sylva și românii*“, „*Meșterul Manole*“, etc., el se ridică împotriva felului în care această scriitoare, soția lui Carol I de Hohenzollern, prezentase poporul nostru în presa franceză. Disprețuind poporul român și realitățile sociale dela noi, această pretinsă „poetă a națiunii“ publicase câteva nuvele și un studiu în presa pariziană, în care poporul român apărea ca un popor barbar, alcătuit din oameni dominați de instincte. Delavrancea protestează în multe pagini, considerând aceste afirmații drept calomnii aduse poporului și regretă că poeta Carmen-Sylva e regina României, căci altfel „răspunsul la o asemenea insultă adusă românilor ar fi fost cu totul de altă natură și de altă intensitate“.

Delavrancea scoate în evidență cauzele care l-au făcut pe Carol de Hohenzollern să accepte tronul României, bazându-se pe mărturiile cinice ale reginei. Aceasta scria („*Bucarest*“, p. 320): „Când tânărului prinț de Hohenzollern i se oferă coroana acestei țări a cărei existență chiar aproape o ignora, deschise un atlas, luă un creion și văzând că linia trasă dela Londra la Bombay trecea prin principatul care-l chema ca suveran, primi coroana, zicând: „această țară e de viitor“.

Delavrancea comentează: „Numai linia comercială între Londra și Bombay îl hotărăște pe Carol de Hohenzollern să primească coroana. Este în acest motiv o afacere de negustorie care nu onorează nici pe prinț, nici pe poporul care-i oferă tronul voievozilor săi. Un negustor de cărnuri sărate n'ar fi făcut altfel“, iar mai departe, referindu-se la pofta de arginți a Hohenzollernilor, scria: „*Bancherii mari ai globului nu au patrie, patria ior este acolo unde-și pot fixa mai cu succes centrul operațiunilor...*“ Și Delavrancea termină cu amărăciune: „*În noi, deci, (Hohenzollernii) nu au văzut nimic, afară de bogăția pământului, afară de frumusețea și valoarea codrilor; restul, o turmă de exploatat, pe care să o lauzi și să o maltratezi după împrejurări, căreia să-i surâzi când te afli în mijlocul ei și s'o batjocorești când ești departe de ea*“.

Este de observat aici atitudinea justă pe care o are Delavrancea când vede în Hohenzollerni niște exploatatori ai poporului nostru, niște odioși bancheri fără patrie, care adunau din sudoarea poporului bogății pe care le duceau afară din țară.

Creațiile literare artistice ale poporului au fost cercetate de Delavrancea mai ales în studiile „*Estetica poeziei populare*“ și

„Doina“. În cel dintâi, scriitorul scoate în evidență frumusețea poeziei populare. Remarcă în mod just influența ei asupra unor scriitori culți (Alecsandri, Eminescu, Coșbuc, etc.). Deasemenea el crede că poezia populară ne va apăra de „*bolesnița decadentei*“, adică de literatura decadentă, produs al ideologiei reacționare burghezo-moșierești, literatură care începe să-și facă apariția (prin simbolisți) la sfârșitul secolului al XIX-lea.

În studiul intitulat „Doina“, după ce se ocupă cu explicația originii termenului, el lămurește conținutul deosebit al variantelor doinei, prin împrejurările sociale diferite dela epocă la epocă. Acest punct de vedere just îl face să explice conținutul unor variante prin lupta dintre clasele sociale. Iată o variantă reprodușă de Delavrancea, care oglindește ura poporului împotriva boierului:

*Oleoleo spurcat ciocoi,
De te-aș prinde pe la noi,
De șale să mi te moi,
De piele să te jupoi
Și din pielea ta să fac,
O teacă de mazăraie
Că tu m'ai lăsat sărac
De pământ și de copii
De nevasta cea dintâi.*

Contribuția lui Delavrancea la studiul poeziei populare este, pentru vremea aceea, însemnată. El a înțeles valoarea estetică a creației populare, subliniind uneori conținutul ei social și apreciind just rolul poeziei populare în dezvoltarea celei culte, pe care, păstrând-o alături de popor, o ferea de decadentism.

Acest sănătos punct de vedere cu privire la poezia populară este ilustrat într'o oarecare măsură, chiar prin opera lui. Într'adevăr, multe din scrierile lui Delavrancea sunt pătrunse în general de o caldă simpatie pentru viața maselor largi populare și sunt scrise într'o limbă ce conține multe expresii și cuvinte din limba vorbită a poporului.

Și în priința frazei, scriitorul se ține în general aproape de limba poporului, folosind expresii lapidare, sintetice. Totodată însă, — mai ales când descrie natura — fraza lui Delavrancea este amplă, cu periodizări vădind meșteșugul scriitoricesc.

Concluzii

Trăgându-se dintr'o familie de mici burghezi de origine țărănească, Delavrancea redă în mare parte din opera lui viața satului și a mahalalei, pe care însă, o prezintă în bună parte idealizată.

Delavrancea rămâne, în general, pe poziția micului burghez, caracterizată printr'o oscilare între poziția claselor dominante, exploatatoare, și poziția claselor exploatare. El va suferi astfel influențe și dintr'o parte și din alta, ajungând la acea împletire de elemente contradictorii: pe de o parte, romantism idilic și urme de naturalism, datorite influenței ideologiei claselor dominante, pe de altă parte trăsături accentuate de realism critic, datorite influenței exercitate de lupta clasei muncitoare împotriva regimului burghezo-moșieresc.

Locul lui Delavrancea în istoria literaturii române i-l asigură aspectele pozitive ale operei sale, dragostea de popor și de creația populară, prezentarea realistă și critică a vieții sociale din timpul regimului burghezo-moșieresc.

GEORGE COȘBUC

(1866—1918)

Viața

S'a născut în satul Hordou din județul Năsăud, la 8 Septembrie 1866. Tatăl lui fiind un preot sărac și împovărat de grija numeroșilor săi copii, Coșbuc a cunoscut nevoile și aspirațiile poporului său și le-a dat de timpuriu glas în versuri.

Pe când era elev la Năsăud, este ales președinte al societății literare a liceului și publică în „Muza Someșană”, revista societății, 52 de poezii în mai puțin de doi ani de zile.

Astfel, în epoca studiilor liceale la Năsăud și apoi a studenției la Cluj, misiunea sa de cântăreț al vieții poporului i se limpezește tot mai mult. Ea se cristalizează în anii 1884—1889, când Coșbuc, care-și intrerupsese din cauza lipsurilor materiale studiile, e redactor la „Tribuna” din Sibiu. Aici el este puternic influențat de ideologia scriitorilor strănsi în jurul „Tribunei”, în special de Ion Slavici, directorul ziarului. Stimulat de cei din jurul său, Coșbuc publică în „Tribuna” mai multe poeme în care zugrăvește în trăsături realiste viața țărănească, așa cum a cunoscut-o în satul său natal. Tot acum pot fi văzute în creația sa

poetică acele trăsături pe care critica burgheză s'a străduit să le ascundă: simpatia pentru țăranul sărac și ostilitatea față de „găzdaci”, față de chiaburime; revolta împotriva „domnilor” și regilor, împotriva tiraniei în general.

În anul 1889, Coșbuc trece în România, ispitit de invitația lui Maiorescu, exponentul ideologic, din acea perioadă, al burghezo-moșierimii. Dar poetul este primit cu răceală de publicul din „buna societate”. El obține o slujbă cu o leafă de mizerie fără niciun raport cu preocupările sale. Coșbuc își dă seama că mediul social în care fusese introdus nu i se potrivește.

Dacă în Ardeal o parte din burghezia românească se mai găsea încă alături de popor în lupta pentru eliberarea națională, în România burghezia trădase de mult idealurile democratice dela 1848. Ea se unise cu moșierimea în acea „monstruoasă coaliție” care avea un singur scop: să fure produsul muncii maselor munciale în care fusese introdus: nu i se potrivește.

Clasele stăpânitoare din România erau înstrăinate de popor, indiferente față de suferințele mulțimilor pe care le exploatau. O prăpastie mereu mai adâncă le despărțea atât de țăranimea clăcașă, roasă de boli și de foame, cât și de proletariatul industrial care începea să-și organizeze tot mai puternic forțele pentru a lupta împotriva acelor ce îi furau rodul muncii. Sub înrăurirea unor condiții sociale noi, poezia lui Coșbuc va evolua pe un drum nou. E drept că se accentuează acum în ea și trăsături negative. Observăm acum în versurile lui Coșbuc „decepționismul” specific micii burghezii din România. Agravată de sentimentul ascuțit al desrădăcinării și de mizera sa condiție materială, amărăciunea îl va face pe poet să se considere un învins, să renunțe la luptă. Supt unei puternice presiuni ideologice din partea claselor exploatare, Coșbuc nu va izbuti să se apropie de la început de păturile asuprite din România. El își va reaminti cu regret de satul său pe care îl va descrie acum în culori idilice. Pe de altă parte, constrâns de mizerie, el va face concesii claselor stăpânitoare și va scrie „ode” pentru monarhie.

Coșbuc nu putea rămâne însă mult timp surd la suferința țăranimii române. Antagonismele sociale sunt tot mai ascuțite: țăranii se răscoală împotriva boierilor, mișcarea muncitorească în plină dezvoltare își fixează ca un punct de program important agitatarea problemei țărănești. Sub influența răscoalelor țărănești din 1894 și sub cea a mișcării muncitorești, Coșbuc scrie acum puternicele poeme de revoltă „*Noi vrem pământ*” și „*Doina*”.

În drumul său spre o poezie pusă în slujba poporului, Coșbuc va înregistra înfrângeri, întâzieri, în primii ani petrecuți în România. Fără a-și lichida complet contradicțiile în felul de a interpreta societatea, el reușește totuși să depășească această fază „de-

ceptionistă". Ideea luptei revine în poemele sale: în tablourile pline de vigoare ale vieții țărănești, în imaginile dinamice ale naturii din pastelurile sale, în poemele sale istorice, însufletește de patriotism și de acea filosofie eroică a vieții, caracteristică lui Coșbuc.

El se depărtează acum de grupul junimist, cu care n'avea nimic comun, înfrunțându-l cu Slavici și Caragiale, revista „*Vatra*”, în care pune din nou problema unei literaturi inspirate din tradițiile culturale ale poporului, hărăzită poporului. Mai târziu, înfrunțându-l cu Vlahuță revista „*Semănătorul*”, prin care încearcă din nou să mobilizeze scriitorii pentru crearea unei literaturi sănătoase, destinată maselor populare. Revista apucă însă repede pe o pantă șovină, naționalistă, fapt care îl face pe Coșbuc s'o părăsească. Și el era împotriva străinilor, numai că prin „*străini*” definea clasele exploatare, pe „*cei zece mii de deasupra ai obiditului neam românesc*”, indiferent dacă ei erau de origine „*românească*” sau nu. Cuvântul „*străin de neam*” nu a avut pentru Coșbuc un înțeles șovin, el vizând aproape întotdeauna nu o *națiune*, ci o *clasă socială* înstrăinată de popor. Împotriva celor „*zece mii de deasupra*” se va ridica acum poetul din ce în ce mai hotărât, prin articole și poeme.

După 1900, țara românească cunoaște o și mai largă înfeudare economică față de capitalul străin, dar în același timp o și mai accentuată alunecare în mizerie a maselor muncitoare dela orașe și sate. Incepe acum o perioadă de frământări sociale: revoluția rusă din 1905 găsește un puternic ecou în rândurile muncitorimii din România; în 1907 au loc răscoalele țărănești care cuprind repede întreaga țară. În această perioadă, mișcarea muncitorească, un moment slăbită de trădarea „*generoșilor*”, capătă un nou avânt. În perioada războiului balcanic și în anii neutralității, mișcarea muncitorească mobilizează în jurul ei pe toți cei ce urăsc războiul și doresc pacea, pe toți cei care luptau împotriva fără-de-legilor monarhiei.

Coșbuc va fi și el unul din aceștia. Creșterea continuă a mișcării muncitorești după 1905 îi influențează în mod vădit creația, sapă făgaș nou revoltei sale. După crunta represiune a răscoalelor din 1907, Coșbuc acuză cu tot mai multă vigoare clasele exploatare. Versul său devine o armă tot mai tăioasă împotriva acelor care sugeau vloga poporului. El condamnă cu severitate burghezia și moșierimea, atacă monarhia.

Acuzator vehement al statului burghezo-moșieresc, el nu a putut totuși ajunge pe pozițiile proletariatului, nu a știut să stabilească legături directe cu mișcarea muncitorească. Coșbuc nu a fost însă un izolat. Dragostea pentru popor a rămas mereu vie în sufletul său, în versurile sale. Și ea i-a fost răsplătită prin dragostea și respectul arătat de popor. De aceea ultimii săi ani, întu-

necați de boală și sărăcie, de nenorociri familiare și de umbra sinistră a războiului, n'au fost ani de decepție și înfrângere. Poemele scrise acum ne dovedesc — cu toată tristețea ce se poate observa în unele din ele — că poetul a rămas un revoltat și un apărător al poporului, împotriva acelor care îl oprimesc. Ultimul său poem „*Vulturul*”, scris cu câteva luni înainte de moarte, în timpul ocupației germane, ne dovedește că flacăra libertății, la lumina căreia își începuse activitatea creatoare cu aproape o jumătate de veac în urmă, continuă să-i ardă în suflet.

Coșbuc a murit la 9 Mai 1918.

Opera

„*Seninătate*”, „*Armonie*”, „*Vesellie*” — iată o seamă de epitețe care pot fi regăsite în toate caracterizările făcute de critica burgheză poeziilor lui Coșbuc. Ele au fost repetate cu insistență de pe catedră, în fața a nenumărate generații de școlari. Mulți dintre cei care au avut nenorocul să cunoască mai întâi pe marii noștri clasici prin prisma deformantă a școlii burgheze, au rămas cu această imagine a unui Coșbuc senin, zugerând cu un zâmbet copilăresc pe buze, scene uniform luminoase din viața idilică a satului.

Poporul nostru a cunoscut și a iubit pe un alt Coșbuc. Pe un Coșbuc care-i ura cumplit pe ciocoi și exprima cu putere revolta și suferința țărănimii exploatare, pe autorul lui „*Noi vrem pământ*” și al „*Doinei*”. Nu e un poet „*armonios*”, bun de recitat la festivitățile „*patriotice*” ale burghezo-moșierimii, ci un revoltat în ale cărui versuri, după cum spune criticul Dobrogeanu-Gherea, singurul care l-a pus într'o lumină adevărată, „*nu mai sunt copii ai aceleiași nații, sunt două nații deosebite care se luptă și se urăs: de moarte*”.

Bineînțeles, că burghezo-moșierimea avea tot interesul să ascundă acest aspect al operei lui Coșbuc. De aceea lacheii ei culturali s'au străduit mereu să treacă cu vederea legătura dintre poet și popor, să acopere puternic accentele de revoltă socială din versurile sale, să le bagatelizeze, prezentându-le ca „*neesențiale*”.

Condițiile istorice în care s'a dezvoltat Coșbuc și cunoașterea vieții poetului ne arată însă, chiar înainte de a fi trecut la examinarea operei sale, că el nu putea fi senin, că „*armonia*” și „*pacea idilică*” nu puteau defini „*firea adâncă*” a lucrărilor sale.

În Ardeal — provincia de origină a poetului — revoluția dela 1848 fusese urmată de o scurtă perioadă de atenuare a asuprii naționale, (perioadă la care se referă și Coșbuc când vorbește în poemul *Pentru Libertate* de „*un timp cu soare*” pe care generația sa și-l mai amintește). Dar apoi politica de oprire a naționali-

tăților, dusă de clasele conducătoare austriace și maghiare, a rein-
cut cu și mai multă înverșunare. Burghazia română, care jucase
un rol progresist în timpul revoluției, continuă să lupte, prin pătu-
rile ei mijlocii și de jos, împotriva asupririi naționale. Această luptă
era susținută mai ales de masele largi ale poporului român din
Ardeal — de țărănime. În același timp se adâncesc însă și antago-
nismele sociale în sânul colectivității românești; chiaburimea înce-
pe să se desvolve și să se opună maselor țărănimii muncitoare.

Intellectualitatea, formată mai ales din preoți și învățători,
era în a doua jumătate a secolului al XIX-lea — în condițiile luptei
pentru independența națională — animată de idei progresiste: ea
era apropiată de popor și simțea nevoia să lumineze poporul, să
promoveze o literatură inspirată din viața poporului și destinată
poporului. Intellectualitatea ardeleană era o intelectualitate mili-
tantă, însuflețită încă, în mare măsură, de idealul luptei pentru li-
bertatea națională, împotriva tiraniei habsburgice.

Nu „*armonioasă*“, ci străbătută de contradicții, încordată de
tensiunea luptei, nu „*senină*“ este opera lui Coșbuc, ci legată strâns
de frământările epocii sale, oglindind realitățile sociale în care s'a
desvoltat poetul. Dacă în ea descoperim și aspecte care dovedesc
influența ideologică a claselor exploatoare — rămășițe de con-
formism religios și imagini artificiale „*idilice*“ ale satului, pete de
„*decepționism*“ mic burghez sau compromis cu monarhia — totuși
nota dominantă îl constituie realismul, apropierea de popor. În Poe-
mele sale scrise în Ardeal Coșbuc zugrăvește viața poporului său
și lupta lui pentru libertate — dar și mânia țaranului muncitor
împotriva chiaburului. În România el dă glas revoltei țărănimii
clăcașe și critică clasele stăpânitoare și instituțiile de bază ale sta-
tului burghezo-moșieresc. Dar Coșbuc nu a înțeles că muncitori-
mea este singura forță capabilă să răstoarne mârșava coaliție
dintre burghezie și moșierime, să conducă întregul popor spre o
soartă mai bună.

Din toate etapele procesului evolutiv parcurs de poezia lui
Coșbuc se desprinde o semnificație pozitivă: Coșbuc a subliniat cu
vigoare valoarea vieții, condamnând pe „cei lași“, pe care-i în-
spăimântă dificultățile ei

*Trăiesc acei ce vor să lupte,
Iar cei fricoși se plâng și mor,
De-i vezi murind, să-i lași să moară
Căci moartea e menirea lor*

(„Lupta vieții“)

Concepția optimistă asupra vieții, el a știut s'o illustreze în
multiplele aspecte ale operei sale. Astfel, în baladele în care zugră-
vește momentele esențiale din viața poporului și mai ales în „Moar-

tea lui Fulger". Bătrânul sietnic care vorbește în acest poem respinge pesimismul filosofic și decepția, afirmând împreună cu întregul popor ca viața „război e, de vileji purtat”. „Adilele” lui Coșbuc sunt, cele mai multe din ele, nu imagini ale unei prea fericite vieți rurale, ci scene pline de dinamism și vigoare dramatică, în care se ciocnesc personalități puternice. Dacă în ele se vede dragostea poetului pentru țărănime, năzuința sa de a arăta cât e de curat și frumos sufletul omului simplu, nu mai puțin Coșbuc a știut să lege intriga sentimentală dintre flăcăii și fetele poeziilor sale de mediul social înconjurător, să determine această intrigă prin conflictul dintre păturile sociale antagonice în lumea satului.

Aceeași tendință de a scoate în relief dinamismul vieții se vede și în „pastelurile” lui Coșbuc. Poetul a zugrăvit diferitele aspecte ale zilei și ale anotimpurilor anului în „Faptul zilei”, „Scara”, „Noapte de vară”, „Miezul verii”, „Iarna pe uliță”, insistând asupra mișcării neîncetate a elementelor naturii. Deasemenea este important de semnalat că G. Coșbuc nu a separat natura de oameni. El subliniază în unele pasteluri laturile dure, neplăcute, ale naturii și conflictul dintre om și cadrul natural. Astfel, în „Miezul verii” el zugrăvește o zi dogoritoare de vară, dar în acest peisaj torid plasează o femeie care gonește prin arșiță, abia ținându-și sufletul, pentru a da să bea copilului ei. În alte pasteluri, Coșbuc ne desvăluie limpede cauza pentru care iubește natura : pentru că într’însa descoperă sursele vieții, pentru că ea este un izvor nesecat de energie. În „Faptul zilei” el se adresează soarelui cu următoarele cuvinte : „Ești singur ființa vieții — Și-al lumii altar”, deoarece e convins că soarele și nu dumnezeu întrefine cu căldura sa viața tuturor ființelor vii. Iar în „Vara” ni se arată, împotriva cugetătorilor pesimiști, că moartea, și nu viața, este o iluzie. Coșbuc nu privește moartea cu frică, deoarece el știe că moartea nu e decât o topire a individului, o reîntoarcere a sa în ciclul mereu roditor al naturii. De aici și imnul său entuziast:

*Aș vrea să plâng de fericire,
Că simt suflarea ta divină
Că pot să văd ce-ai plăzmuil;
Mi-e inima de lacrimi plină
Că'n ea s'au îngropat mereu
Ai mei și-o să mă'ngrop și eu.
Natură, în mormântul meu
E totul cald că e lumină.*

În poemele sale istorice, realismul lui Coșbuc se afirmă cu putere. El a zugrăvit eroismul simplu al țărânului român aflat pe câmpul de luptă, dar nu a ascuns suferințele lui și pericolul morții. Astfel în „Coloana de atac” se vede că războiul nu este o demon-

strație strălucitoare de forțe, ci o luptă grea și primejdioasă în care moartea seceră fără milă :

*Cât ai clipi muream o sută,
Muream mai mulți ca din redută.
Nu plumbi curgeau, ci râu de foc
Și linii întregi cădeau pe loc.*

Concepția lui Coșbuc asupra vieții se conturează limpede în poemele în care el descrie trecutul istoric. Coșbuc vede istoria — în cea mai avansată parte a operei sale — ca o luptă între tirani și popoare, între asupriți și asupritori. Atitudinea poetului față de acest conflict reiese limpede din unele poeme ale sale. În poemul „Zobail” se zugrăvește chipul unui rege crud care a oprimat poporul și a semănat moartea în războaie nedrepte :

*Tu cel mai lacom dintre regi
Ai umilit popoare'ntregi.
De dragostea unei regine frumoase
Umpui-ai pământul de oase*

În poemul „Carol al IX-lea”, regele francez cu acelaș nume este condamnat cu asprime de poet ca un tiran pe care fanatismul religios îl face să-i persecute săngeros pe acei ce nu sunt de aceeași credință cu el.

Trecutul nostru național este interpretat realist în poezia lui Coșbuc. Eroii istoriei noastre nu sunt idealizați, ci priviți sub aspectul lor uman. În „Voichîța lui Ștefan” îl cunoaștem pe Ștefan cel Mare sub aspectul unui om violent, pătimaș. În „Ștefăniță Vodă”, scriitorul își exprimă cu putere dezaprobarea față de eroul poemului care este o personificare a puterii arbitrare, tiranice. Nu mai puțin, Coșbuc a privit istoria națională cu dragoste și patriotism. El îi slăvește pe acei care și-au jertfit viața apărând pământul patriei, precum pe unul din conducătorii legendari ai poporului român din Ardeal, în „Moartea lui Gelu”, dar îi condamnă cu severitate, ca în poemul „Golia ticătosul”, pe cei ce și-au trădat țara.

Una din părțile cele mai importante ale operei coșbuciene este aceea în care revolta poetului împotriva claselor conducătoare ale epocii sale este exprimată pe față, în care caracterul militant, combativ, constituie nota dominantă.

Critica burgheză a căutat să bagatelizeze accentele de revoltă din poezia lui Coșbuc, prezentându-le ca „neesențiale”. Versurile coșbuciene în care protestul social și revolta se află pe primul plan, sunt numeroase. Unele din acestea se găsesc în volumele publicate de poet în timpul vieții, altele, și nu cele mai puțin numeroase, au rămas îngropate și uitate în paginile revistelor. Asupra tuturor, critica burgheză a așternut un văl gros de tăcere, pentru

a putea demonstra mai ușor că cele câteva poeme, pe care nu le putuse opri să ajungă și să prindă rădăcini în conștiința masei, sunt lipsite de importanță. Dar opera lui Coșbuc constituie, prin tot ce are pozitiv, un organism unitar, ea este parcursă de același înțeles dominant. Și acesta este revolta împotriva societății burghezo-moșierești, legătura cu poporul și nu „seninătatea” rece, abstractă.

„Străjerul”, „Nebuna”, „Numai una”, „Dușmancele” ne dovedesc că G. Coșbuc nu a interpretat idilic viața țărănească, ci, dimpotrivă, a știut să privească de multe ori cu un ochi critic și lucid satul, scoțând la lumină antagonismele sociale din sânul lui, demascând viciile moralei chiaburești. În aceste poeme ca și în unele inedite este vizibilă simpatia sa pentru țăranul sărac.

Coșbuc a iubit poporul, s'a apropiat cu dragoste de producțiile lui artistice. Din poezia populară, el a împrumutat teme și expresii, cuvinte populare, imagini. A dorit să scrie o „epopee populară”, în cadrul căreia ne-a dat baladele „Nunta Zamferei” și „Moartea lui Fulger”, în care se oglindesc credințele, datinele și tradițiile poporului, dragostea de viață a acestuia.

„Faptul zilei” ne desvăluie un Coșbuc care nu descrie numai natura, dar îi și desghioacă înțelesul, văzând în ea și nu în divinitate, forța supremă în univers.

„Povestea cântării” este deasemenea extrem de importantă pentru cunoașterea lui Coșbuc: aici el ne mărturisește că nu zugrăvește frumusețea naturii pentru ea însăși, ci pentru a o comunica poporului.

Poetul a cântat eroismul poporului în războiul pentru independență, pe care l-a înfățișat în chip realist. Citind „O scrisoare dela Muselim-Selo”, ne dăm seama cât de realist a știut el să zugrăvească mizeriile războiului, cât de puternic bătea inima sa pentru țăranul sărac, pentru eroismul și sacrificiul său.

Patriotismul lui Coșbuc este vizibil în poemele istorice: în imprecizia adresată trădătorilor patriei din „Golia ticălosul” ca și în „Decebal către popor”. Mai ales acest ultim poem ca și „Volos, preot dac”, ne arată un Coșbuc care respinge milul „latinilăzii” poporului nostru și care nu se închină în fața strălucirii romanilor ci vede în ei ceea ce au și fost: niște cotropitori. Ideea filosofică conturată în aceste poeme — afirmarea optimistă a vieții, respingerea armoniei și blândeții propovăduite de religie, constituie miezul pozitiv al operei lui Coșbuc. În „Lupta vieții” regăsim aceeași idee, subliniată cu insistență.

Evident, poetul nu a putut susține cu consecvență această poziție combativă. Oscilațiile, nelămuririle, contradicțiile sale pot fi văzute chiar în unele din poemele sale cu puternice accente sociale. Țăranul sărac din „Politica” pare a retracta timid, în ultimele strofe,

cuvintele de batjocură spuse fetei de chiabur. La fel, în „*Hora*“, mânia împotriva ciocoiului se risipește în ultimele strofe. În poemul inedit scris împotriva „*momăci*“ Carol I, se vedește greșita concepție asupra societății românești împărțite de Coșbuc în „*latini jos și liște sus*“, concepție în violentă contradicție cu adevărul definit atât de clar în „*Decebal către popor*“.

Cu toate nelămuririle ce le conțin pe alocuri, poemele amintite ne indică destul de clar linia pozitivă a poeziei lui Coșbuc. concepția sa dinamică despre viață și ura sa împotriva celor ce asupresc popoarele, dragostea sa pentru țăranul sărac și ostilitatea față de chiabur, în general aspirația sa spre libertate.

Din această matcă va țâșni cu vigoare revolta. Revolta din „*Nebuna*“, „*Cântec barbar*“, „*Ex ossibus ultor*“, „*In oppressores*“, are un obiectiv politic precis în cadrul luptei naționale din Ardeal. Iată de ce poemele citate constituie adevărate manifeste pentru libertate, a căror vibrație nu se poate stinge. Ele au fost continuate sub înrăurirea condițiilor din România de „*Doina*“ și de poemul care a răscolit masele: „*Noi vrem pământ*“. Ambele poeme zugrăvesc în trăsături realiste viața de mizerie a țărănimii clăcașe și protestează cu vehemență împotriva celor ce-i exploatează pe țărani.

Perioada de după 1900 a fost considerată de către critica burgheză ca o perioadă de secare a inspirației lui Coșbuc. Nici nu putea istoriografia literară vândută claselor exploatoare să procedeze altfel. Pentru că tocmai în această perioadă, critica socială își lărgeste perspectiva în poemele lui Coșbuc: ea devine o satiră ascuțită împotriva burgheziei, împotriva bisericii și a religiei, împotriva monarhiei. Trebuie să stăruim asupra unor fragmente ca cel intitulat: „*Burghezi! Destul ați grămadit...*“, în care apropierea poetului de clasa muncitoare e vizibilă, după cum e vizibilă simpatia sa pentru cei în chip calomnios numiți de burghezie „*fără de țară*“. „*Pământul uitării*“ scris în preziua lui 1907, vestește răscoalele țărănești. În „*Morți — pentru cine?*“ ca și în „*Vulturul*“, vechiul luptător pentru libertatea poporului din Transilvania reapare. Acum el scrie însă în cu totul alte condiții decât cu 30 de ani în urmă. Iată de ce în ambele poeme se adaugă o notă nouă: repulsia și ura pentru molima războiului. Epigrama „*Vor veni alții să-l facă*“, scrisă în timpul neutralității, ni-l arată pe Coșbuc apropiat de cei care, sub impulsul mișcării muncitorești, luptau pentru pace, împotriva războiului cerut „*într'un parlament de clacă*“ de demnitarilor vânđuți intereselor capitalului străin.

Coșbuc a avut o uriașă activitate de traducător. El a tradus „*Divina Comedie*“ a lui Dante, „*Odiseea*“ lui Homer, „*Eneida*“ lui Virgil a tradus din Plaut, Ovidiu, Terențiu, urmărind să pună la dispoziția poporului capodopere ale literaturii universale, să ridice nivelul cultural al poporului.

Meșteșugul artistic al lui Coșbuc. Criticii și istoricii literari ai burgheziei, defăimându-l pe Coșbuc, au susținut că o slăbiciune a poeziei sale ar fi aceea de a cânta sentimentele „*altora*” nu acele „*personale*”. Dar marea valoare a poeziei lui Coșbuc constă tocmai în aceea că în ea sentimentele poetului și ale poporului său se confundă. În aceasta constă, după Coșbuc, misiunea poetului, misiune pe care o formulează în chip genial într'un poem intitulat „*Poetul*”:

*Sunt inimă în inima neamului meu
Și-i cânt iubirea și ura —
Tu jocul, dar vântul ce-aprinde sunt eu;
Voința ni-e una, că-i una mereu,
În toate-ale noastre măsura,
Izvor ești și țintă a totul ce cânt.*

Admirabilul meșteșug artistic al lui Coșbuc nu are alt rost decât acela de a descrie în chip realist viața pentru ca poporul să o cunoască așa cum este și înarmat cu cunoașterea realității, să pornească la luptă.

Dobrogeanu-Gherea sublinia pe drept cuvânt „*predominarea în creațiunea lui Coșbuc a imaginilor concrete, reale, imagini auditive și mai ales vizuale*”. Aceasta se poate vedea și în structura metaforei coșbuciene care este întotdeauna un element material plin de sevă, de viață. Despre fata din „*Subțirica din vecini*” poetul spune că e mlădioasă „*ca șarpele prin soi*”, „*inima Siminei se bătea în piept — ca pe mal un păstrăv*”, apropierea zorilor amintește culoarea strugurilor pârghiți:

*Pe'ncetul țării'nflorită
Cu galben ca strugurii copti
S'albește din clipă'n clipită.*

Onomatopeea nu este simplu joc sonor. Ea are întotdeauna rostul să întărească realitatea zugrăvită în poem. Imaginea galopului armatelor barbare din „*Cântec barbar*” este întărită de repetiția silabelor *vu-ve-vo* care imită sgomotul produs de puhoiul armatelor:

*...Și atunci
Vedea-veți sălbatici barbari,
Câmpurile voastre 'nnecate
De zuietul mullor armate
Ca vuetul apelor mari —
Veni-vom ca'n ziua de-apoi;
Va plânge cu hohote zarea.*

Hiperbola are deasemenea o semnificație realistă: călătoria soarelui din „*Cicoarea*” e interpretată hiperbolic, dar sensul hiperbolei este sugerarea unei realități materiale curente, seceta :

*Flăcări vâltoăiau pe drumul
Cerului, și-adânc din văi
Se 'nnora'n văzduhuri jumul
Atb de pe păduri cărunte,
Iar pe munți, pe câte-un munte
Se'nnălțau vâpăi.*

Rima coșbuciană este de o extraordinară bogăție, versificația e extrem de variată, cuprinzând toate modalitățile dela formele populare până la cele mai savante combinații metrice. Peste tot însă, realitatea oglindită în poem este cea care determină forma. Coșbuc a întrebuițat chiar și versul liber, dar legându-l cu strictețe de semnificația poemului. Astfel eroul lui „Recrutul” ne vorbește în versuri libere, pentru că e frământat de sentimente variate și contradictorii, când violente, când depresive.

*Nu o las în seama ta —
Am să plec! Și parcă-mi moare
Inima, se rup'e'n mine!
Nu de voi, tu știi de cine!
Și mă doare,
De-aș țipa.*

În limba întrebuițată de Coșbuc în poezia sa, se observă o evoluție paralelă procesului de maturizare al poetului. Coșbuc se desbară treptat de cuvintele dialectale pentru a ajunge la o limbă de o armonie și puritate fără greș. Uneori inventă cuvinte ca „degetul suleget” (în „Crăitasa zânelor”), sau „intrulpi” („Nunta Zamfirei”), dar invențiile sale verbale nu sunt cauzate doar de necesități de rimă. Ele îmbogățesc limba, dau culoare și viață versului.

Concluzii

G. Coșbuc a reușit să ne dea o imagine realistă a vieții țărănești în balade, idile, și în multe din poemele sale care ogîndesc antagonismele de clasă din lumea satului. Tablourile de natură din pasteluri sunt convingătoare, pline de viață. Coșbuc a știut să interpreteze realist istoria, în poemele sale, văzând în diferitele ei aspecte lupta permanentă între asupriți și asupritori, între tirani și popoare.

Ideea care parcurge poezia lui Coșbuc e aceea că viața e o luptă. Poezia lui Coșbuc, prin cecece are mai avansat, este o chemare la luptă adresată poporului. Incoronarea ei este revolta, sunt versurile mobilizatoare, prin care poetul chiamă mulțimile la luptă pentru libertate, împotriva claselor stăpânitoare.

Dar, în poezia lui Coșbuc, recunoaștem și contradicțiile specifice micii burghezii rurale și orășenești în condițiile dominației burghezo-moșierești în țara noastră. Alături de revolta împotriva claselor exploatoare și oglindirea veridică a realității, întâlnim și idila convențională, decepționismul, compromisul cu clasele exploatoare.

Influența luptei naționale a poporului român din Ardeal și apoi înrăurirea mișcării muncitorești din România au făcut totuși ca latura progresistă, pozitivă, să câștige un loc dominant în opera sa.

Prin fidelitatea cu care redă trăsăturile esențiale ale realității și prin aspectele progresiste existente în poezia sa, prin marea putere de expresie a versurilor sale de revoltă și prin profundul patriotism care-i caracterizează opera, Coșbuc poate fi socotit unul dintre cei mai însemnați creatori ai literaturii noastre.

Ca un semn al preuirii și dragostei poporului nostru muncitor, Coșbuc a fost ales membru „*post-mortem*” al Academiei R. P. R.

CALISTRAT HOGAȘ

(1847—1917)

Viața

Calistrat Hogaș se trăgea dintr'o familie veche de răzeși moldoveni, originară din jud. Covurlui. Tatăl său, Gheorghe Dimitriu Hogaș, a fost preot și protopop la Tecuci. Era un înfocat susținător al Unirii Principatelor, din care pricină a fost suspendat pentru un timp din protopopiat. Mama sa, Marioara, era fiica serdarului Gheorghe Stanciu, din com. Pechea-Covurlui. Amândoi părinții ne-au fost înfățișați în povestirea sa „*Coconul Ionuță Hrisani*”, trăind într'o gospodărie îmbelșugată, o viață de petrecere și voie bună, lipsită de griji — „*părintele protopop*” fiind dăruit cu „*gâște, curcani și fel de fel de peșcheșuri*” de preoțimea satelor.

Scriitorul Hogaș s'a născut la Tecuci la 19 Aprilie 1847, fiind unul din cei 8 copii ai protopopului Gheorghe. Tatăl său îl destina preoției și la vârsta de 7 ani l-a dat în seama unui călugăr, să-l pregătească pentru biserică. După câteva zile însă, copilul fugi acasă și ceru să fie dat la școală. Copilăria și-a petrecut-o în orașul natal, atras fiind mai cu seamă de câmpiile din jur și de apa Bârladului. După ce a terminat cursurile primare, a fost dus la Iași și înscris la Academia Mihăileană, pentru studiile secundare. Aici a fost coleg de bancă și prieten cu viitorul istoric A. D. Xenopol.

Printre colegi a mai avut pe ziaristul Gh. Panu, pe filosoful Vasile Conta, pe filologul Alex. Lambrior, pe pedagogul C. Demetrescu-Iași. Într-una din amintirile sale, intitulată „Gh. Panu”, Hogaș povestește cu mult humor viața lor de școlari.

În liceu, Hogaș a dovedit o deosebită înclinare pentru literatură; latinist, bun cunoscător al literaturii clasice, al celei italiene (Dante, Ariosto, Tasso) și al celei franceze (J. J. Rousseau și Voltaire), scria în versuri și proză lucrări apreciate de colegi și profesori. *„Eu eram pur și simplu poetul clasei și făceam admirabile și admirate poezii, pe care mai târziu le-am aruncat în joc, ca fiind niște monumentale prostii... și... drept să spun, imi pare rău... mi-am aruncat în joc sufletul meu de altă dată“.*

După terminarea liceului, s'a înscris la Universitate. Și de astă dată tatăl său a încercat să-l apropie de cler, incredințându-l grijii mitropolitului Calinic Miculescu, care-l adăpostește în chiliile mitropoliei, în tovărășia unor călugări tineri. *„Tatăl meu, în părinteasca și, poate, și îndreptățita lui grijă, ca adică feciorul său să nu se aleagă cine știe ce ticălos și blăstămat, pentru a-l jeni, cu alle cuvinte, de stricăciunile și răutățile ademenitoare și primejdioase ale lumii acesteia, s'a gândit și s'a hotărât să-și incredințeze odorul sub ocrotirea și în sfânta pază a celor ce robl ai păcatului nu s'au făcut și în calea păcătoșilor n'au umblat“...* scrie el cu ironie.

Scriitorul nostru povestește cu mult haz, în bucată „La călugărie”, cum a părăsit schivnicia, unde i se recomandase că „...ochii sunt dați omului ca să nu vadă, urechile să nu audă și limba să nu vorbească”. În timpul studiilor universitare, s'a întreținut singur, dând lecții copiilor din familii înstărite, iar după doi ani de cursuri, s'a prezentat la concursul pentru ocuparea unei catedre în învățământul secundar și a fost numit profesor de partea literară (latină, română, franceză, istorie și geografie), la gimnaziul nou înființat din Piatra-Neamț. În același timp i s'a incredințat și direcția școlii, pe care a păstrat-o opt ani neîntrerupți. În 1874, Calistrat Hogaș debutează în literatură, începând să publice versuri în ziare locale. Pe lângă grija școlii, căreia îi era foarte devotat, în timpul vacanțelor de vară făcea dese călătorii în satele și prin munții Neamțului, singur sau în tovărășia vreunui prieten. Cariera sa de profesor și stabilirea la Piatra-Neamț au fost hotărâtoare pentru opera sa de scriitor, pentru că i-au dat ocazia să cunoscă satele, munții și oamenii locurilor, care i-au oferit materialul lucrărilor sale.

În 1877, în urma unor neînțelegeri cu autoritățile locale, fiind scos din direcția gimnaziului, s'a mutat în orașul său natal Tecuci, iar după alți doi ani, la Iași. Tânjind însă după priveliștile frumoase ale locurilor unde își începuse cariera didactică, în 1881 se întoarce la Piatra-Neamț. De astă dată desfășură aici o activitate

culturala și literară mai susținută, publicând diferite articole, poezii și începutul „*Amintirilor dintr'o călătorie*”. Pierzând iarăși direcția școlii, în 1886 pleacă tocmai în Alexandria Teleormanului, iar de aici, prin Roman, la Iași, unde rămâne în învățământ până la pensionarea sa, în 1912.

Pe când se afla la Roman, în urma îndemnului prietenului său A. D. Xenopol, publică, în anii 1893—1894, o parte din „*Amintirile dintr'o călătorie*”.

La Iași, la liceul internat, unde era profesor și, pentru un an, director, a cunoscut pe criticul Garabet Ibrăileanu, conducătorul revistei „*Viața Românească*”, el însuși profesor la această școală. Ibrăileanu l-a introdus în cercul revistei și l-a îndemnat să-și continue publicarea însemnărilor de călătorie, în revista ieșeană. Astfel apar, în paginile revistei, între 1907—1910, „*In munții Neamțului*” și celelalte povestiri și amintiri ale sale: „*Floricica*”, „*Părintele Ghermănută*”, „*Conul Ioniță Hrisanti*”, „*Coana Marieta*”, „*Părintele Iovinadie*”, „*La călugărie*”, etc.

După două încercări nenorocoase de a-și publica opera în volum, în 1912 și în 1914, ea a apărut deabia în 1921, după moartea autorului, în două volume editate de „*Viața Românească*” sub titlurile: „*Amintiri dintr'o călătorie*” și „*In munții Neamțului*”.

Ieșind la pensie, Calistrat Hogaș s'a hotărât să-și petreacă restul vieții la Piatra-Neamț, în preajma munților pe care nu-i mai putea urca. Liniștea dorită i-a fost întreruptă de războiul din 1916, când a fost nevoit să se retragă la o fiică a sa la Roman, unde a și murit, la 28 August 1917, în vârstă de aproape 70 de ani. A fost dus și înmormântat, după dorința sa, la Piatra-Neamț.

Ridical din mica burghezie a târgurilor moldovene, fiu și nepot de cleric, C. Hogaș a fost un intelectual care nu s'a împăcat cu mediul social în care a trăit, din cauză că lumea orașelelor prin care a trecut nu cunoștea vreo altă preocupare, înafară de meschinile rivalități și ambiții politice și de goana după îmbogățire, parvenire și lux.

El încearcă să evadeze din acest mediu de câte ori are posibilitatea, în călătorii prin sate, pe la mănăstiri și prin munți.

Hogaș vede că s'a săpat o prăpastie între sat și oraș și că între orașan și sătean s'au pus atâtea stavile încât i se pare că țara aceasta e locuită de două popoare cu totul deosebite: cei dela orașe și cei dela sate. Viața orașului progresează; aici se folosesc toate binefacerile tehnicii și ale culturii, pe când satul a rămas încă la formele primitive de trai.

Pe lângă acest progres real, însă, el vede manifestându-se la oraș practica unor forme superficiale de viață, în moravuri, în îmbrăcăminte, în limbă, în felul de a fi, de a simți și de a gândi.

„Corpul chiar a căpătat forme convenționale, scrie el — înaintea cărora Natura creatoare rămâne adânc jignită de îndrăzneala omului care a avut pretenția să corijeze cu prost gust pe cea mai strălucită din creaturile sale“.

Deaceea el simte nevoia unei evadări „din aerul greoi al orașului“, pentru a putea respira „aerul larg și liber al câmpiilor și munților noștri“ și pentru a trăi în mijlocul unei țărănime patriarhale.

Pe această țărănime, Hogaș o cunoaște și o prețuiește. O cunoaște în aspectele ei de populație „istovită de lipsuri, încărcată de angarale, demoralizată de asupriri,... desconsiderată și necunoscută“; o prețuiește pentru că ea este păstrătoarea patrimoniului strămoșesc de datine, credințe, obiceiuri, limbă și o admiră pentru „simțurile curate, drepte, limpezi și adevărat adânci“ exprimate în poezia populară. În ceea ce privește problemele literaturii, el are idei juste dându-și seama de descompunerea artei burgheze și condamnând manifestările ei.

Poezia populară îi place mai mult decât „toate elucubrațiile sentimentale nemțești, pline de pesimism și misticism, care duc de-a-dreptul la otrăvă sau la pumnal“.

C. Hogaș vedea prăpastia dintre sat și oraș, el însă nu-și dădea seama că aceasta convenea claselor conducătoare, care lucrau la adâncirea ei, pentru a împiedica muncitorimea orașelor și țărănimea săracă de a se cunoaște și a se uni într-o luptă comună, pentru înlăturarea exploatării. Nici soluția mersului în popor și nici inspirația din viața țărănească. — idee narodnică la Hogaș — nu contribuie în mod efectiv la rezolvarea acestei grave probleme de ordin social: prăpastia săpată de orânduirea burghezo-moșierească între sat și oraș. Ceeace rămâne însă dela el ca un punct câștigat e ideea că burghezia, care a îndrumat cultura noastră spre imitația servilă a unor forme superficiale și decadente apusene, este incapabilă de progres. Deasemenea, invocarea tradiției nu este privită conservator și reacționar, pe baza unui naționalism șovin, ci din convingerea că numai pe această bază se pot desvolta însușirile caracteristice ale poporului român și se poate aduce contribuția lui la cultura universală.

O p e r a

Calistrat Hogaș a avut o carieră literară plină, de greutate. Imprejurările vitrege ale vieții și mediul potrivnic creațiilor literare l-au silit să publice cu întreruperi foarte lungi și să nu ne poată lăsa o operă după măsura talentului său. Silit să facă față rivalităților politice, intrigilor și micimii oamenilor din orașele de pro-

vincie, el a trebuit să-și cheltuiască energia și talentul în înfruntarea lor și în polemici prin gazetele locale, polemici ce i-au atras dușmăni care l-au pus pe drumuri. Fiind nevoit să schimbe des localitățile și școlile unde funcționa. Inafară de aceste nemulțumiri, nici mediul înconjurător nu era prielnic unei creații literare susținute: fără cărți, fără biblioteci, fără o intelectualitate mai ridicată.

Avem și în cazul lui Calistrat Hogaș ilustrarea acelorași vi-trege condiții în care trăiau intelectualii în regimul burghezo-mosieresc. Scriitorilor nu li se acorda nicio atenție, niciun stimulent, nicio încurajare. Intre debutul său obscur din 1874 și data apariției primului volum în 1914 — și acesta ars înainte de a se răspândi în public — s'au scurs patruzeci de ani de viață, din care nu putem reține decât vreo șase ani de activitate literară rodnică.

Opera lui C. Hogaș n'a fost cunoscută de marele public decât după moartea autorului ei.

Calistrat Hogaș a fost un mare iubitor al naturii, un pasionat drumet, până la o vârstă înaintată și a făcut multe călătorii în ținutul Neamțului, pe la mânăstiri și schituri pierdute în codri nepătrunși, poposind la stâne de ciobani în goluri de munte, sau în case răzlețite din satele sărace.

Toată bogăția sufletului său neînțeles și neapreciat de o societate dușmănoasă artei, și-a revărsat-o asupra naturii și a acestei lumi a satelor.

„Nu știu cum vor fi alții; cât despre mine știu atât că pierd măsura timpului de îndată ce rămân pe voia slobodă a pornirilor mele de sălbatec, când aăica, biruit de dragostea neînfrănată a singurătății, îmi șterg urma dintre oameni și mă mistui, sub îmboldurile ei, în necunoscutul larg al naturii, ca o frunză mânăată de nestatornicia vânturilor“ („Spre Nichil“).

Literatura pe tema călătoriilor, căreia i se dedica C. Hogaș este o specie cultivată cu oarecare preferință în secolul trecut.

Calistrat Hogaș însă reușește să dea acestei literaturi o tonalitate nouă. El însuși scrie în această privință, în prefața destinată volumului din 1912:

„Eu am început a scrie cu gândul de a îmbrânci literatura călătoriilor din drumul obiectiv, didactic și aproape geografic de până acum, pe drumul subiectiv, pe care trebuie să meargă, după socolînța mea, acest gen de literatură“.

În primul volum, „*Amintiri dintr'o călătorie*“, descrie drumul pe care l-a făcut, în tovărășia unui tânăr ofițer, mergând pe jos și în unele locuri călare, peste munți, dela Piatra-Neamț la Dorna. Ei trec prin satele Gârcina, Almaș, Dumesnicul și Pipirig și pe la mânăstirile și schiturile Horaița, Văratec, Sihla, Sihăstria, Aga-

pia și Secul, iar de aici intră în munți, pe potecile înguste ale Hălăucei, pe valea Sabasei, intră pe valea Bistriței și iarăși prin munți, călăuziți de Acsinia, o țarancă vioaie, ajung la Șarul Dornei. După un popas, turiștii se întorc la Piatra-Neamț cu plutele pe Bistrița.

În al doilea volum, „*In munții Neamțului*”, Hogaș descrie o călătorie, făcută de astă dată singur, călare pe iapa sa, Pisicuța. Întâmpinând multe greutăți și lipsuri, călătorind pe drumuri primejdioase, poposind în locuri neprielnice, în poieni de munte, sub cerul liber, în chilii sărace de călugări, în șuri, la stâne sau în scobituri de stânci, îndurând foamea și setea, cutreieră munții Neamțului și se întoarce prin satul Tazlău la Piatra-Neamț. Din această călătorie cunoaștem figurile atât de caracteristice ale Floricăii, Magdei, d-lui George, Parintelui Ghermănuță, Ieremieii Honcu și altele.

În aceste opere, interesul autorului pentru frumusețile naturii sălbatice pe care o străbate, se împletește cu interesul pentru oamenii pe care-i întâlnește în cale.

Vorbind despre literatură, Hogaș ne îniațează concepția sa : „*Eu nu am făcut și nici nu am de gând să fac subțire și înaltă literatură de salon ; am dat oamenii și lucrurile așa cum se găsesc ele, în marea lor sărbătoare și poate să strâmbe din nas jinul estet X și mult sensibilul decadent Y, eu îmi păzesc calea*”. (Préfața).

În opera lui Hogaș, natura are un loc de seamă și ea trăiește prin toate formele de manifestare : cerul cu soarele și lumina zilei, cu stelele și întunericul nopții, pământul cu ierburile și găngăniile, cu stâncile și copacii pădurilor, apusuri și răsărituri de soare, furtuni năpraznice sau liniști împietrite. Toate au o răsărângere bogată în suietul lui și sensibilitatea fină a poetului vibrează profund în fața priveliștilor și manifestărilor grandioase ale naturii.

Viziunea vastelor priveliști când suietul său se pierde în nesfârșitul spațiului ca și uriașa frământare a forțelor naturii deslănțuite, în fața cărora simte marea mulțumire de a le înfrunta cu bărbăție și de a le învinge, sunt deseori înfățișate în opera scriitorului nostru.

O astfel de priveliște întâlnim în opera sa, atunci când descrie cu măiestrie deslănțuirea unei furtuni cumplite, într'o noapte, pe când se afla adăpostit într'o scobitură de stâncă, închisă cu o apărătoare solidă de crengi.

„*Și, între cele patru hotare ale nesfârșitului, întinderile oarbe tremurau cu răstimpuri scurte, de întunec și lumină albăstruie, sub licăririle jugătoare ale tunetelor și pământul înșricoșat*”

se cutremura nemernic, până în cele mai din adânc ale temetiei sale, sub ropotul de trăsnete, care cădeau asurzitoare prin întunerec, ca niște imense bombe de jlacări și spulberau, ca și cum ai sufla într'un strop de țărână, frunțile de stânci îndrăznețe ale celor mai sumeți dintre munții săi... Și sub soârcolirea fără margini a jramântării și sub urgia întregului sbucium al făpturii, zăgazurile cerului se rupseră, jghiaburile adâncului se desfundară și, din înalțul întunecimilor, se prăpăstuiră asupra pământului, cu șuier de aer sfâșiat, popolul greu al apelor cerești..."

„Cine știe dacă ceasul cel grozav al împlinirii vremilor de apoi nu sunase acum și dacă nu era scris în cărțile oarbe ale ur-sitei ca să se aprindă și să ardă osia nemăsurată a lumii dela un capăt până la celălalt! Iar temeiurile jirii să se prăbușească și să se umple cu pulberea lor mărunță, întunecimile goale și fără de sjârșit ale haosului negru, din care puterea cuvântului dumnezeesc le scosese spre jiiță”.

„Se poate. Toate se puteau; un singur lucru nu se putea: acela, anume, că odată cu desjiițarea țăriiilor jăpturii să se desjiițeze și țările mele, căci nu izbutiră decât să se sfâșie și să urle de durere și de ciudă...”

Îniruntarea aceasta a forțelor naturii în deslănțuire, care dă omului măsura puterii sale de a le domina, nu este întâmplătoare la scriitorul nostru. Ajungând odată la apele crescute de ploii ale Tazlăului, pe care nimeni n'ar fi îndrăznit să le înfrunte, a trecut călare peste șuvoiul cel mare, spre uimirea tuturor. Altădată, singur în mijlocul unor codri depărtați și nepătrunși, în loc de teamă, el exclamă satisfăcut :

„Cine avea mai nemăsurată putere decât mine asupra nemărginirii mute și solemne a singurătății și a pustiului? Mi se părea că jirea întreagă dela fânțar și pân'la urs, datoare era să einstească în mine pe regele său atolputernic; căci singur stăpâni-tor, de obârșie divină, eram numai eu, în ceasul acela!” („Singur”).

În sfârșit, odată ajuns pe o înălțime uriașă, după îndelungi și grele peripeții, mai adaugă: „Mă lungii într'un col pe iarba moale și spre sărbătorirea deplinei mele biruinți asupra stăvililor de tot felul, pe care codrul și muntele mi le rădicau în cale, aprinsei o țigară al cărei șum se înalță, prin depărtările albastre până sub temeliile înalte ale lui Dumnezeu”.

Hogaș — ca și Sadoveanu — zugrăvește natura în puternice și emoționante accente lirice și, de multe ori, din cadrul realității obiective, el face uriașe salturi în abstracție, în lumea ideilor, de care, prin cultura sa, se află strâns legat.

Cultura sa, lecturile literare, reminiscențele folklorice sau biblice au un ecou stăruiitor în opera sa literară, prin dese aso-

ciații pe care le face între imprecuzările actuale și amintirile sale livrești, scriitorul nostru găsind cu înlesnire, neașteptate și juste corespondențe.

Odată, intrând într-o pădure deasă și greu de străbătut, după ce face descrierea ei, adaugă: — „Aici, îmi ziceam eu, irebue să fi aruncat feciorul de împărat peria sfinței Vineri, din care, fără îndoială, a răsărit această pădure, spre a tăia calea smeoacei care-l urmărea. Noi înșine, molipsindu-ne de asprimea locurilor ce străbăteam, devenisem lăcuți și gânditori. Cât despre mine unul, gândul meu plecase pe un povărnish fantastic: poate că Aeneas mergând pe calea Iadului, tot astfel de locuri străbătuse. Câteodată, chiar, mă așteptam să întâlnesc în cale orea mare poartă neagră pe care să citesc cu înșiși ochii mei celebrul:

Per me si va nella citta dolente”.

Odată, pe valea Ozanei, fiind inconjurat de un grup de fete și femei tinere, zice că este un Apollo inconjurat de un cerc de grații... iar pe Floricica, văzând-o lucrând, o compară cu „Venus împletind la colțun”.

Pe lângă aluziile clasice care dau o notă de livresc humorului său, Hogaș mai provoacă situații humoristice prin creșterea, până la grotesc uneori, a realității obișnuite.

Călare pe Piscuța, cu un par ascuțit în mână, se luptă cu o haită de câini dela o stână și întâlnind ciobanii le spune:

— *Da' bine, măi omule, zisei eu, când ciobanul fu lângă mine, ce dracu, voi păziți oile cu lupchi, ori cu câni? Aiștia-s curat lupchi, bre!...*

— *Da' bută-i pustia să-i bată, cucoane, că nu-s lupchi; da' iaca așa se răpăd ei, ori de-i om, ori de-i dihanie; d'apoi că și-neala, drept 'ți-oiu spune, c'amarnică viță de cal mai ai!...*

— *Da' nu-i nici un cal, măi omule, ...că-i curat iapă; numai că îi iapă de cele din țura Harapului, și-i amarnică, ce-i drept...”*

Odată cu prezentarea naturii, evadarea scriitorului din realitate și pornirea pe căile abstracte ale filosofiei idealiste, ale metafizice și ale misticismului religios, au la Hogaș un conținut humoristic, care tinde să sublinieze prin asociații livrești faptul că autorul a cam luat-o razna. Există aci o subtilă autoironizare care anulează tocmai misticismul.

Critica burgheză l-a prezentat pe C. Hogaș numai în ipostaza unui mare maestru în descrierea naturii, a unui pătimaș al ținuturilor sălbatice și singuratice și a unui cărturar orășean care re-trăiește fabulos viața eroilor poemelor omerece. A rămas nereliefată atitudinea sa față de lumea satelor și a munților, poziția față de așezarea socială a epocii sale.

Lumea operei sale este formată din ciobani, acești singu-

ratici locuitori ai înălțimilor, din schivnici pierduți prin schituri ascunse, călugări și călugărițe dela numeroasele mănăstiri din Neamț și mulți țărani și țărance, oameni săraci ai satelor, în casele cărora a fost un oaspe iubit, întrucât le aducea o rază de în-seninare, prin gluma lui mucalită și voioasă.

De acești oameni, scriitorul nostru se apropia cu prietenie, cu interes și-i prețuia :

„Iar de se întâmpla să mă întâlnesc în cale cu vre-un ghiortan — află în paranteză că iubesc grozav pe ghiortani — apoi stau de vorbă cu el, în limba lui, și lucru ne mai auzit, m'am incredințat că mult poate cineva să învețe dela un ghiortan cu căciula dintr'o oaie și ciubotele dintr'o vacă“ (Prefața).

După concepția lui Hogaș — civilizația l-a scos pe om din condiția lui naturală, l-a falsificat, l-a degenerat, „In locul unor oameni turnați pe calupuri gigantice, a răsărit o lume sfrijită de oameni mărunți, cu suflet de mozaic și prin a căror alcătuire te prevezi ca prin sticlă“. Intoarcerea la natura rustică, unde viața se trăiește după pornirile naturale și instinctive, fără complicații inutile, e pentru el un prilej de încântare, de beție a simțurilor.

Deaceea el se ridică împotriva tuturor manifestărilor de viață socială, care contrazic ceea ce este natural în acțiunea oamenilor, împotriva tuturor convențiilor ipocrite, care falsifică pe om. Dacă îmbrățișează cu simpatie pe omul simplu și neprefăcut, ironia sa mușcătoare se îndreaptă spre acele tipuri rafinate de civilizație apuseană, pretențioase și ridicole în manierele lor studiate și artificiale. Prototipul acestor oameni, stăpâniți de snobism, pe care îi urmărește cu verva lui satirică, este domnul Georges, pe care-l întâlnește într-una din călătoriile sale în casa unei prietene, Floricica. În felul lui Grigore Alexandrescu, sub pretextul imputării unor lipsuri proprii, scriitorul reliefează și mai evident caracterul ridicol al acestui personaj tipic burghez.

„Biata maică-mea, Dumnezeu s'o ierte — de câte ori nu m'a plesnit cu lingura peste mână și peste gură, numai ca să mă învețe să mănânc frumos! Aș, și-ai găsit!... Și astăzi, când mănânc ouă moi, mă mânjesc până la urechi. Ei, bine!... Domnul Georges le mânca cu atâta măiestrie... Degetele sale albe, grăsulii și ascuțite la vârf, mânuiau furculița sau cuțitul cu atâta îndemânare în autopsia oului, încât rămânea la urma urmei, găoțea pe dinăuntru tot așa de lucie ca și pe din afară; și nici o pată de ou pe șervet, pe farfurie, pe cuțit, pe furculiță sau pe mustețile domnului Georges.

Și dacă în viața mea vreo părere de rău mi-a ros inima, apoi aceasta a fost părerea de rău că n'am stat și eu măcar doisprezece ani la Paris, spre a învăța cum se mănâncă ouăle moi!...

De pi-e cu civilizația asta, cugetam eu privind pe domnul Georges, cu câtă eleganță desfacea carnea de pe un picior de pui fript sau coaja de pe un măr domnesc" („Floricienta").

Consecvent aceluiași principii, Hogaș nu admite nici viața monahală, întrucât, întemeindu-se pe renunțarea la stătea manifestării firești ale omului, contrazice legile naturii și devine absurditate și ițărnice.

Hogaș condamnă cu totul viața monahală, dar ipocrizia „preacuvioșilor" și a „cuvioaselor" se bucură de toată atenția ironiei lui, de multe ori tăioasă și numai rareori potolită de o nuanță de humor.

Critica lui Hogaș nu se oprește numai asupra manifestărilor ipocrite ale misticismului religios autohton, ci ea își intensifică vehementa când observă că și ordinele călugărești apusene fac ravagii în educația fiicelor din familiile burghezo-moșierești dela noi.

....Dacă jetele noastre crescute la Dames de Sion nu execută cu toată grația indispensabilă reveransă, dacă n'au ieșit, din oțicina lezuită, complect transformate, dacă nu știu a țese lute și cu două degete crucea pe piept, și dacă, după un anumit manual, nu știu a ținea ochii în pământ și a-și modula gama vocală, apoi, noi părinții rămânem deserați..." („Câteva curcinte").

Simpatia lui se răsfrânge asupra oamenilor care-și trăiesc viața în mijlocul naturii, oameni întregi și sănătoși suflați și trupești.

Tăraniii lui Hogaș viețuiesc în sânul naturii mărețe, se lasă conduși de pornirile lor firești. Sunt înălțați de autor în general în trăsăturile lor reale, dar câteodată sunt colorați atât de viu încât capătă dimensiuni exagerate. Ne apar ca niște fapte uriase — așa cum îi dorește el — nepătați de urmele civilizației burgheze. Ei ne amintesc de eroii basmelor sau de cei din poemele omerice.

„Un român de o înfățișare atletică, care, deși la crâșmă se părea totuși acasă la dânsul, impluse gotul negru al ușii și cu picioarele desjăcute în compas, pe pragul de dedesupt, stătea și se uita finta la noi; ...de sub cămeșa lui albă și scurtă până deasupra genunchilor, de sub brâu verde și lat ce-i încingea șalele, de sub ițarii lui creți și curați, răsărea o musculatură sculpturală, care ar fi făcut gloria unui statuar, un cojocel fără măneci, aruncat cu neingrijire mai mult pe un umăr, se sileu să acopere niște spată, pe care, ca și pe umerii anticului Atlas, s'ar fi putut răzema cerurile... Nu mă putui opri de a mă simți atras către acest om plin de viață și cu tot sufletu-i vesel în ochi și în figură" („Ion Rusu").

În aceleași dimensiuni uriase îi apar și cei doi ciobani, Huțan și Sgribincea, care-l însoțesc la trecerea peste apele umilate ale

Tazlăului și pe care-i vede cum sar „*dintr'un siguur pas gigantic, peste rotunzimea înaltă a brazilor răsturnați*”, făcându-l să creadă că tot „*dintr'un singur pas ar fi străbătut prăpăstiile dintre cei doi munți*”, ca și Eremia Honcu, priinarul din Tazlău, care-i apare în fața „*lung, nemăsurat de lung, cu încheieturile trupului puternic legate, cu niște mâini ce ar fi fost în stare să umfle în brațe un munte și să-l așeze binișor peste altul*”.

Astfel sunt prezentați țărani în opera lui Hogaș, de proporții atletice, măriți și idealizați, ca și priveliștile naturii în mijlocul căreia își duc viața, oameni voinici și vioi, care, puși în antiteză cu oamenii orașelor, scot și mai bine în evidență micimea și putrezi-ciunea lumii burgheze.

În drumurile sale, Hogaș întâlnește și multe femei și autorul nostru are o deosebită preferință de a sta de vorbă cu ele și de a-și desfășura fața de ele toată verva lui mucalită. În portrete tot atât de vii, zugrăvind înfățișarea lor exterioară dar și reacțiile lor sufletești, ne sunt prezentate unele tipuri de femei, care se disting nu numai prin frumusețe, dar și prin alte calități: hărnicie, cuminenie și naturalețe a gesturilor și a vorbelor. Călina lui Drăgan, subțirică și nălțuță, Acsinia cea ageră ca o șopârlă, Zamfira, sprintena crășmărită, Magda și Floricica, a căror frumusețe este mărită de distincția lor sufletească, Maicile Evghenia și Filofteia, care însuflau respect și iubire, sunt numai câteva nume din interesantele figuri de femei prezentate în opera sa.

Hogaș nu analizează stările sufletești ale personajelor sale, ci acestea se deduc din manifestările și reacțiunile lor exterioare, și mai ales din dialogurile măiestrit conduse.

Hogaș dovedește în scrierile sale că el vede racilele de care suferea populația satelor de munte, lipsa de grijă a regimului burghezo-moșieresc pentru sănătatea poporului otrăvit cu băuturi alcoolice și contaminat de grave boli sociale, care macină zi de zi vigoarea populației dela sate.

„*Ne oprirăm — scrie autorul — spre a ne odihni puțin la un han așezat pe șosea, la ieșirea din pădurea Secului.*”

„*Era Duminecă și lumea câtă fusese și câtă nu fusese la biserică, năvălise în crășmă. În toate locurile, dar la munte mai cu seamă, crășma își are, ca și biserica, zeloșii săi închinători. Vinul e înlocuit aici cu rachiu prost, care arde și descompune trupul bietului muntean. Astfel, nu e greu deloc să găsești pricina pentru care oamenii, chiar dela munte, sunt decăzuți fizicește și moralicește.*”

„*Dacă mai adaogi pe lângă aceasta boalele lumești, cure, neoprite de nimeni, rod pe locuitorii munților dela bătrân până la copil, apoi dai peste cei doi factori, înspăimântător de harnici care largesc și populează cimitirele rurale*”.

Cum se vede, C. Hogaș constată o bună parte din mizeria care măcina populația satelor, însă nu arată că aceasta era o consecință imediată a nemiloasei exploatare burghezo-moșierești.

Pe lângă acestea, scriitorul ne mai înfățișează și birurile grele, nedreptățile administrației de stat, „angaralele”, ce apasă pe grumajii sărăcimii satelor :

„Ș'apoi toate ar hi cum ar hi, dar ne mănâncă angaralele, că tare s'o mai înmulțit dela o vreme încoace. Li greu de tot, domnișorule, încotro te întorci.

— Ce să faci, moșule, la lume subțire, nevoi multe.

— C'apoi bai-o pustia de lume, că tot mai bine era mai de mult.

— Cine zice altfel, moșule, dar vezi dumneuta, roula lumii se'nvârtește și noi cu dânsa.

— He, he! domnișorule, bine ar hi dacă s'ar învârți, da' vezi dumneuta că nu se'nvârtește; a împiedicat-o nu știu cine și merge de-a sâniușul; cei de deasupra tot deasupra și cei dedesupt tot dedesupt. — zice moșneagul. Ș'apoi bai'o întunerecul de roată, zice el, sculându-se de jos, că prea te curmă în două când te-apucă dedesupt. Da!... de... Se vede că ce e orânduie de Dumnezeu minte de om nu poate să desfacă, încheie moșneagul”.

E de remarcant, în acest fragment, revolta moșneagului împotriva statorniciei așezării sociale: „cei de deasupra tot deasupra și cei dedesupt tot dedesupt”, revoltă care fierbe înăbușit. Ea se simte totuși chiar și din obida cu care este pronunțat numele lui Dumnezeu.

Calistrat Hogaș este atent la durerile poporului, le înțelege și vrea să le explice. Își dă seama că „angaralele” de care se plâng țărani sunt datorite unei organizații de stat parazitare, deoarece pentru a se satisface nevoile de lux și de risipă ale „lumii subțiri” dela conducere, se mărește exploatarea celor nevoiași. Este conștient de reaua organizare a societății, de împărțirea ei în clase antagonice, dar nu se vede la el o atitudine mai hotărâtă, mai combativă, de demascare și mai fățișă a exploatareii, de participare activă la lupta de revoluționare a maselor, în vederea răsturnării acestor nedrepte orânduirii sociale.

Calistrat Hogaș rămâne un poporanist, care se mărginește la a îmbrățișa cu simpatia lui țărâtimea stăpânită de misticism, de fatalism și de ignoranță.

Chiar dacă în opera autorului „Amintirilor din călătorie” găsim și aspecte realiste din viața socială, care desvăluie starea de mizerie a țărânimii și mai găsim și unele convingeri progresiste, totuși, în general, scriitorul rămâne influențat de ideologia burgheză, se lasă furat de farmecul naturii și insistă mai puțin asupra mizeriei oamenilor din popor.

C. Hogaș folosește în opera lui o limbă bogată și variată. Cuvintele din graiul popular și neologismele, expresiile populare sau cele culese din limbi străine sunt mănuite cu multă artă, în fraze lungi și în perioade armonios construite. Neologismele apar mai des în descrieri și povestire, din nevoia autorului de a-și exterioriza ideile și sentimentele, iar în vorbirea dialogată, pe care Hogaș o întrebunțează în convorbirile cu țărani, el a folosit limbajul popular.

Stilul lui este simplu și clar, iar imaginația bogată îi dă posibilitatea să creeze cu înlesnire metafore, personificări, hiperbole, care dau stilului culoare și vioiciune.

Concluzii

Calistrat Hogaș este un scriitor ridicat din mica burghezie a orașelor de provincie, care s'a apropiat cu dragoste de viața țărănilor și de frumusețile naturii Patriei noastre.

Se distinge prin robustețea și optimismul lui sănătos, prin combaterea falsei civilizații și a culturii superficiale a societății burgheze, prin critica monahismului și a ipocriziei clerului, prin prezentarea realistă a unor aspecte din viața țăranilor de la munte, și prin demascarea, în parte, a racilelor orânduirii sociale din timpului său.

ȘT. O. IOSIF

(1875—1913)

Viața

Ștefan O. Iosif, fiul profesorului Ștefan Iosif, director al gimnaziului român din Brașov, s'a născut la 11 Octombrie 1875. Aici, în frumosul oraș dela poalele Tâmppei, și-a petrecut anii copilăriei. Frumusețea orașului, măreția munților și pădurilor din jur vor produce asupra lui impresii puternice, care-l vor urmări toată viața.

A urmat la Brașov cursul primar și cinci clase liceale, iar în 1889 s'a mutat cu familia la Sibiu, unde și-a continuat studiile. Aici studiază cu pasiune, pe lângă latină și greacă, limbile maghiară și germană, pe care va ajunge să le cunoască la perfecție. Va traduce mai târziu din poeziile lui Petöfi, Heine și Goethe. Tânjind după peisajul brașovean, este în permanentă căutare de locuri

pitorești în jurul Sibiului și în aceste împrejurări adună povești, anecdote și poezii populare. „*Limba pe care o vorbește poporul are pentru mine o dulceață pe care nu ți-o poți descrie*”, mărturisește el într-o scrisoare din această vreme. În școala din Sibiu, unde, ca un ecou prelungit al curentului latinist, la studiul limbii române se urmărea încă dovedirea latinității limbii noastre, Iosif citește cu mult interes pe Bolintineanu, Alecsandri, Eminescu, precum și scrieri istorice. „*tot ce este scris într'un stil popular*” și urmărește revistele literare ale vremii.

În toamna anului 1891, „*în urma unor neînțelegeri*” tatăl său a fost nevoit să părăsească Ardealul, stabilindu-se ca profesor la Turnu-Măgurele. Poetul și-a terminat liceul la București, și s'a înscris la Facultatea de Litere și Filosofie, fără să urmeze regulat cursurile și fără să-și ia licența.

În vechiul regat, St. O. Iosif a dus viața de boem a multor intelectuali din timpul regimului burghez-moșieresc, trăind din meditații în casele burghezilor bogați, din posturi efemere de corector sau din ziaristică. Dela 1903 și până la sfârșitul vieții, a fost custode la Biblioteca Fundației Universitare și s'a devotat revistei „*Semănătorul*”, din conducerea căreia a făcut parte.

Atins de o congestie cerebrală, a murit în plină tinerețe, în ziua de 23 Iunie 1913 și a fost înmormântat la cimitirul Bellu din București.

Opera

O parte din poeziile publicate, St. O. Iosif le-a adunat în volumul „*Versuri*”, apărut în 1897, volum în care predomină poeziile cu teme sociale — aceasta, desigur, sub influența puternicului curent literar al vremii, creai de „*Contemporanul*”. Destul de numeroase sunt și poeziile descriptive, în care ne apare satul copilăriei sale. În aceeași vreme publică traduceri din Al. Petofi : „*Apostolul*”, în 1896, și „*Poezii alese*” în 1897.

Poetul, sub influența ideologiei clasei muncitoare, și-a ales și a tradus „*Apostolul*”, această poemă de mari proporții, cuprinzând câteva mii de versuri, în care se debat probleme în avansat spirit progresist : exploatarea omului de către om, nedreptatea și inegalitatea socială, înnăbușirea libertății și drepturilor poporului de către exploatarea, devotamentul și sacrificiile elementelor progresiste, care încearcă să revoluționeze masele, în lupta pentru libertate.

În 1901, publică volumul „*Patriarhale*”, iar în 1902 volumul „*Poezii*” (1901—1902), care sunt elogios primite, atât de publicul

cititor, cât și de critica timpului. După aceasta i se încredințează sarcina de a compune un poem istoric închinat lui Ștefan cel Mare, cu prilejul comemorării a 400 de ani dela moartea acestuia, și în 1905 publică volumul de poezii „Credințe“.

În colaborare cu D. Anghel, în 1903 a început o bogată activitate, apărând sub numele amândurora următoarele lucrări mai cunoscute: „*Legenda junigeilor*“, poem dramatic, 1907, „*Cometa*“, comedie, 1908, „*Carmen Secularae*“, poem istoric, 1909, „*Caleidoscopul lui A. Mirea*“, cronici rimate, 1908 și 1910. „*Cireșul lui Lucullus*“, schițe, 1910.

În 1909—1910 redactează împreună cu Anghel, Chendi și Sadoveanu revista „*Cumpăna*“.

St. O. Iosif reprezintă tipul scriitorului ridicat din mica burghezie intelectuală a Ardealului trecut peste Carpați în Muntenia. Ca și I. Slavici și G. Coșbuc, tânărul poet brașovean avea să cunoască în capitala României multe lipsuri și decepții amare, datorită condițiilor vitrege în care erau ținuți intelectualii de regimul burghezo-moșieresc. Silit să-și cheltuiască pulerea de muncă și sănătatea în ocupații înărunte, la care se adaugă și dezamăgirile din viața lui de familie, el izbucnește astfel:

*Toți m'au lovit ! Și suflatu-mi e-o rană,
Că tremură de-orice atingere și sânger.*

Conștient că nefericirea vieții lui e pricinuită de condiția scriitorului în societatea capitalistă, de multe ori și-a spus disperat: „*Dacă aș ști să fac altceva. ...Dar nu știu, decât versuri !*“...

St. O. Iosif s'a apropiat cu simpatie caldă de toți cei ce îndurau mizeriile vieții, nedreptățile și lipsurile pricinuite de orânduirea socială bazată pe exploatare. Astfel vedem pe mama văduvă și copiii orfani nevoiți să-și câștige o pâine amară cântând și jucând, din poartă'n poartă („*Artiștii*“) pe studentul sărac, trăind într'o odăiță întunecoasă și înghețată, silit să dea lecții unor copii „*blestemați*“, leneși și răi, care se răsfăță în belșugul caselor celor plini de avuție („*Domnu' Profesor*“), pe surorile care lucrează zi și noapte la dantete fine pentru cei bogați, care nu le plătesc nici materialul („*Surorile*“), pe copilul vizitiu aproape desbrăcat, care așteaptă în noapte pe viscol, alături de calul său, pasagerii unui tramvai întârziat („*Doi prieteni*“), pe micul păstor înstrăinat la oraș, unde nu cunoaște decât zile amare („*Copil sărman*“), pe ucenicul de cismărie care, în ajun de sărbătoare, se luptă prin troiene cu greutatea coșului plin de târgueli al stăpânului („*Sărbătoare*“), pe țărani necăjiți ce străbat pe frig, pe vânt și zloată drumuri lungi și noroioase, fără să știe dacă vor ajunge la casele lor („*Cântece*“), pe copilul de țigan, înghețat, alergând, până cade mort, după

caleașca boierului sadic care îl amăgește cu punga cu bani („Goana“).

Temele luate din viața țiganilor nomazi, mizeri, bătuți de vânturi și arși de soare, sunt întâlnite deseori în poeziile lui („Convoi de var“, „Paparudele“, „Noaptea sub stele“).

Lumea aceasta, pe care poetul o învăluie în compătimirea și simpatia sa, nu nutrește nicio speranță, nu încearcă niciun semn de răzvrătire, ci rămâne pasivă și resemnată. Poetul exprimă, în loc de revoltă, înduioșare.

Mai există în aceste poezii și un element specific mișcării semănătoriste, de împăcare cu soarta, de armonie socială, ceea ce conveea de minune claselor exploatare.

St. O. Iosif se apropie cu simpatie și de poezii clasei muncitoare. Astfel, lungă poemă „O viață“ nu este altceva decât zugrăvirea tragicului sfârșit al poetului Șt. Petică, cel care a debutat în paginile presei muncitorești, căzând mai apoi sub influența reacțiunii — și care s'a stins ros de boală, necunoscut și singur, într-o odaie mizeră, iar în „Elegie“, poezie scrisă în amintirea poetului Ion Păun-Pincio, redă visurile pe care tânărul său prieten, atașat clasei muncitoare, le a nutrit pentru „noua lumii îndrumare“ în antiteză cu viața grea, plină de lipsuri, pe care amândoi poezii noștri au trăit-o în societatea dominată de burghezie și moșierime. Cu toate acestea, St. O. Iosif nu se revoltă împotriva acestei orânduiri sociale nedrepte. Fiind influențat de ideologia burgheză el crede că omul este incapabil să schimbe legile naturii, să transforme societatea.

La Iosif nu găsim o atitudine combativă. El nu e un luptător, ci un resemnat, așteptând ajutorul dela o inexistentă providență binevoitoare. Vede suferințele și nedreptățile sociale, dar nu se întreabă care sunt cauzele lor și nici nu caută remediul lor.

O singură dată, însă, iese din pasivitatea aceasta și anume în timpul răscoalelor țărănești din 1907. Evenimentul îl impresionează adânc pe poet și-l face să publice la 18 Martie 1907, în „Semănătorul“, în toiul răscoalelor chiar, când începuse represiunea sângeroasă, poezia „Rugăciune“ și altele două: „1907“ și „Scrisoarea deschisă a unui melc“. în colaborare cu D. Anghel, publicate în „Caleidoscopul lui A. Mirea“.

În „Rugăciune“, poetul este alături de norodul obidit, care, suferind de veacuri împilarea și mizeria, a ajuns la capătul răbdării și a pornit răscoala:

*Privește-l cum, scrâșnind de ură,
Cu fulgere'n călătura
Precum un leu din lanț scăpat
Impins pe căile pierzării*

*De duhul crunt al răzbunării
Dela un cap la altu-al țării
Norodul tău s'a răsculat.*

Dar poetul atribue în mod cu totul greșit monarhului rolul de arbitru în această sângeroasă luptă. Poetul nu vede în rege un exponent al claselor exploatare — el însuși mare latifundiar și industriaș. Poziția lui Iosif față de această problemă în poezia „Rugăciune“ este poziția semănătoristă, de împăcare între clase.

În poezia „1907“ sunt redată mai pe larg împrejurările în care se produc răzcoalele țărănești, iar cei vinovați de aceste turburări sunt priviți cu mai mult curaj.

Mai întâi se arată cum, în anul 1906, risipa și luxul s'au răsfățat luni de zile în Expoziția jubiliară (se împlineau 40 de ani de domnie a lui Carol de Hohenzollern, și s'a prefăcut pentru această „sărbătorire“ un câmp sterp și mlăștinos într'o feerică grădină împodobită cu palate, cetăți, jocuri de apă și lumini orbitoare, toate secătuiind bugetul unei țări sărace), apoi, iarna grea și lungă care a urmat, iarnă care — prin foamete și lipsuri — a făcut norodul să-și piardă, în cele din urmă răbdarea:

*Plin de o surdă mânie, adunată în suflet de veacuri
Mâna pe torță a pus, scuturând-o aprinsă în aer
Și dintrodată tot cerul pâli luminat de văpaie...
Turbur cum curge un râu când zăporul pornește din munte
Astfel mergeau în amestec să ceară dreptate sau moarte!*

Curând, însă, urmează represiunea sângeroasă a guvernului, care întrebunțează forța armatei împotriva răsculaților:

*Iată și gura de bronz căncepe să-și spună cuvântul
Dojenitor și ursuz, răspândind pretutindeni teroare.
Satele cad în cenușă, căci focul nu știe s'aleagă
Nici somptuosul palat, nici coliba de stuț coperită.*

Gândul poetului se întoarce pios spre mormintele celor căzuți, lor le dă „Ce are mai sfânt din durerile inimii“ lui:

*Sângele vostru vărsat ne rămâne de-a-pururi ca pildă
Toți să fim gata de jertfe și preș să nu punem pe viața
Care-asfințește cu noi, ci pe aceea ce încă mijește
Și-oricât de-aspru calvarul ar fi — să privim viitorul
Astăzi, că nimeni nu știe ce-duce ziua de mâine.*

În „Scrisoarea deschisă a unui melc“, poetul, cu amară ironie, recomandă guvernului să găsească într'un fel soluția de a face pe țărani să hiberneze ca melcul în cochilia lui, ca să nu mai

umple toată iarna după malai, după ce rodul muncii lor trudnice din vară le-a fost furat de alții :

*Intreaga energie a robilor sărmani
În depărtate porturi s'a preschimbato în bani
Și ei, după risipa de gesturi inutile,
Rămân cu desnădejdea...*

În afară de aceste teme care dovedesc că Șt. O. Iosif a simpatizat cu poporul și nu cu dușmanii acestuia — poetul a cultivat în opera sa și alte motive specifice semănătoriste, având toate calitățile și defectele acestui curent.

Deși s'a născut și a trăit mai mult la oraș, el s'a simțit atras mult de sat, prin anii copilăriei petrecuți acolo, prin iubirea pentru natură și pentru producțiile populare.

În multe din poeziile sale, Iosif se întoarce cu sfială și cu multă admirație la vremurile trecutului, din care reînvie unele figuri de cronicari ca Miron Costin și Ion Neculce.

*Când mă cupinde dor adânc de țară
Și n'am pe nimeni să-mi potoale dorul,
Iau cartea unde curge sfânt izvorul
De'nțelepciune și de tărie rară...*

*Citesc — iar gându-mi își întoarce sborul
Spre vremi de bărbăție legendară
De greu război și de robie-amară
Și sufăr și mă bucur cu poporul.*

scrie el pe când se afla la Paris.

Apoi evocă figuri de luptători pentru cauza poporului, cum au fost cei trei conducători ai moșilor : Horia, Cloșca și Crișan, „Ce s'au legat cu inimă curată să-și mântuiască neamul de robie“, dar au căzut înfrânți, „ingenunchiați de cei atotputernici“, iar după ani de zile, pe când „cumplit oșta iobagului în lanțuri și mai crunte ca'nainte, Crai tânăr ridică iarăși steagul revoltei și după „mari izbânzi și zile amare“, se stinge uitat și singur.

Deasemenea, se întoarce la figurile lui Șincai, „istoricul semeț și dârz“ și Cârlova „ce-a șermecat o clipă din ruine Târgoviștea cu vechile-i palate și-a aruncat în zorii deșteptării noastre întâiul glas de trâmbiță de-alarmă“.

Întâlnim între aceste poezii de evocare a trecutului și momente sguduitoare, în care se vede mulțimea norodului suferind : „Zaveră... ciună... jaf și pară“, cum ard satele, cum plâng mamele și cum se duc peste hotare marile averi domnești și boierești „rodul atâtor lacrimi și sudori cumplite“ ale iobagilor săraci.

Iosif privește satul în aspectele lui pitorești și idilice, iar țărănimea o îmbrățișează pentru sănătatea ei sufletească, pentru comoara de datini străbune pe care o păstrează credincioasă, pentru graiul „*nespus de dulce*” pe care-l vorbește. Și în aceste poezii în care St. O. Iosif descrie satul, găsim viziunea poetului semănătorist, care ascunde contradicțiile și iupta de clasă și-l prezintă pe țăran în culori idealizate. Se adaugă la aceasta faptul că St. O. Iosif a văzut satul prin prisma țăranilor înstăriți, a chiaburilor, în rândul cărora se numărau și bunicii săi de la Drăușeni.

Singura notă de revendicare a acestei țărănimi, notă care răzbate în poezie, dar care este redată, de altfel, foarte palid, este aceea de eliberare de sub stăpânirea statului austro-ungar și de unire cu frații de peste Carpați.

Satul este zugrăvit, în general, în momentele de mare și veselă mișcare colectivă, la sărbători, adunări și bâlciuri, în zile însoțite de primăvară sau de vară, în amurguri de toamnă, la culesul viilor sau în plină iarnă.

Astfel, primăvara :

*Satu-i strâns în bătătură
Cântă, joacă, cheșuește...
Sună toba, plin dulapul
Se'nvârtește.*

(Cucoarele)

Tot prin sat, sufletul poetului este intim legat de natură. Câmpiile și munții țării au fost zugrăvite de el în tablouri colorate viu.

În poezia în formă populară : „*Cântec vechi*”, găsim o evocare realistă a vieții haiducești. Se vede aici rolul haiducilor ca reprezentanți ai poporului asuprit și exploatat, care caută să răzbuie sângeeros împilările:

*Codrul, slăpânuie,
Codrul, bătrânule,
Scutură-ți tu pletele,
Să s'adune cetele
Cetele haiducilor,
Spaimetele răscruților,
Să răstoarne carele
Vânzolină covoarele
Să desfundă lăzile
Să-și împartă prăzile...*

Sute de primejdii îi urmăresc însă pe acești bravi voinici ai codrului și într'o altă poezie: „*Haiducul*“. Iosif ne arată cum se stinge în taina și singurătatea lui, un haiduc ucis de puterile stăpânirii :

*Dar din tușiș trei jocuri vrăjmașe se descarcă :
Un răcnet moare în pieptul rănitului erou !
El vrea să se ridice și cade'n brânci din nou ;
Din somn tresare codrul, rănit și dânsul parcă
Și urlă de-durere cu repetat ecou...*

St. O. Iosif îmbrățișează cu multă caldură pe acești prieteni ai codrului și ai celor exploatați fără milă. Il lega de ei, pe lângă natura în sânul căreia își uitau „*grijile amărite și sbuciumările deșarte*“, dragostea pentru poporul ale cărui suferințe căutau să le răzbune haiducii.

O altă temă frecventă în poeziile lui St. O. Iosif este aceea a copilăriei, petrecută în cadrul rustic și pitoresc al satului ardelean.

Sentimentul de nostalgie după locurile unde și-a petrecut copilăria se împletește, la Iosif, cu acela al desrădăcinării, al regretului că s'a rupt de sat și e silit să ducă o viață stingheră și tristă la oraș.

Despărțirea de satul copilăriei, transplantarea în mediul social al Capitalei, dominat de o burghezie lacomă și egoistă, „*grijile, patimile și nevoile ce a avut de îndurat*“ în orașul unde a bătut zadarnic „*la porți închise*“ și s'a pierdut „*pe căi greșite*“, toate acestea i-au trezit în suflet o amară desnădejde, care se resimte în umbra de melancolie ce învâluie poeziile. Poetul nu e desgustat de viață, ci de societatea în care este silit să trăiască.

Din opera lui St. O. Iosif mai trebuie menționată poezia de inspirație populară: baladele și basmele, care au o valoare deosebită, poetul reușind să înnoiască temele baladelor populare și să le redea cu mare artă. Baladele: „*Novăceștii*“, „*Gruia*“, „*Semnul lui Corbea*“, „*Pinteo*“, și „*Haiducul*“, atât prin versificație, cât și prin limbă și mai ales prin nota lor de umor, sunt superioare modelelor populare.

O temă preferată în aceste balade este voinicia și voioșia. Gruia, prins și legat în frânghii de turci, se desface dintr'o smucitură, saltă pe cal și pornind hai-hui

*Clocotă pe urma lui
Șapte văi ș'o luncă.*

În balada „Pintea” e vorba și de chibaburimea exploatatoarei:

*Pintea, Țraged copilandru,
La ciobani intrase slugă
Și-l muncea intruna gândul
Cum ar face el să Țugă ;
Bacii lacomi nu odată
Mi-l lipseau de prânz ori cină
Și-l certau apoi în pilde
Ca să-i caute pricină...*

În sfârșit, menționăm și activitatea de traducător a poetului care este și ea bogată și valoroasă. Șt. O. Iosif este cel dintâi care face cunoscută publicului românesc poezia revoluționară a poetului maghiar A. Petöfi.

A publicat apoi numeroase versiuni teatrale ale pieselor „Cidul de Corneille: „Visul unei Nopti de Vară” de Shakespeare, „Wilhelm Tell de Schiller, Tannhäuser” și „Lohengrin” de Wagner.

În toate scrierile sale, Șt. O. Iosif a mânuit, în cuvinte simple și necăutate, o limbă expresivă, puternic influențată de poezia populară. Versul lui reținut și sobru în folosirea imaginilor și expresiilor poetice se distinge prin simplitate, naturalitate și muzicalitate. Versificația este foarte variată și bogată.

Concluzii

Poezia lui Șt. O. Iosif se dezvoltă mai întâi sub influența curentului „Contemporanului”. În sufletul lui s’au răsfânt durerile celor mici și nevoiași din mediul social în care trăia, suferințe pe care le-a îmbrățișat cu iubire și compătimire, în tonuri de o resemnare calmă.

Apoi, încadrându-se curentului semănătorist, devine un cântăreț al trecutului și al vieții rustice.

Satul e privit de Iosif în culori idealizate.

Nemulțumit de mediul social orășenesc, Iosif se reîntoarce nostalgic spre copilăria dăoasă, petrecută în mijlocul naturii, regretând viața patriarhală a satului ardelean.

În sfârșit, cunosător și prețuitor al poeziei populare, Șt. O. Iosif a cultivat în opera sa temele legendelor, baladelor și basmelor poporului, într’o limbă armonioasă și simplă.

PANAIT CERNA

(1881—1913)

Viața

Poetul Panaït Cerna e originar din regiunea Măcinului, satul Cerna, jud. Tulcea. Acest sat, ca întreaga regiune, era locuit de români și bulgari care trăiau în buna vecinătate. Numele adevărat al poetului e Panaït Stanciof; mama sa era românească, iar tatăl său bulgar, trăgându-se din satul Șumla.

Învățătorul Stanciof, datorită agitațiilor naționaliste și ajă-tătorilor pe care clasele exploatoare le întrețineau pe atunci între populația română și bulgară din Dobrogea, e înlăturat din postul său. După unii biografi, acuzat de iredentism, tatăl poetului ar fi fugit în Bulgaria în 1881, după alții se pare că ar fi murit chiar în acel an.

Deci, de mic copil, Cerna a rămas doar în grija mamei sale, care s'a recăsătorit cu un agricultor de prin partea locului.

Cerna se trăgea, așa dar, din pătura intelectualității satelor. Maică-sa a ținut să-l dea la carte și, de altfel, copilul era foarte dotat.

Cerna urmează școala primară în satul său natal, apoi liceul la Brăila, iar mai târziu, în 1900, frecventează facultățile de literă și filozofie, precum și de fizico-chimice.

Foarte studios, Cerna se distinge încă din liceu, pe care îl absolvеște trecând prin mari privațiuni, adesea fiind ajutat de colegi. Incepe să scrie, colaborând la revista „Ovidiu” din Constanța cu o recenzie.

Și la universitate se face repede cunoscut prin sărghiința sa. Ține conferințe despre „Definiția și metodele în psihologic științifică”, „Despre memorie”, și altele. Colaborează la „Semăntorului”, „Concorbiri literare”, „Revista Modernă”, „Noua Revistă Română”.

Sărăc, trăind în mizerie, muncind nopțile pentru a-si putea continua studiile, Panaït Cerna se îmbolnăvește de tizie și urmează calea nefericită a multor intelectuali români, silii să trăiască într'un veșnic provizorat material, într'o nesiguranță chinuitoare a zilei de mâine.

Cerna ocupă posturi de mediator, copist, suplinitor la catedră, în tot timpul studenției. Bona sa avansează. Poetul își ia licența în 1906 cu „magna cum laude”. Prin stăruința lui Maiorescu, care-l cunoscuse, obține o bursă în străinătate. Criticul jurnalist voia să facă din Cerna, ca și din Eminescu, un profesor de filozofie. El îl îndreaptă pe scriitor către filozofia germană idealistă. Cerna pleacă la Leipzig. Teza lui de doctorat e „Die Gedankbetriebe” (Lirica de Idei) și apare în 1913. La Berlin îl cunoscuse pe Caragiale în perfonda apariției broșurii „1907”. Cerna, care cunoscuse

îndeaproape mizeria satelor, e impresionat adânc de textul lui Caragiale, pe care-l admira.

Poetul scrie o serie de poezii („Poporul“, „Zile de Durere“), care exprimă revolta și durerea sa în fața crimelor claselor exploataatoare.

Este posibil ca Panait Cerna să fi cunoscut și în țară și în străinătate cercuri socialiste cu care să fi intrat în legătură. Luca Caragiale, feciorul dramaturgului, pe care Cerna îl ajuta la învățatură, avea la acea epocă idei revoluționare. În scrisorile către I. L. Caragiale, Gherca îl numea cu simpatie „Genosse“, adică *tovarăș*.

Fapt este că multe din poeziile lui Panait Cerna dovedesc necori o înțelegere a problemelor, într'un spirit care dovedește influența vădită a ideologiei clasei muncitoare asupra gândirii sale.

La moartea sa, revistele muncitorești „Facla“, „Chemarea“ și „Socialismul“ citează din poeziile sale și vorbesc de el ca despre un tovarăș.

Cerna moare departe de țară, în 1913, în vârstă de 32 de ani, ros de tuberculoză.

Opera

Panait Cerna face parte din acea generație de scriitori, a căror epocă decisivă pentru formația lor intelectuală se situează la sfârșitul secolului al XIX-lea și la începutul secolului al XX-lea. La această epocă, ideile clasei muncitoare, așa cum erau răspândite de ziarele și revistele socialiste, au o puternică influență asupra intelectualilor, mai ales asupra acelor care, asemeni lui Cerna, făceau parte din categoria exploataților.

Însă, venit din lumea satelor, poetul este târât, ca și mulți alții, de curentul semănătorist, care constituia o diversiune în mijlocul intelectualității de obârșie rurală. Semănătorii încercau să abată pe scriitori dela lupta de clasă și să le ofere în schimb, ca o soluție, diversiunea naționalistă.

În ideologia lui Panait Cerna vom întâlni această influență dăunătoare sub alte aspecte. Poetul vede suferințele celor împilați, înțelege cauza lor și adesea are sguuitoare accente de revoltă, dar el crede că numai religia, transformarea, mai întâi, sufletească a oamenilor, poate aduce fericirea pe pământ. Studiile sale de filosofie idealistă îl fac să-și făurească o argumentare filosofică a acestor idei care corespundeau șovăitoareii sale poziții sociale. Semănătorismul grupa în jurul său pe acei intelectuali ai satelor care vorbeau în numele păturilor mai înslărite. Aceștia nu voiau decât reforme care să întărească situațiile lor. Se temeau, însă, de trans-

formări mai adânci. Atitudinea esențială rămânea cea de împăciuire față de clasele exploatoare. Ideologia claselor dominante canaliza astfel nemulțumirile acelor intelectuali ridicați din mijlocul țărănimii și le făceau inofensive.

Cerna, însă, depășește în această direcție pe mulți din tovarășii săi de drum, ca St. O. Iosif, de pildă. El e cutremurat de ororile din 1907 și, în loc să se impace cu soarta sau să ceară îndurarea, continuă să spere într-o nouă ridicare a mulțimilor care va sfârâma pe exploatare.

Adresându-se „Dreptății”, poetul strigă :

*Apună toți !... Tu, nu lăsa să cadă
Din mâna-ți rece cumpăna divină,
Iar de-i pieri sub pietre, ca profeții,
De dincolo de negrul țorm al vieții,
Înaltă spada ta, nestrămutat.
Dispară-o lumc, tron de tron să ardă;
Dar nicio lacrimă să nu se piardă,
Din plânsul și din sângele vărsat !*

(Zile de durere)

Poezia lui Panait Cerna cuprinde poeme cu tematică filosofică idealistă, versuri de dragoste și poeme sociale.

În toate acestea se face simțită mentalitatea pe care am schițat-o mai sus.

Poezia filosofică idealistă a lui Cerna este adesea un fel de fabulă, în care personagiile simbolizează noțiuni abstracte pe care autorul le comentează, încercând să scoată din comentariu o concluzie cu caracter de sentință filosofică.

Cele mai caracteristice poeme de acest gen sunt „Pârâul și floarea”, „Floare și genune”, „În peșteră”, „Legenda unei stânci”, „Trei sburătoare”, etc.

În „Pârâul și floarea”, de pildă, floarea se plânge pârâului că altădată, când era mai tânăr și curgea liniștit, oglindea în apele sale tot cerul. Plecată asupra-i, floarea vedea reflectată în unde o stea a nemărginirii pe care a început s'o iubească.

*...Căci steaua mea trăia numai prin tine
Și tu-mi trezeai viața fără nume —
Nelămuritul sbor spre altă lumc.*

Acum, când pârâul a crescut și vine învolburat, „cu vorbe îndrăznețe”, floarea nu mai deslușește în el steaua iubită. Izvorul seacă spre a împlini rugămintea florii, dar cu el „se șterge și a cerului icoană”.

De fapt, Cerna ridică problema dragostei imateriale, pure. El arată că infinitul, închipuita puritate a iubirii despărțite de viață, nu se poate atinge. Prin învolburarea vieții, prin tot ce constituie

în noi suferință, necazuri, muncă, sbatere, obținem bucuria și nădejdea. Floarea se plânge în final :

*O, Doamne, unde mi-e pribeagul, oare ?
Hrăniți-l, norilor, cu răpezi ploii!
Cu glas de neodihnă să se plângă,
Să mă lovească, mijlocul să-mi frângă —
Dar să-mi aducă cerul înapoi !...*

Conceptia filosofică a lui Cerna este idealistă. El crede în mod greșit într'o prioritate a spiritului, într'o natură divină a omului. Dar la baza gândirii lui Cerna stă un puternic optimism social. Cerna rezolvă contradicțiile pe care i le desvăluie mintea sa în sensul încrederii în progresul umanității. Deși crede că durerea și suferințele sunt o cale de purificare, ceea ce trădează o concepție mistică, un fel de răscumpărare prin suferință a păcatului originar, el nu predică inacțiunea, resemnarea, ci, dimpotrivă, întărirea prin depășirea durerii.

În acest sens e ilustrativ poemul „*In peșteră*”, unde artistul compară stalactitele și stalagmitele ce se formează în peșteră, cu lacrimile. Acestea sunt lacrimile stâncii, dar din ele se formează stâlpii care susțin tavanul.

*De după ani de picurare
S'au încheșat coloane pline :
Eterna bolții lacrimare,
În loc s'o surpe — o susține.*

Așa se petrec lucrurile și în viață :

*Tot astfel, lacrimi nesecate
În sușlete ne-au picurat.*

*...Dar azi, când stau vârtejuri grele
Să ne răpună orice avânt
Noi trecem fără pas prin ele
Ș'aproape izbucnim în cânt.*

*Un sușlet tânăr ne străbate
Și ne îndeamnă către cer —
Din suferinți abia'ndurate
Ne-am făurit armuri de fier.*

Poezia socială a lui Panail Cerna ne lămurește mai bine conținutul gândirii sale. Cerna e un nemulțumit, un revoltat. El vede nedreptatea socială. În marele poem „*Poporul*”, scrie :

...Cine trece pe poteca dintre moarte și viață ?

Și mai deparle :

*Cine-i cel ce dojenește boul care nu se'ndură
Să mai ducă la hrăpareți cele bune pentru gură?
Cel ce tremură pe stoală, cel ce cade de arșiță?
Cel ce vine cu căciula la o poartă de domniță?
Cel ce numai de-o cămașă pentru'nmormântare strânge
Din ce țese, din ce coase, din ce spânzură pe dânsul,
Din ce aurul îi svârte, cu să-i amuțească plânsul?
Cine-i cel ce se jelește că i-e masa'nlăcrimată?
Că nu-i vilă în ogradă, că nu-i pită în covată;
Că la cel ce hodinește, chinul n'are nicio plată
Că la sânul mamei pruncul e-o pelincă înghețată,
Că la cer nu e nădejde, că la înimi nu-i crezare
Că din leagăn i se cântă cântecul de'nmormântare?
(„Poporul” I)*

Cerna a văzut exploatarea în rândul oamenilor în mijlocul cărora a crescut. El a văzut țăranii bătuti, înșelați, jefuiți de moșieri, de exploatare. El a văzut exploatarea muncitorimii. În cea de a doua parte a poemului „Către pace” arată că nici după îndeplinirea idealului național pacea nu va fi intronată, pentru că muncitorimii „ii rămân acasă călăi în chip de frate”. Cerna scrie:

...Zadarnic vii și-atunci!

Noi suntem inchinați, mânuitoarei munci.

Da' rodul trudei noastre se risipește'n vânt...

O zee! Cei puternici ne pun în jug de prunci

Și anii trec zadarnic,

Căci nu-i a noastră casa pe care o zidim,

Pământul, pentru care am plâns, și suferim.

(„Către pace”)

Se vede, deci, că Cerna înțelege că noțiunea de Patrie, așa cum face uz de ea burghezimea nu corespunde ideii despre Patrie, pe care și-o face proletariatul. El vede că „nu-i a noastră casa pe care o zidim”, „pământul pentru care am plâns și suferim”. Acest fapt e cu atât mai semnificativ, cu cât poetul singur, în unele poeme războinice, a căzut uneori victimă frazeologiei patriotarde a semănătoriștilor.

Cerna a vestejit reprimarea răscoalelor, cu un curaj imitat de foarte pușini. El a arătat în „Zile de durere” că oastea care a făcut mișeliile se întoarce acoperită de rușine, cu steagurile îndoliate:

Din ce pământ revine oastea oare

De sângele a mii de vieți stropită?

Văd flămuri — dar nu-i una sdrențuită;

Văd șoimi — dar nu mai cată țintă'n soare.

(„Zile de durere”)

Deasemenca. în „*Poporul*“ a glorificat pe țăranul răsculat

*Pe leul care geme în robie,
Când ar pulea cu'n răcnet de mînie
Să sfarme închisoarea în care pierе —
Pe acela nu-l plîng eu.*

strigă poetul. El chiamă la revoltă, biciue dezarmarea, supunerea :

*Flămânde și nevolnice puteri
Nu-ți dăruiesc niciun suspin al meu.*

Deci, există la Cerna o înțelegere a realității, o subliniere critică a nedreptăților și împilării, un sentiment de dragoste și de atașament pentru cauza celor apăsați.

Cerna, însă, nu merge mult mai departe. Datorită influențelor semănătoriste și culturii sale filosofice idealiste, poetul bazează totul pe iubirea dintre oameni, fără deosebire de clasă. El crede că suferința este o încercare din care orice om ar ieși capabil de a iubi, de aceea se întoarce la religie, pe care-o propune ca remediu universal, neînțelegând conținutul adevărat al religiilor. Cerna proiectează dragostea pe care o avea pentru cei împilați, într'o dragoste universală. El ajunge astfel să alcagă din religie, din cauza confuziei sale ideologice, partea care convenea ideologiei claselor stăpânitoare: mila, pe care o opun luptei de clasă.

În poemul „*Către pace*“, despre care am vorbit, după ce arăta-se contradicțiile și luase pozițiile critice semnalate, Cerna scrie : „*Nimic nu prețuește cât un șior de milă*“. De aceea și concluziile avântatului și curajosului poem „*Poporul*“ merg descrescând dela versurile citate mai sus: „*Flămândă și nevolnică putere! Nu-ți dăruiesc niciun suspin al meu...*“, către implorarea aceleiași mile, a înfrățirii pe care ar trebui s'o aducă o transformare morală.

*Căci astfel este scris în cartea sorții
Dela întâiul leagăn la morminte
Să treacă lulul prin durerea morții
Iar sufletul să meargă înainte.*

Ajungând a crede că omul are nevoie de „o zâmbire“ acolo „unde a purces cu ură“, Cerna dezarma lirica sa, îi topea forța și combativitatea. Abia evenimentele violente, ciocnirile, cruzimea hădă a stăpânitorilor au reușit să-i smulgă lui Cerna imprecățiile pe care le-am citat. În poemul „*Către pace*“, el înțelege că domnia iubirii în care crede, nu se va putea dobândi decât după ce robii, „cu torțe aprinse“, „sburând din loc în loc“, „vor îmbrăca pământul într'un ăestmânt de foc“, „vijelioase flăcări vor mistui palate“.

Abia aici Cerna întrevede soluția păcii adevărate pe care o caută. Abia atunci fiacările

Vor șterge orice urmă din vechea nedreptate,

și atunci

*Pământul, vechiul tată, va și ca renăscut,
Va scutura cu'n freamăt robia din trecut,
Atunci de pretutindeni va curge viață nouă
In ori și ce ungher.*

În poezia socială a lui Cerna se relevă mai bine structura gândirii sale, fondul optimist, dragostea pentru cei în suferință, care venea din încercările vieții, din condiția sa de intelectual exploatat, la cheremul claselor stăpânitoare. Dar în alunecarea acestei dragoste într-o religie a iubirii universale, idealistă, recunoaștem drumul greșit pe care apucă o parte din intelectualii cinstiți, prinși de diversiunea ideologiei semănătoriste, mărinind ascunderea aprigei lupte de clasă.

Poezia erotică a lui Panait Cerna este inspirată de motive populare. Ea e caracterizată prin acelaș optimism care înfruntă durerea. Poetul acceptă chiar renunțarea la iubire, fără regrete. Pentru el, dragostea e sinonimă cu capacitatea de a te jertfi. Și aici, trăsătura idealistă se face simțită. Cele mai însemnate poeme de dragoste sunt „*Inseninare*“, „*Chemare*“, „*Printre lacrimi*“, „*Torquato către Leonora*“, „*Floarea Oliului*“. Lirica erotică a lui Cerna, ca de altfel întreaga sa poezie, poartă pecetea influenței eminesciene, din care artistul nu s'a smuls. În poeziile de dragoste, Cerna este lipsit de vigoare. La el, sentimentul nu e destul de ascuțit, se vede că suferințele sau bucuriile nu au fost adânci, deaceia poezia e mai mult discursivă, retorică, sau imită motive populare, pe care în maniera semănătoristă, le idilizează. Uneori, însă, există aci multă gingășie. („*Floarea Oliului*“, „*Cântec*“, „*Cântec de noapte*“, etc.).

În general, poezia lui Panait Cerna tinde către abstractizare. Atât sentimentele, cât și ideile sale, dela un anumit grad de generalizare, devin confuze, se dizolvă într'o milă și dragoste vagă.

Datorită acestui fapt, chiar forma urmează conținutul poemelor. Imaginile la ei, sunt rare și au puțină forță de sugestie. El n'a reușit să fructifice moștenirea lirică eminesciană, tocmai pentru că nu a avut bogăția de gânduri și sentimente a lui Eminescu.

La Cerna vom găsi, mai ales în poezia erotică și filosofică, multe comparații banale, crângul e „*aromitor*“, viorile sunt „*înfiorate*“, „*inimile freamătă*“, „*frumusețile sunt surâzătoare*“, iubirea e „*visul cel dintâi*“, privirea e „*plină de văpăi*“, etc. Deasemenea de aci decurg apostrofele, accentele, punctele de suspensie, exclama-

țiile poeziei lui Cerna, care arată incapacitatea de concretizare a gândirii sale.

Acolo unde Cerna s'a legat de realitate în poezia socială, acolo accentele sale sunt mai puternice, imaginile mai bogate. Partea cea mai valoroasă a poeziei lui Cerna este partea socială.

Concluzii

În concluzie, poezia lui Cerna cuprinde un curajos fond critic la adresa orânduirii sociale și o dragoste sinceră pentru cei exploatați. Acestea formează, pe de o parte, patosul poeziei, iar pe de altă, capacitatea ei emotivă.

În acelaș timp, aceste trăsături conduc către o viziune optimistă asupra lumii, nu de categoria unei liniștiri ieftine, ci câștigate prin convingerea că oamenii vor birui piedicile care-i îndepărtează de o orânduire socială din care să fie izgonite pentru totdeauna mizeria și suferința.

La Cerna există și o latură negativă, idealismul său, care-l limitează vigoarea criticii sociale și-l face să se împiedice într-o milă dezarmantă.

De aci decurge partea abstractă a liricii sale.

În general, poezia lui Cerna marchează o depășire a cadrelor strâmte ale poeziei semănătoriste, fiind o tentativă de orientare către o poezie de critică și de revoltă socială.

SPIRIDON POPESCU

(1864—1928)

Viața

S'a născut la 1864, în comuna Rogojini-Covurlui, unde tatăl său era preot.

Copilăria și adolescența le petrece în mediul sătesc, într-o perioadă de cumplită exploatare a țăranilor, cunoscând de aproape și viața chinuită a acestora și lăcomia nelimitată a burghezoșierimii.

Tot prin experiență directă, înregistrează și atmosfera înăbușitoare de ignoranță și misticism, care apăsa ca o păclă deasă asupra țăranimii.

S'a pregălit pentru cariera didactică și a fost mai întâi învățător, apoi profesor de matematici la Galați și la București. A îndeplinit și funcția de director general al învățământului normal și primar.

În afară de profesorat a desfășurat și o activitate publicistică, scriind la „*Avântul*” și „*Votul universal*” din Galați și figurând printre primii colaboratori ai revistei poporaniste „*Viața Românească*”.

Simpatia pentru țărănimea exploatată i-a caracterizat activitatea literară și politică. Mic burghez, prin origină și poziție socială, el nu a văzut, însă, rezolvarea justă a problemei țărănești, ci s'a alăturat curentului poporanist.

Activând în cadrul partidelor burghezo-moșierimii — a fost în repetate rânduri deputat și senator — s'a plasat la aripa lor stângă. O dovadă a bunelor sale intenții și a neimpăcării cu politica acestor partide, o aflăm în răspunsurile pe care le-a dat în 1919 ziarului socialist „*Chemarea*”, cu privire la „*reforme*” pe care le pregăteau, după primul război mondial, partidele burghezo-moșierești.

„*Reforme* — spune Spiridon Popescu — *le aduce războiul și sunt necesare, dar le fac oamenii care, până mai ieri, erau împotriva lor*”.

Neîncrezător față de tot ce se trâmbițase în chestiunea reformelor, era convins că acestea se vor face numai în interesul claselor dominante, având doar aparența de reforme democratice.

Mai afirmă că analfabetismul și obscurantismul sunt consecințe ale unui regim condus de latifundiari exploataatori, cărora nu le convenea o țărănime luminată prin învățătură.

Ca scriitor, Spiridon Popescu a publicat două volume de nuvele și schițe cu teme luate din viața satelor : „*Moș Gheorghe la Expoziție*” (1907) și „*Zori de Iulie*”.

A murit în 1928.

Opera

Deși ne-a lăsat o producție literară destul de redusă, totuși opera lui Spiridon Popescu prezintă interes prin notele ei realiste, oglindind unele aspecte ale antagonismului dintre țărănime și burghezo-moșierime, la începutul veacului al XX-lea.

Dintre nuvelele și schițele sale, se impun cu deosebire: „*Moș Gheorghe la Expoziție*” și „*Rătăcirile din Stoborâni*”.

1. Nuvela „*Moș Gheorghe la Expoziție*”, cu subtitlul „*Din psihologia celor mulți*” cuprinde, în esență, denunțarea — în limitele poporanismului — a relațiilor semif feudale dintre moșierime și

țărâניהa exploatată, relații păstrate și prelungite de guvernele oligarhice și de monarhie, până în secolul al XX-lea.

„Din grija părintească a înaltului guvern pentru fericirea poporului”, moș Gheorghe din Horincea este trimis împreună cu alți țărani, la Expoziția din București, ca să poată vedea recapitularea a 40 de ani de progres, în toate direcțiile vieții publice.

Călătoria cu trenul și colindările prin Capitală sunt primul contact al lui moș Gheorghe cu civilizația.

Tot ce vede în drumul spre București — calea ferată, locomotiva cu lungul șir de vagoane, tunelul dela Barboși, gările și atâtea altele — sunt prilej de mirare pentru bătrânul horincean.

În București, pe care-l colindă voind să afle și să știe tot, îl uluiesc palatele ca în povești, bulevardele, piețele și forfota ca de bălci a lumii.

Uimirea lui moș Gheorghe și judecățile naive prin care încearcă să-și explice rostul celor văzute, sunt reacțiunile unui țăran inteligent, ținut însă în ignoranță totală de guvernele claselor dominante.

Prin humorul robust ce se desprinde din stereotipele manifestări ale lui moș Gheorghe, se demască situația în care se găsea țărâניהa: departe de o civilizație construită din munca ei, nu însă pentru folosul și mai buna ei stare.

Critica socială se ascute, iar denunțarea mizeriei și a cumpli-tei exploatare se manifestă prin indignarea și revolta bătrânului țăran, când ajunge în fața statuii lui Lascăr Catargiu, care le spusese odată că „boierii îs buni și cu durere pentru popor”.

„Scoală acum, cucoane Lascăre, și hdi să vezi cât îs de buni boierii. Să vezi câtă mișelie-i în țară! Pierim, cucoane Lascăre; nu mai este chip de trăit!”

Țăranul cel atât de nedreptățit se adresează apoi ministrului împărțitorilor de dreptate, cerându-i să-și cheme judecătorii la București și să le taie gâtul, fiindcă ei, țărâניה, nu găsesc dreptatea nicăieri, când o cer față de un boier. Il mai roagă să-i scape și de pacostea jandarmilor, „care-s niște hoți mai răi decât cei din codru”.

Demascând corupția politicianilor demagogi și minciuna întregului sistem oligarhic, critica îi vizează și pe deputații care fac toate strâmbetele și apăsătoarele legi.

În fine, plin de indignare, se ridică moș Gheorghe și împotriva monarhiei.

Comparând domnia lui Carol cu aceea a lui Cuza, care făcuse legi pentru popor și dăduse pământ clăcașilor, autorul denunță situația de latifundiar exploatator a primului Hohenzollern, reazim al monstruoasei coaliții burghezo-moșierești :

„Ce a făcut aista? În loc să dea pământ la norod, îl ține el

tot, pentru dânsul, pentru ca norodul să nu aibă cu ce se hrăni și să muncească toată viața, boieresc, din neam în neam; pentru ca să nu se pună rău cu boierii, de frică să nu-l otrăvească și pe dânsul cum l-au otrăvit pe Cuza, sâracul!”.

Faimoasa expoziție îi apare lui moș Gheorghe ca un orașel mai restrâns. Nu înțelege, însă, de ce s'au îngrămădit aci atâtea produse de pielărie și alte feluri de fabricate nemțești, de vreme ce târgul geme de ele. Scriitorul demască, dar fără să insiste, situația de semicolonie germană a țării noastre.

Trăgând cu urechea la discuția dintre doi orașeni, află că s'au cheltuit multe milioane din birul norodului, pentru organizarea expoziției, în timp ce, după secetă, țărani sunt datori până în gât, pentru păpușoi.

Lui moș Gheorghe i se pune o piatră de moară pe suflet și privește la clădirile din expoziție ca la niște vrăjmași neînțeleși, pe care dorește să nu-i mai vadă.

Pleacă spre Horincea lui, ca să-și ducă mai departe sărăcia.

Înfățișând critic în „*Moș Gheorghe la Expoziție*” aspecte din viața societății românești dela începutul secolului al XX-lea, Spiridon Popescu denunță caracterul odios al instituțiilor regimului burghezo-moșieresc: justiția, armata, monarhia. Deasemenea, el protestează împotriva ignoranței totale în care erau ținuți țărani, din truda cărora se realizase o civilizație pusă exclusiv în folosul claselor dominante. Surprinde situația de semicolonie a țării noastre, invadată de capitalurile străine, în special de cel german.

Critica lui nu merge în adâncime, izbit de totala ruptură dintre clasele dominante și popor, scriitorul n'a văzut adevărata cauză a mizeriei sociale și anume dubla exploatare capitalistă și feudală a maselor. Deaceia, el nu vede soluționarea relelor sociale prin schimbarea regimului, ci prin îndreptarea lucrurilor pe bază de convingere, în cadrul aceleiași orânduiri.

Nuvela „*Moș Gheorghe la Expoziție*” este scrisă într-o limbă simplă, în care se întâlnesc elemente ale graiului țărănesc, cu o ușoară coloratură moldovenească.

„*Rătăcirea din Stoborâni*” este o nuvelă de o întindere mai mare, în care ni se înfățișează un episod al răscoalelor țărănești din 1907.

Consemnarea zilnică a întâmplărilor, între 10 și 19 Martie, lasă impresia că nuvela ar fi mai degrabă o cronică a răzmeriței din Stoborâni, pe care scriitorul o povestește cu rece obiectivitate. Nuvela este, însă, interesantă și are părți valabile, impunându-se ca primul document literar al răscoalelor țărănești.

În primăvara lui 1907, țărani din Stoborâni se arată mai solidari ca alte dați, în discuțiile pe care le duc pentru învoielă

agricole cu conu Petrache, arendașul moșiei, fiindcă se auzea că „vine negreșit revoluția“.

Dela nemulțumirile personale se ajunge la o manifestare colectivă a răzmeriței. Umbla svonul că, pentru faptele săvârșite de răsculați, „nu era nici judecată, nici întrebare dela stăpânire“.

În prezentarea felului cum se produce răscoala, intervine și factorul mistic, prin acei călăreți cu steag alb, numiți „*studenți*“, care erau socotiți de țărani drept niște trimiși providențiali pentru binele norodului, simbolizând o presupusă îngăduință regală în favoarea răsculaților.

După o astfel de pregătire, care nu pune însă, în chip realist, premisele răscoalei, se produce prima manifestare colectivă, când țărani, fiind convinși că trebuie să se răscoale, se agită ridicând topoare, coase și ciomege deasupra capetelor și strigând: „*Vrem revoluție! Vrem revoluție!*“

Gâtlan, Năsoiu, Săracu și Stanciu devastează dugheana negustorului din sat și se impun ca fruntași ai răsculaților, prin îndârjire și îndrăzneală.

Ei urnesc masa nehotărîtă și amețită de băutură spre obiectivele răzmeriței. O îndreaptă, în primul rând, asupra arendașului, care scapă cu fuga, tocmai în momentul când se revarsă potopul de lume spre curte, strigând din răsupteri: „*Vrem pământ! Să ne dea pământ!*“.

Se abat apoi asupra conacului boieresc al lui Belega, proprietarul moșiei, în locul căruia este bătut crunt omul său de încredere, Durmale, supraveghetorul pământului și al pădurii. Scenele devastării și incendierii celor două conace sunt zugrăvite în culori puternice. Demne de remarcat sunt unele momente de justă observație a psihologiei țărănești:

Indepărtarea de către răsculați a vitelor dela foc, fiindcă „*vita muncește ca și omul și-i păcat să ardă*“.

Derăderea vieții boierești în scena când Gâtlan își ia chipul lui conu Petrache și dă porunci celorlalți trei fruntași ai răscoalei din sat care-și potrivesc fețele, după rolul slujbașilor dela curtea arendașului. Prin umor grotesc, se caricaturizează și se demască sistemul de cumplită exploatare și de umilințe la care erau supuși țărani.

Distrugerea mașinilor, fiindcă „*ele au adus sărăcia*“, faptă ce denotă ignoranța răsculaților în acțiunea lor — mai mult o mișcare instintivă, deloc organizată și îndrumată.

Răsculații au distrus și au prădat tot ce au aflat în cuprinsul celor două conace și se credeau stăpânii moșiei, pentru că Durmale le dăduse hârtie la mână, iar conu Petrache fugise.

Urmează răfuiața cu ceilalți dușmani, autoritățile care-i chi-

nuiseră, crâșmarii care-i otrăviseră cu băutură și-i sărăciseră cu camăta, și înstăriții chiaburi, ale căror cuprinsuri „le stăteau în gât”.

Se năpustesc asupra gospodăriei Mutulesei, haina văduvă a fostului perceptor Papanachis, hrăpăreț și cinic, împotriva căruia fiecare avea câte un năduf. Doboară maghernița percepției, sfarmă tot din casă și, dând peste documentul averii, urlă cu sălbatică bucurie, că mai au încă o moșie.

Tălăzuirea răzmeriței continuă, îndreptându-se, pe rând, spre gospodăria notarului Dumitrescu și spre crâșmarii.

„Fie din oboesată, ori de teama păcatului”, răsculații nu dau ascultare gândului de a dărâma și câteva case de ale frunțașilor, cum ar fi a lui Postelnicu, a lui Chiculiță și alții, care fugiseră din sat.

Este de semnalat faptul că limitele poporaniste ale punctului său de vedere îl împiedică pe scriitor să înțeleagă în chip realist răscoala. Dintr'o vădită simpatie, el îl salvează pe Postelnicu și pe ceilalți și atribue învățătorului împăciuatorist succesul în cauza pentru care a intervenit, ținându-le răsculaților o predică despre omenii de omenie și despre gospodarii ce nu trebuie să facă asemenea lucruri.

Văzând că de trei zile n'a venit nimic dela prefectură, răsculații rămân încredințați deplin că „nu-i nici judecată și nici răspundere” pentru cele două moșii pe care le-au luat și pentru distrugerile săvârșite.

Când li se părea că toate merg mai cu rânduială, îi trăsnește vestea că vine armata.

„Incremeniți, răsculații se întrebă prin semne, și când își citesc groaza unul pe fața altuia, într'o clipă o iau la sănătousă și se mistue, de-ai crede c'a venit din nou poporul pe pământ”.

În partea finală, scriitorul înfățișează caricatural represiunea militară a răscoalei. Cu efecte comice este zugrăvit atacul companiei asupra satului, stârnind doar câinii care urlă plângăreț sau latră desnădăjduit. Tot batjocoritor îl înfățișează pe sălbaticul și cazonul locotenent care comandă represaliile. Și în privința aceasta, scriitorul se îndepărtează de realitate, prezentând pe un ton de glumă, fie el chiar batjocoritor, întâmplări tragice.

În „Rătăcirea din Stoborâni”, Spiridon Popescu dovedește, ca și în prima năvelă analizată, o bună cunoaștere a psihologiei țărănimii. El întrevide diferențierile de clasă în sânul țărănimii, dar nu definește precis pozițiile lor contradictorii, în luptă.

Având meritul de a fi primul scriitor care a dezvoltat într'o operă literară tema răscoalelor țărănești dela 1907, Spiridon Popescu nu a reușit totuși să ne dea o prezentare realistă a acestor răscoale. El nu a adâncit cauzele răscoalelor, ceea ce l-a dus la atitudini împăciuatoriste.

Dar cea mai concludentă dovadă a limitelor ideologice ale scriitorului este însuși titlul nuvelei, care ne arată că răscoalele au fost considerate de el doar simplă „rălăcire”, produsă prin instigații, prin contagiune și înrăurire mistică.

Nuvela are însă și părți trainice, pe care le-am remarcat în decursul analizei, dar adevăratul ei merit îl formează anticiparea și indicarea liniilor mari ale romanelor care vor relua această temă.

Cu lungimi care o apropie de roman, dar fără a stăpâni suficient arta compoziției, nuvela se prezintă cu o factură disproporționată.

Este scrisă într-o limbă presărată cu ziceri și cu nuanțe orale ale graiului popular, dintre care se întâlnește, foarte des, folosirea verbelor la persoana a doua singulară, cu valoare impersonală, generală.

„Firește că dacă a venit revoluția, faci și tu haz de necaz și iei din mâna românului, când te cinstește. Te poți pune cu ne-bunul? Ar fi în stare, de cumva i se năzare, să vie într'o noapte și să-ți dea foc”.

Prin acest procedeu, povestirea capătă vioiciune și expresivitate, angajând pe cititor să participe direct la acțiunea înfățișată.

Concluzii

Insemnătatea scriitorului Spiridon Popescu constă în faptul că:

1. A dezvoltat în nuvelele sale teme din viața țărănească dela începutul secolului al XX-lea, denunțând unele aspecte ale regimului de crâncenă exploatare a burghezo-moșierimii.

2. A fost cel dintâi scriitor care a oglindit într'o operă literară, răscoalele țărănești dela 1907.

3. A dovedit o bună cunoaștere a vieții țărănimii de care s'a apropiat cu căldură.

4. A dat câteva reușite caracterizări de tipuri de țărani, urmărind adeseori manifestările lor cu finețea unui bun psiholog.

El n'a reușit, însă, să pătrundă în adâncime problemele sociale pe care le-a atacat, privindu-le din punctul de vedere poporanist. Deaceia, nuvelele și schițele sale nu redau decât parțial marile frământări sociale dela începutul secolului al XX-lea.

Spiridon Popescu rămâne un scriitor valoros prin părțile trainice ale operii sale, care oglindesc viața de mizerie a maselor în regimul dominației burghezo-moșierești, cât și setea de libertate a poporului.

Constantinescu S.

MATERIAL ANTOLOGIC

1 9 0 7

*Minciuna slă cu regele la masă...
Doar asta-i cam de mulțisor poveste :
De când sunt regi, de când minciună este,
Duc laolaltă cea mai bună casă.*

*O, sunt atâtea de șăcul, vezi bine,
De-atâtea griji e'mpresurat un rege !
Atâtea-s, de aflat ! — Și, se'nțelege,
Scularul ¹⁾ lui nu poate fi oricine.*

*— „Ce fără șericilă, maiestate !...“
Se lăfăiește gureșa Minciună,
„Că numai Dumnezeu te-a pus-cunună
De'nțelepciune și de bunățate,*

*Păstor acestui neam, ce sta să piară,
Ce nici nu s'ar mai ști c'a fost, sărmanul ;
De nu-și afla sub schiptrul²⁾ tău limanul,
De nu-ți sta'n mână bulgăre de ceară !*

*Că tu sălbatici ai găsit aice,
Sălbatici, și mișei, și proști de-a-rândul,
Ș'o sărăcie — cum nu-ți dai cu gândul...
Dar faci un semn — și'ncep să se ridice*

*Oștiri, cetăți, palate — lume nouă,
Izvoarele vieții se desfundă ;
De pretutindeni bogății inundă —
Și tu le'mparți cu mâinile—amândouă.*

¹⁾ Purtătorul de scut.

²⁾ Formă arhaică pentru „sceptru“.

Azi, la cuprinsul tău râvnește-o lume.
E-o veselie ș'un belșug în țară.
Că vin și guri șlămânde de pe-așară.
Tot crugul sună de slăvitu-ți nume.

la uită-te, pământul ce'mbrăcat e...
Cresc flori pe unde calci, și râde firea.
Tu'mparți norocul numai cu privirea...
Incai țărării, sburdă pe la sate!..."

Și-i place regelui. E lucru mare.
Cum șarmecă pe regi Minciuna. Drept e
Că ea, demult, pe-a tronurilor trepte
A fost cea mai aleasă desfătare.

.....

— „Măria-ta, e un străin așară.
Cam trențáros — dar pare-un om de seamă,
Și... Adevărul parc'a zis că-l chiamă...
De unde-o și... că nu-i de-aici din țară”.

Minciuna palidă-și topește glasul :
„O, nu-l primiți! Il știu, e vestitorul
De rău, ce face pe-atotștiutorul
Și vede prăbușirea la tot pasul.

E cel ce împotriva ta conspiră.
Invidia în inima lui geme
Și gura lui e plină de blesteme.
Tu nu poți auzi ce vorbe'nșiră...”

— „Și totuși, zice regele, să vie!”
Dovadă că chiar la palat Minciuna
Nu e biruitoare 'ntotdeauna.
Fac și monarhii câte-o nebunie...

Privind în ochii regelui, străinul,
Cu brațele pe piept încrucișate.
Răspică vorba : „Țara, maiestate,
E'n durăt¹⁾ greu. Tu nu-i auzi suspinul,

Căci muzici cântă'n juru-ți. Și slugarnici
Adormitori, ca'n zid, te'mpresoară,
De nu mai poți vedea pe cei de-așară,
Pe bunii tăi supuși, cei mulți și harnici.

---

1) Suferință. ....

*Că n'ai cercat spre ei să-ți spinteci cale.
Să știi și'n țara ta ce suflet bate.
N'ai vrut decât sp'nări încovoiate
Și guri deschise laudelor tale.*

*Că de-a fost om să-ți stec drept in față,
Ca pe-un vrăjmaș l-ai depărtat de tine.
Bătrânii pier. Dar oasle nouă vine.
Și dureroase lucruri mai învață!*

*Părăzi, decor de teatru, luminații.
Tot ce pe vulg și pe copii înșală,
Aceasta-i toată slava ta regală,
Pe tristul gol din juru-ți — decorații!*

*Tu'n țara asta nu vezi decât raiul
Ce-ai tăi și-l ticluiesc într'o clipiță.
Ruină-i sub hârtia poleită.
Sub crengi de brad trosnește putregaiul ..*

*Dar tu ești șericit. Lingușitorii
Inalță imnuri proslăvirii tale
Și fac să n'auzi cântecul de jale
Cu care-și adorm foamea prășitorii.*

*Nu ți-ai iubit poporul, maiestate!
Sau nu l-ai înțeles — și e tot una.
De sus și până jos s'a'nflins Minciuna —
Ea leagă și desleagă'n țară toate.*

*Iar ca să-ți dea o spumă de mărire,
Ca pe-un copil te poartă și-ți arată
Sclipiri și flori...*

*Afla-vei tu vr'odată
Cumplita vremilor destăinuire?...*

*Și ce speranțe se puneau în tine,
Ce vesel și-a ieșit poporu'n cale
Cu pâine și cu sare!... Osanale!
Mântuitorul lui — credea că-i vine.
Ce vesel și-a ieșit poporu'n cale!*

*Și ce credință trist'o să-i rămână;
Că n'ai putut spre el întinde-o mână
Din greaua platoș'a trușiei tale!"*

C'acestea nu l-au deșteptat pe rege,
Că Adevarul a fost dat afară
Și slugile l-au îmbrâncit pe scară —
Firește, dela sine se'nțelege.

Trec anii. Și ce dulce-i amăgirea!
„Tu zeu ești printre regi! Mărire ție!...“
In jilțu-i moale, tolănilă, scrie,
Cu pana ei de aur, Lingușirea.

De-abia se isprăvește-o sărbătoare
Și'ncepe alta. Muzicile cântă...
Imbracă-te'n podoabe. Țară sfântă,
Să nu mai știe nimeni ce te doare!

Dar ce e, doamne, vuetul acesta?
Ce-i freamătul acesta care crește?
Se sgudue pământul și mugește
Ca marea când o biciue tempesta¹⁾.

Se'naltă flacări, brațe desperate,
Spre ceru'ntunecat, pustiu și rece.
Năpraznic vântul nebuniei trece
Și spulberând noianul de păcate,

In vaiete se prăbușește-o lume
Clădită pe minciuni. Dar ce mânie!
Cum șuieră cumplita vijelie —
Sar frații între ei să se sugrume.

Uscata brazdă cere iarăși sânge.
Femei cu părul despletit, nebune,
Și-asmuț copiii la omor. Genune.
Puhoi de ură ce zăgazu-și jrânge!

Deschide ochii mari bătrânul rege
Și tremurând din jilțu-i se ridică.
Au cine liniștea lui scumpă-i strică!

Ș'al vremii rost el tot nu-l înțelege.

---

¹⁾ Furtuna.

UNDE NI SUNT VISĂTORII...?

*Nu știu, e melancolia secolului care moare,
Umbra care se inneacă la un asfințit de soare,
Sau decepția, durerea luptelor de mai'nainte,
Doliul ce se exală de pe-atâtea mari morminte,
Răspândindu-se 'n viață, ca o tristă moștenire,
Umple sufletele noastre de'ntunerici și măhnire,
Și împrăștie în lume o misterioasă jale,
Parc'ar sta să bată ceasul stingerii universale ;*

*Căci măntreb, ce sunt aceste viațele nemângâiate,
Ce-i acest popor de spectri cu priviri întunecate, —
Chipuri palide de tineri osteniți pe nemuncite,
Triști poeți ce plâng și cântă suferinți inchipuite,
Inimi lașe, obătute, șăr'a fi luptat vr'o dată,
Și străine de-o simțire mai înaltă, mai curată!
Ce sunt brațele aceste slabe și tremurătoare?
Ce-s acești copii de ceară — fructe istovite'n floare?...*

*Și în bocetul atâtor suflete descurajate,
Când, bolnavi, suspină barzii pe-a lor lire discordate.
Blestemând deșertul lumii ș'al vieții, în neștire —
Când își scaldă toți în lacrimi vișul lor de nemurare —
Tu, artist, stăpânitorul unei limbi așa divine,
Ce-ai putea să ne descoperi, ca un făcător de bine.
Orizonturi largi, ș'atâtea frumuseți necunoscute.
Te mai simți atras s'aluneci pe aceleași căi bătute.*

*Să-ți adormi și tu talentul cu-al desgustului narcotic,
Ca în propria ta țară să te-arăți străin, exotic?...
Cum, când ești așa de tânăr, e o glorie a spune
C'ai îmbălrânit și sila de viață te răpune,
Că nimic pe lumea asta să te miște nu mai poate,
Că te-ai sbuciumat zadarnic și te-ai săturat de toate?*

*Știi tu încă ce-i viața? Ai avut tu când pătrunde,
Nu problemele ei vaste, încălcite și profunde,
Dar un tremurat de suflet, licărirea ta de-o clipă,
Când atâtea-ți schimbă vremea c'o bătaie de aripă,
In vertiginosul haos de priveliști ce te'nșală
Sub imensa și eterna armonie generală?...*

*Ești deabia în pragul lumii. Ți-i așa de sprinten gândul,
Câte n'ar ști el să prindă, în viață aruncându-l!*

Câte frumoși lucruri vis'arată numai vouă,
Teriști poezii: natura, lumea pururea e nouă!
Pe sub ochii tăi tablouri lunecă strălucitoare,
Glasuri, și culori, și forme tu le lași să se strecoare.

Legănând a tale gânduri adormite, ca pe-o apă,
Când alătea adevăruri nerostite încod-ți scasă!
Știu. Am fost și eu ca tine amăgii să cred că'n artă
Pot să trec la nemurire cu recolta mea deșartă:
Și cu lacrimi stoarse'n silă — nu mi-aș mai aduce-aminte —
Am bocit și eu... nimicuri, ce-mi păreau pe-atuncea sfinte.

Dar, când m'am uitat în juru-mi ș'am văzut că e o boală
Și că toți începătorii, deabia scăpați de școală,
Oșiliți în floarea vârstei de-un desgust molipsitor.
Iși zădărnicesc puterea, jocul tinereții lor,
Ca să legene'n silabe, pe tiparele găsite,
Desperări de porunceală și dureri închipuite,
Când am înțeles c'aceasta e o modă care soarbe
Seva tinereții noastre, am zis gândurilor oarbe
Ce-și rodeau peste morminte sborul lor de lilieci.
Să s'abată lăsând morții în odihna lor de veci.
Și din florile vieții să aleagă și s'adune
În nepieritorul șagur adevăr și'nțelepciune!
Câte nu-s de scris pe lume! Câte drame mișcătoare
Nu se pierd nepovestite, în năpraznica vâltoare
A torentelor vieții! Câți eroi, lipsiți de slavă.
Nu dispar în lupta asta nesfârșită și grozavă!
Și, sub vijelia soartei, câte inimi asuprite.
Câți martiri pe care vremea și uitarea îi înghite!

Și când lumea asta toată e o veșnică mișcare.
Unde cea mai mică forță împlinește o chemare,
Și când vezi pe-ai tăi cum sufăr, cum se sbuciumă și luptă
În campania aceasta mare și neîntreruptă,
Tu, departe de primejdii, razna ca un dezertor.
Să arunci celor ce-așteaptă dela tine-un ajutor,
Jalea și descurajarea cântecului tău amar.
Și să-ți cheltuiești puterea celui mai de seamă dar,
Ca să-i faci mai răi pe oameni, și mai sceptici și mai triști?..
Asta vi-i chemarea sfântă de profeți și de artiști?...

Unde ni-s entuziaștii, visătorii, trubadurii,
Să ne cânte rostul lumii și splendorile naturii?
Unde ni-s sămănătorii generoaselor cuvinte,
Magii ocrotiți de stele, mergătorii înainte.

*Sub credințele sfărmate și sub pravilele șterse
Ingropând vechea durere, cu-al lor cântec să reverse
Peste inimile noastre mângâiere și iubire,
Și cuvântul lor profetic, inspirata lor privire,
Valurile de 'ntuneric despiciându-le în două,
Splendidă'naintea noastră să ne-arate-o lume nouă!*

SOCOTEALA

Ion a plecat, bodogănind, la curte. Vrea să mai vad'odată pe boier, vrea să-l roage frumos să-i deschidă și lui capul, că el e prost și nu se dumirește în niciun chip, cum de nu se poate el mântui de datoria în care s'a încurcat acum trei ani, când a luat dela curte doi poli și o mierță de păpușoi, ca să aibă cu ce-și scoate casa din iarnă. În mintea lui, ca pe un răboj, stau însemnate zilele de muncă, fălcile de arătură, de prașilă, de cosit și de secerat; lanuri nemărginite i se împânzesc înainte ochilor... ca un rob a muncit, și el, și nevasta lui, și fata lui; și cu ce s'a ales? N'apuca odată să pue franc peste franc, că vătăjelul îi și lipea biletul galben dela perceptor. Iși face iar socoteala; i se pare ciudat de tot: pe bună dreptate, ar mai avea de luat, iar nu de dat. Și cu toate astea, când deschide boierul condica lui și le ia pe scris — iese alfel.

Nu mai departe decât azi dimineață: socotesc ei ce socotesc, boierul cu vechilul, și-l scot dator cu două fălci de arat, una de prașilă și treizeci de zile cu palma.

— Ei, te-ai dumerit bade Ioane?

— M'am dumerit...

— Așa-i?

— Așa-i.

Dar când a ajuns acasă, și-a făcut de iznoavă socoteala, băbește, cum îl taie capul, ș'a văzut că nu-i așa.

— Du-te, omule, și fii mai cu inimă, nu te mai lăsa să te îmbolmăjească cu vorba. Ce dracu, noi bețivi nu suntem, noi trândavi nu suntem, și nici cele guri n'avem de ostoit, o fată-i la casă, ș'aceea-i bărbat — pe ce se duce toată munca noastră?... Gândește-te că mâine îi vadeaua ¹⁾ birului și vine să ne implinească, și n'ai o para chioară — are să ne vânză și cenușa din vatră. Biata Dumăna a stârpit de slabă, îi ies ciolanele prin piele; azi dimineață am desvelit bordeiu ca să-i dau o mână de ogrinji ²⁾: cu ce-avem s'o ținem toată iarna?

¹⁾ Termen vechi: termen de plată, soroc.

²⁾ Rămășițe de fân, paie, etc., lăsate nemâncate de vite, în iesle.

S'ar întoarce el, Ion, dela poartă, dacă nu i-ar turui în cap vorbele astea ca o darabană. Rari, împrăstiați de vânt, ca niște flori albe scuturate din văzduh, cad primii iulgi de zăpadă. Tot satul parcă doarme. Din când în când se aude un muget lung, răsunător, aproape jalnic, în muțenia tristă a văii. „Acum, într'un noroc... ce-o fi o fi!” Și iată-l iar pe badea Ion ca și azi dimineață, stâlpit lângă ușă, sastisit, învârtindu-și căciula în mâini, neștiind cum să înceapă.

— Ei, ce-i jalba... ?

— Apoi, ce să fie, cucoane... iacă, tot cu socoteala ceea...

Ion tăcu și-și plecă ochii pe căciulă. Privirea aspră, cruntă a boierului îi răcise inima.

— Cum ? Ce bâigui ? Nu te înțeleg.

— Vă sărut mâinile și să mă iertați, cucoane, da iacă, noi nu știm carte, și dacă aveți bunătate să mai socotiți odată datoria ceea... că, dă... sunt un nevoieș... și-i păcat de Dumnezeu...

— Așa ?... Bine.

Și boierul se sculă și trase cu violență de cordonul împletit care-atârna deasupra patului. Servitoarea intră speriată.

— Ia chiamă pe Costachi.

Boierul, cu mâinile în buzunar, se plimbă mândros de colo colo. Ion, cu ochii în jos, își învârtește căciula și-și adună în gând munca făcută, banii primiți. E o tăcere grea, apăsătoare, încărcată de neliniște... Figura de măcelar a lui Costachi vătaful se arată în privazul ușii.

— Auzi că tot nu-i dumerit. Ia du-l la canțelerie și fă-l să'nțeleagă odată !

Costachi făcu din cap semn lui Ion să vie după dânsul. Și, în cancelarie, îl întrebă scurt : Ce vrei ? — dar nu-i lăsă timp să răspundă : în aceeași clipeală îl plesni peste gură de-l podidi sângele. După câteva minute de „răfuială”, un argat îl scoase în brânci din ogradă, și-i asvârli căciula peste poartă.

Bietul Ion, șovăind ca un om toropit de băutură, cu capul gol, cu părul smuls, desfăcut la piept, cu cămașa plină de sânge, o luă întâi spre comună, dar pe la jumătatea drumului se răs-gândi ș'o cârmi spre casă.

Safta rămase încremenită când îl văzu. Mariuca începu să plângă cu hohot.

— Da ce-i asta, Ioane ?

— Dă, nevastă, vezi și tu ce-i... Socoteala boierului, nu i-ar mai răbda cel de sus !

* * *

Innoptează. La licărirea unui opaiț, tustrei stau jos, în jurul unei mese mici, rotunde, cu picioarele scurte. În ochii lor stinși, pe fețele lor trase, e spaimă și disperare. Li-l frică parcă să se

uite unul la altul. Oftând, Safta frânge în trei o bucată de mă-măligă rece, care se întinde. În mijlocul mesei e o strachină pe fundul căreia a mai rămas o țără de mojdei, dar nimenca nu'ntinge, și nimenca nu scoate-o vorbă. Vântul dudue în horn. Afară ful-guește mereu. Vaca rage de foame în bățatură. Grivei urlă'n poartă a jale ș'a pustiu.

MOGÂLDEA

Am învățat cu el în școala primară. Nu-mi era drag, pen-truc'avea o figură răutăcioasă și pentrucă, de câte ori se uita la mine, se strămba : ceeace a făcut într'o zi să-mi pară grozav de bine când am văzut pe d-nu Udrea c'odată mi-l înșfacă de urechi și-l toarnă „la bancă“. Turnatul la bancă era teribil. Micul vinovat era așternut cu pieptul pe capătul băncii, un monitor îl ținea bine de grumaz, altul de picioare, și „Domnu“ îi trăgea cu varga la... spate, ca să gonească mintea la cap. Uneori, „Domnu“ se înfură s'rașnic de țipetele nenorocitului copil, ș'atunci vergile se rupeau una după alta, și asta-l necăjea și mai rău... pe Domnu, vezi bine.

— Cambur ! să-mi aduci mâni douăzeci de *nuiete bune* : să nu te mai văd cu paie de astea, că-ți rup urechile. Ai înțeles ?

— Am înțeles !

Ș'a doua zi băiatul butnarului dela Podu-verde — Cambu-rachi *gogoloș* — venea cu maldărul la spinare.

Ce ochi de drac împielit avea Mogâldea : și ca un vie-zure își răsucea capul — o clipă n'avea astâmpăr. Băieții îi ziceau „Michiduță“. Nu puteam pricepe unde dispărea el în timpul re-creației : întoldeauna o sbughea pe poartă cu câțiva tovarăși, și când se întorceau, aveau și ei un aer misterios și viclean... Știam că „tata“ lui Mogâldea e legător de cărți și că șade peste drum de școală. Mai auzisem că „Michiduță“ are dughiană în gârliciul unei pivniți, dar fiindcă eu apucasem din capul locului să mă uit la el cu sfială, ceeace, neapărat, îl făcu să mă privească de sus, se stabilise dela sine, între noi amândoi, un fel de mică duș-mănie, care ne îndârjea și ne strângea pumnii pe sub bancă în așteptarea surdă a unei definitive încercări de forțe pe dealul Țuguetei. Nu știu de ce mi-era frică de el, deși era mai mic decât mine. Imi intrase'n cap c'are să mă umilească. Dar într'o zi am raportat o victorie de care și astăzi, când mi-aduc aminte, parcă mă umple un sentiment de mândrie. D-nu Udrea ne *explicase* „prin-derea lui Isus în grădina dela Ghetsemani“.

— Care știc s'o spue și el așa ?

Un moment de profundă tăcere. Era primăvară : băieții se uitau la un zarzăr bătrân care înflorise devreme.

— Eu...

Și mă scol, ridicând două degete ; dar ce tare-mi bătea inima !

— Spune !

„Domnu“ își lasă plictisit capul pe mână; monitorul dela banca întâi îmi aruncă o căutătură infernală. Imi dresci glasul și'ncepui...

Frumos trebuie s'o fi depănat eu — căci Domnu Udrea își ridică odată capul și-mi spuse un „bravo, piciule!“ care-mi aduse tot sângele'n obraz.

— Spune-o și tu, Tăbărcă !

Modestia la o parte .. n'avea de-a-lace.

— Ieși afară, măgarule ! Ia-ți și catrafusele deacolo, spurcăciune ! Treci, piciule, în locul lui !... Așa ! Și poartă-te frumos.

Iată-mă-s monitor pe banca a VII-a ! Multe bucurii am avut de atuncea, multe emoții mari și fericite am apucat în fuga vieții, dar fericit și mândru ca'n ziua aceea nu m'am simțit niciodată. După ce-mi așezai cărțile și caietele în bancă, înaintai binișor capul și-mi numărăi *supușii* : erau opt. Mă uitai odată bine : da, în celălalt capăt al băncii, care se chema *coadă*... pricepeți dece, era chiar *el* — smolitul și micul Mogâldea. De astă dată nu se mai strâmba la mine.

Mi se păru un an până s'aud clopoțelul.

Așa dar, Michiduță era „în șadă“ la mine: dimineata și de-meeza *eu* îl ascultam, *eu* îi privigheam caietele, *eu* îi puneam note la învățătură și la purlare, în catalogul meu, scris de „Moșu Petrachi“ cu cele mai frumoase litere gotice ce am putut să văd vr'odată. Să lii *student* în clasa II-a primară și să ai — pe lângă această onoare — și opt băieți în șadă, mi se pare că e dece să te fudulești. Vă puteți închipui cât de adânc ofensat m'am simțit când un ticălos de alvițar mi-a strigat într'o zi dela spate : „Hei, mă băiețuș, îți pică batista !“. M'am întors, firește, să văd ce e : îmi atârna ceva, dar nu era batista. Alvițarul pufni de râs. Ce dobitoc... Să-și bată joc de-un *monitor* ! Dar și mama, zău, pesemne că nu mai știa altă croială de pantaloni !

* * *

— Hai, nu vrei să vii cu noi ?

— Unde ?

— La mine... la dughiană...

Ce limpede mi s'arat' acum în minte... sunt douăzeci și șase ani... toate se dau la o parte... văd căsuța lui Mogâldea, o babă rădă la fereastră și se uită cu drag la noi, o bură de ploaie ne lustruește ghiozdanele de glanț, aud clanta dela portiță, și pe Michiduță răsîndu-se — era la el acasă :

— Da haide, intrați, ce dracu !

Și mergem cu toții în fundul ogrăzii, o rață leșească fuge naintea noastră, măcăind, speriată... Michiduță scoate-o cheie din

buzunar, descuie lacătul și dă o ușă la o parte. O, ce minune! Cine l-ar fi crezut așa de bogat?... Pe polițe albe de brad, de o parte și de alta, în gârliciul pivniții, toate bunătățile pământului... și cu ce rânduială sunt așezate! în cutioare de carton: rahat, smochine, roșcove, halva, migdale, cofeturi... Ochii lui Michiduță sticlesc ca de piscică. Ne-așezăm jos pe treptele gârliciului.

— Dă-mi de șase parale cofeturi de cele galbene...

Pe tăvițe de mucava, micul negustor își servește mușterii cu o îndemânare care mă uimește; el cântărește tot ce dă.

— Da tu... ce vrei? spune.

Eu mă uit țintă, c'o poftă de care mi-e rușine, la un boțisor de icre negre, cât o nucă, așezat frumos pe-o frunză de viță. Mă gândesc că n'am niciun gologan; și-mi lasă gura apă.

— Te cred, draguță, dar sunt cam scumpe!... Ai parale?

De unde-a știut Michiduță că eu poftesc la icre?... Ș'apoi, de ce mi-o fi vorbind așa peste picior? Recunosc că el e cel mai bogat și mai fericit copil din lume, și simt pentru el o admirație pe care-mi dau toată osteneala s'o ascund, dar și eu sunt *monitor*... și mâine *eu* îi ascult, *eu* îi pui notă...

O, nelegiuit corupător de suflete, ispită infernală!

Cu vârful briceagului, trei firimituri cât grăuntele de păpușoi, numai trei firimituri... uscate, pline de colb... N'am mâncat icre așa bune de când sunt!... Nenorocitul, îți mănânci conștiința și gloria ta de *monitor*:

* * *

— Banca a șaptea!... Cum a mers Mogâldea?

— Bine, Domnule!

— Ce notă i-ai pus la Geografie?

— Prima.

— Ce spui frate? Ia ieși Mogâldea la hartă, să văd și eu minunea asta!

În clasă s'a făcut întuneric... și n'am mai știut nimic. Când m'am deșteptat, eram în genunchi la tablă, urechile îmi ardeau ca focul. Michiduță, din bancă, se strâmba la mine, iar eu aveam sentimentul că mor.

CĂȚIVA PARAZIȚI

Nr. 1

Înalt, frumos, elegant și pururea zâmbitor. Se scoală la 11, și când e zor mare, într'o oră e gata. Muscalul îl așteaptă la poartă. O, ce poză triumfătoare își ia Nr. 1 când se răstoarnă în trăsură, și cu ce aer marțial răspunde la saluturile pietonilor!

La teatru, nu-l vezi decât pe el. În saloane, cocoanele îl con-

sultă asupra tablourilor, mobilelor, rochiilor... Nr. 1 își răsucește mustața, face pe grațiosul, și-și dă părerea cu ifos, căci Nr. 1 e un june care are *gust* și se pricepe la toate.

Intr'o seară, la M-me X, îi cade din carnet — o, nu din greșală, bincînțeleș — o fotografie; se pleacă iute ș'o ia, cătând în juru-i c'o frică prefăcută. O doamnă, intrigată, îl întrebă a cui e fotografia. Nr. 1 face pe misteriosul; în fine, cedează și languros, melancolic, cu aerul unui om care-și smulge din inimă un secret sfânt, arată la toată societatea fotografia unei ministrese... Coccoanele șoptesc prin colțuri. Nr. 1 iese radios. Dacăr ști ministreasa, ar pune pe fecior să-l dea afară; dar nu știe, și-l poștește odată pe săptămână la masă, și-i întinde mâna ca unui om de treabă.

— Dece nu te'nșori? îl întreba, la o serată intimă, M-me Y.

— A, eu nu mi-am găsit încă idealul!

Și Nr. 1 își dete ochii peste cap, și simulă un suspin. O cocheta de cincizeci și nouă de ani îi aruncă o căutătură severă, care aduse puțină roșeață în obrajii junelui... De când nu mai roșise!

În fiecare vară pleacă la băi, în străinătate. Dacă-i dă mâna... ba bine că nu!

Nr. 1 n'are pân'acum nicio profesie avuabilă. Cu ce-o fi plătind trăsura, și birtul, și hainele elegante, și tot luxul în care se lăfăește?... Desigur, cu bilete de bancă... dar de unde? Vezi, asta e un secret al lui.

La o parte, pjetoni! Trece Nr. 1!

Nr. 2

Face pe literatul. E directorul unei reviste care nu mai apare fabricant de ode la zile mari. Cititorule, când vei vedea că sună la ușa ta și își șterge picioarele pe preș, un june galant, cu joben și cu guler de samur la palton; un june inspirat, a cărui mutră îi-i necunoscută, să știi că-i *el*. Vine să-ți ofere o diplomă de președinte sau cel puțin de membru *fondator* al unei societăți fictive care lucrează de se prăpădește pentru „*cultura poporului român!*”. Și cum inima ta bună și generoasă nu poate rămâne indiferentă la glasul „*poporului român!*”, așa de bine reprezentat prin fercheșul Nr. 2, va trebui să te execuți cu cât te iartă filolimia... dela 40 de lei în sus.

E foarte activ și foarte întreprinzător.

Iarna organizează baluri „pentru fondul revistei” sub patronajul bogaților care nu citesc *cărți românești*... că de alelalte se spetesc citindu-le. Vara adună *subscriptii*, adică tot un fel de franci, pentru bustul unui om mare, care însă poate să mai aștepte. Alaltăieri mi-a trimis și mie o chitanță de abonament. La grea ananghie trebuie să fi ajuns. Dar azi dimineață l-am văzut răsturnat într'o birjă apelpisită și m'a salutat... ca un adevărat erou! Bravo ție, Nr. 2.

Nr. 3

Zice că-i jurnalist. Nu l-am văzut pe jos decât în incinta Camerei, nefiind permis nimănui a intra în Cameră cu birja. Prefecți *gentili*, dac'aveți vanitatea să vi s'anunțe la gazetă sosirea voastră în Capitală, adresați-vă tânărului Nr. 3. Il găsiți la Capșa între orele 5 și 7 post-meridiane : „Simpaticul prefect...” costă un pol. „Agerul și neobositul nostru prefect...” taie ceva mai scump. Nenorociți cerșetori de slujbe, dacă vreți să trăiți câteva zile în cele mai frumoase iluzii, să știți că nu le puteți cumpăra pe un preț mai moderat și mai potrivit, cu mijloacele și cu aspirațiile voastre, decât tot la Nr. 3. E bun prieten cu toți miniștrii. Pe „Bimbirică” l-a făcut marș. E dator pe doi ani la birt și croitorul i-a făcut al cincilea palton în socoteala unei „împământeniri” care'n toate iernile se pune la ordinea zilei. Când îl vezi răsturnat în birjă, cu jobenul lui, cu havana lui, grav, cu brațele încrucișate pe piept și cu picioarele proțâpite în spatele birjarului, îți vine să crezi că e, cel puțin, moștenitorul lui Zapa. Altfel e băiat bun : astă vară, când l-a prins poliția c'o mică escorcherie, el nu s'a supărat deloc... a început să râdă: voise să facă o *farsă*... de-o mie două sute de lei... Speră să iasă deputat la viitoarele alegeri. Mai știi ?

Nr. 4

E din neam mare : „scoborît cu hârzobul din cer”. Cu cartea nu s'a prea'mpăcat, dar cu cărțile... lucru mare ! De când era mititel se prăpădea după gravuri. La opt ani juca inaca singur ; sunt unii copii grozav de precoci. La zece ani își avea calul lui, un cal prea frumos, care, desigur, era mai cuminte decât el. La doisprezece ani, într'un bal de copii, micul Nr. 4 în costum de marchiz, cu spadă la șold, se hotărî să-și depue inima-i înamorată la picioarele unei domnișoare de șaptesprezece ani; crudela pufni de răs. La optsprezece ani rămase orfan, bietul băiat. La douăzeci și unu de ani își puse în cap să sperie Parisul cu averea lui. Intreprinderea aceasta l-a limpezit de tot într'un an. Ne mai găsind pe nimeni să-i facă nițel credit, se'ntoarse'n țară. Cluburile din Capitală câștigară un membru activ, neadormit de activ. „Imprumuturile naționale” cerute c'un tupeu ne mai pomenit, îi asigurară lustrul, splendoarea bățătoare la ochi, care adesea face minuni în „înalta noastră societate”. La douăzeci și cinci de ani fu ales deputat; tocmai împlinise vârsta. La Cameră, nu i s'a auzit gurița. În baluri face furori. Caută o zestre de un milion, și, de câte ori are nevoie de un împrumut mai serios, spune c'a găsit-o. E convins — cât poate un asemenea tip să fie convins — că în țara noastră nu e niciun om cinstit și că toți

funcționarii, dela copist pân'la ministru, nu sunt decât „niște para-ziți“. Ii trec prin mână între patru și cinci mii de franci pe lună. Nu știe singur nici de unde-i vin, nici unde se duc.

Nr. 5

Il cunosc din școală; a fost elev leneș, tembel și greu de cap: zicea că se prepară pentru școala militară. Din clasa a patra gimnazială nu l-am mai văzut. Peste vr'o șase ani ne-m întâlnit în București, eu un biet student timid și perpelit, el — o mândrețe de băiat, fercheș, spilcuit, cu părul frizat, cu jobenul dat puțin pe ceafă... și deștept, și pișicher comedie mare. Firește, mă privea de sus, c'un aer de compătimire pe care până mai deunăzi l-a păstrat față cu vechiul și nefericitul lui camarad de școală; c'așa a fost el totdeauna: milos și bun la inimă.

Multă vreme n'am știut cu ce se ocupă tânărul. Desigur, îmi ziceam, trebuie să aibă o slujbă foarte bine plătită, căci îl vedeam în-totdeauna elegant, și nu ducea lipsă de nimic; și slujba aceea nu poate fi decât o sinecură, căci veșnic îl întâlneam pe stradă, cu mâinile'n buzunar, fluierând încet, c'un aer de perfectă mulțumire. Mi-a spus odată că e secretar la un avocat mare, dar se vedea cât de colo că minte. În urmă mi-a spus c'a intrat în serviciul poliției... asta îmi părea mai probabil, deși nu pricepeam pentru ce mi-o șoptește la ureche, ca și cum mi-ar confia un secret. Pe vremea alege-rilor totdeauna îl vedeam în birjă: îmi făcea bezele și râdea, ștren-garul. Acum vr'o trei ani l-am întâlnit la teatru, vesel, ticălos ca deobicei, cu jobenul pe ceafă... mă chiamă într'un colț.

— Știi c'am găsit o babă !...

— Cum ?

— O babă bogată...

— Ei, și !

— Mă'nsor cu ea.

L-am văzut deunăzi într'o trăsură de casă cu patru cai înain-țași; o bunică sulemenită stă mareață lângă el... Și ce sgomot asurzitor de clopote !

Nr. 5 venea dela moșie.

Numărul lui... LEGIUNE

E într'o perpetuă adorație de propria d-sale persoană; își face cărare la ceafă, poartă haine lungi, mănuși cărămizii, și când merge pe stradă se uită prin vitrine și se admiră dela bordurile ci-lindrușii pân'n vârful ghetelor.

E totdeauna de părerea ta. Când zâmbești, se tăvălește de răs; când oftezi, îl înneacă plânsul. Ești amator de cai ? se prăpă-dește după cai; ești muzicant ?... pasiunea lui; ești anarhist ? îți

scoate portretul lui Vaillant din buzunar și-l sărută; ești *pește*? asta a fost slăbiciunea lui de când era mic, și forța lui, de cunî s'a făcut mare. Și orice boală ai, o are și el.

De profesie „flaneur“¹⁾. Insinuant, lingușitor și totdeauna bine'mbrăcat — deci introdus în lumea *bună*. A călătorit mult, a văzut minunile lumii, cunoaște personal celebritățile Europei, ș'a citit... *orice carte*, numai că nu-l prea ajută memoria, altfel ți-ar spune bucuros și de cine era scrisă, și ce cuprins avea...

Săptămâna trecută l-am văzut la teatru, dichisit, pomădat, tăia cu ochii damele din loji. Era crai rău în antracel. Iar când se ridica cortina, își netezea cu satisfacție frizura, și, țintă cu ochii la scenă, sorbea vorbele actorilor... Se juca „Vânătorii de zestre“.

---

¹⁾ Franțuzește : hoinar.

SULTANICA

(Fragment)

II

E începutul lui Decembrie.

A dată zăpadă nemiluită; și cade, pusderic, mărunță și deasă ca făina la cernut, vânturată de un crivăț care te orbește. Muscelele dorm sub zăpadă de trei palme. Pădurile, în depărtare, cu tulpini fumurii, par cercelate cu flori de zarzări și de corcoduși. Vuet surd se încovoiaie pe după dealuri și se pierde în văi adânci. Cerul e ca leșia. Cărduri de corbi, prididite de vânt, croncăe, căutând spre păduri. Viscolul se întetește. Vârtejele trec dintr'un colnic într'altul. Și amurgul serii se întinde ca un zăbranic sur.

Râul Doamnei, umflat, curge repede cu un vâjnit mănios înecat în glasul vântului, și izbește sloiuri mari de ghiață și butuci groși de meterezele podului.

Arar se vede pui de om trecând prin sat. Pârția e acoperită. Abia se zăresc poteci ca de lățimea unei lopeți.

Cea mai îngrijită leagă cârciuma de primărie.

Lumini gălbui de vâpăiță joacă prin geamurile câtorva case. Vremea rea a amorțit satul îndeobște sgomotos. Numai în bătătura hanului roșu hămăe răgușit doi dulăi de câini.

În cârciumă e arababură mare. Firitiseală nepomenită ține nea Nicolae Grecu, cu frunțașii satului, de ziua sa.

Odată pe an e Sf. Niculae.

În ușa prăvălicii stă un țaran nalt, spătos, cu fața conabie ca sfeclă; uneori scutură din cap, râde și îndrugă singur.

— Așa e omul... un ciocan, încă unul ș'al treilea până ajungi la tinichea... d'acelo'ncolo... Dumnezeu cu mila... torni, parcă torni într'o pârnae... Dar Sanda ce-o să zică... că mi-a dat sfântul muiere harnică, dar rea, topenia pământului...

Înlăuntru s'aud ciocăneli de pahare, bușeli de călcăe și sbârâitul otova al cobzarului. Trăgeau chindia de curgea țărâna din pod. Apoi, când se mai muia jocul, numai ce-i auzeai pe toți, care mai de care :

— Hai să ne fie de bine, nea Nicola... La mulți ani cu spor și sănătate... Cinstit socru mare...

— Suge, sugă, că doar nu te-a îmbătrânit calea bisericii...

— Mai trage-i, părințele, o liturghie...

— Să te văz, logofete, care pe care...

Fitecine cu ale lui. La nea Nicola veselie, la alții obide. Unii abia așteaptă Ignatul să-și taie grăsunul cât malul, alții abia au mălai de gură. Că cine a făcut lumea, cu deșertăciunile ei, la unii tună și fulgeră, iar pe alții îi îmbuibă cu norocul ca pe curcani cu nuci.

III

Așa înțelenise, de pustia de vreme, mai tot satul; și așa, han-giul venelic, bogat putred, se răsfoia în duhoarea de țuică și vin, pe când mama Stanca Kivuleasa sta măhnită la gura sobei, mângâindu-și odorul pe obraji. Sultănica ațipise cu capul în poala mă-sei.

Odaia e derelecată de ție drag să te uiți la ea. Pe pat, o scoarță alcasă în fel de fel de migălituri. Pernele, cu fețe de cuadrilal. Pe lacra de sub icoane, două plapăni groase.

Spre răsărit, trei icoane muscălești, roșii ca para focului. Toți sfinții se aseamănă ca două picături de apă. Toți au ochii din trei linii, nasul dintr'una și gura din două. Cât despre Sf. Gheorghe, călare p'un cal cu gâtul de cocostârc, tot omoară și mai omoară un balaur de pe tărâmul celălalt. Mai jos de icoane arde candela.

Toate cele sfinte sunt înconjurată cu mănunchi de busuioc și siminoc din Vinerea Patimilor, strâns legate în vlăstar de salcie dela Florii.

Focul pălpâe. Câteodată pocnește de aruncă spuza în sus.

Și Sultănica deschide repede niște ochi ca pruna de mari. Și mama Stanca, ferind-o de scântei, îi zice încetinel: „Dormi, puilul mamei, dormi“.

Sultănica strecură, printre genele ei de catifea, două lacrimi. Una se întinse pe obraz, iar alta îi încreți gura.

Fata Kivului e cum arar se mai află sub soare. Chipul ei par-c'ar fi zugrăvit: alb și cu două răsuri pe obraji. Ochi negri ca mura, frumoși de pică, dar când îi încruntă, te sperie ca'ntunericul. Părul lins, cu unde albăstrui. Se poartă cu tâmple. Așa a apucat dela mă-sa, și mă-sa dela mă-sa, obicei adus de pe obârșia Ialomiței, unde nu se știa de crețuți și colțiori.

Sultănichii îi este dragă curățenia ca lumina ochilor, că chiar de n'ar avea sprâncenele trase ca din condei și buze rumene ca bobocul de trandafir, tot n'ar da cu foiță și cu muc de lumânare.

Când merge, saltă puțin și se mlădie. Trup omenesc de n'ar fi, s'ar frânge.

Multe capete a sucit. Mulți ochi au jinduit-o.

În horă, fură toate privirile, și ea s'aprinde d'ai crede că se topește.

Și ce vâlnic, și ce năframă și ce cămașe de borangic, galbenă ca spicul și subțire ca pânza păianjenului, încât i se simte tot sânul, pietros ca poama pânguită, cum se bate când abia răsuflă de osteneală.

Să crape de căldură nu-și sunete mânecuțele în fața flăcăilor. Să se îmbrebencască ca cu gălbenele și bujori, cu crăițe și cu ochiul-boului? Nu scrie la dânsa așa țigănie. He, arare-ori, numai ce-o vezi cu câte-o brândușe în păr, ori cu doi-trei didiței între betele ce-i încolăcesc mijlocul de patru ori.

La șezători s'a dus o singură dată de când e fată mare, dar de atunci să nu-i mai pomenești. „Cui îi arde de sbenguit, e sări-toare pentru așa treabă”. Că până se coace dovleacul în sobă, câliva flăcăi dau iama prin fete. Le mai ciupesc, le mai sărută de le scot ruji în obraji. Ba unora le iau ori betele, ori spilca, ori năframa, și duminica, la horă, până să li le dea, le snopesc o toană pe după șura din spatele hanului. Unii, mai împelițați, numai ce-i auzi: „sări, cutăriță, de suflă în ăl foc”. Și când abia fata stă'n genunchi, suflând din băterile inimii, odată îi dă hrânci și cade pe spate.

Sultănica e leită poleită răposatului. Când se aprinde, nu te poți apropia cale d'o poștie. Când vrea ceva, vrea nu se încurcă. De să mânia, nu mai vede înaintea ochilor.

Într'o zi, la sapa porumbului, cine știe ce i-a năzărit, că cu toate rugăciunile mă-sei, n'a voit să mănânce din zori până la zmurg, și n'a lăsat sapa din mână până n'a căzut ruptă de osteneală. A dus-o biata bătrână mai mult moartă decât vie acasă. A doua zi, când s'a desmeticit, ș'a văzut pe mama Stanca la capul ei, galbenă ca turta de ceară, cu părul alb și ciufulit, cu ochii trași de durere, a sărit de gâtul ei, și fără să zică nici pis, a început s'o sărute și p'o parte și pe alta, pân'a podidit-o un plâns d'a muiat un ștergar întreg întreguleț.

Unele mai istețe din sat au împrăștiat svonul că ar cam suferi de vr'ua farmec.

De harnică, harnică, n'are cum mai fi. Unde pune mâna, Dumnezeu cu mila. Sarc din vârful stogului și cade ca un fulg. În argea nu i se văd mâinile. Când toarce, mănâncă caierul. De cinstită, nu e obraz mai curat. Când Ioniță Rotarul, om chipeș și hazliu, s'a încercat s'o sărute, a sărit parc'ar fi călcat pe coadă de șarpe, și, în mijlocul flăcăimii, i-a strigat:

— Mi-aș tăia obrazul, dar ți-aș tăia buzele!

HAGI - TUDOSE

(Fragment)

III

Fum pe coșul Hagiului nu s'a pomenit. Ridice viscolul nămeții până la streșini. Apele să înghețe tun. Treaba lor. Hagiul nu vrea să știe de crapă pietrele la gerul Bobotezei, nici dacă în Iulie turbează câinii de căldură. Iarna tremură, vara găfuie.

Toată viața lui, de câteori nepoata-sa — trăind aciolată pe lângă dânsul — îi pomenea, la Crăciun, să taie și ei un porc, ca tot creștinul, bătrânul răspundea:

— Imi face rău, nepoată, s'aud guițând... Imi face rău.... c'ășa sunt eu... milos...

— Cumpără-l, nene, tăiat gata.

Dacă așa îl aducea din cuvânt, Leana, înghițind în sec, cu gândul la șorici, bătrânul răspundea liniștit:

— Un porc... carne multă... Se strică... Două guri suntem...

Venea Paștele.

— Nene, să înroșim și noi ouă...

— Ce prostie!... Ouă roșii?... Nu e mai bine să le mănânci proaspete?... Ouă roșii, ouă slătute...

— Să roșim puțințele.

— De roșim puțințele, ardem focul degeaba, cumpărăm d'a surda băcanul... Chelluială zadarnică... Vremuri grele!

— Da... o ciosvârtă de miel...

— Miel?... Ce fel de miel?... Cum miel?... Miroase a oaie... Paștele prea e în vară...

— Ce pustie de vară, nene Tudose, nu vezi că plouă și fulguesește?

— Ei, fulguesește, fulguesește... tu nu vezi că nu ține? Unde ține? Cum cade, se topește... Eu mor de căldură... Uf!... uf!..,

— Și eu mor de frig...

— Mori de frig... crăpi!... Așa te-am pomenit... Iacomă... ne mulțumitoare!

Leana tace și înghile în sec. E săracă. N'are pe nimeni. Tace, că bătrânul, de se mânie, strigă, trânteste ușile, apoi se aruncă în pat și se vaietă până la miezul nopții, uitând să-i dea și de pâine.

De mic copil, Hagiul fusese copil cuminte și așezat. Nu i s'auzea gurița, nici pașii. Nu rupea pantofii. Nu-și hărtănea rochița. Pe ce punea mâna, pune bine.

Ajuns calfă la găitănărie, vorba frumos și cu patimă în mijlocul tovarășilor săi.

— De când eram d'o șchioapă pricepusem lumea, le zicea el. Înțelesesem bine de tot că o cârpă din gunoi este o muncă de om pe care te faci stăpân dacă o pui d'o parte. Și dacă mama îmi dă-

dea un ban de trei, ca să-mi iau un simit, eu mă uitam în ghiozdan : de aveam felia de pâine, sănătate bună, aveam ce mânca. Nu te saturi cu pâine? Ce-ți trebuie simiți ? Și puneam banul bine. Și un ban peste altul fac doi, peste doi, dacă pui altul, fac trei... Râdeți voi... Râdeți... Da, vânturați banii în mâini și veți simți ce răcoare țin când vă e cald și ce cald când vă e frig. E destul să te gândești ce poți face cu banii, ca să și gusti bucuria lucrului pe care nu l-ai cumpărat. Ai simțit bucuria?... Dece să-l mai cumperi?... Râdeți voi, râdeți... Ce lucru poate fi mai luminat ca un jeric de galbeni întinși pe o masă?... Voi râdeți... râdeți cu hohote... Niște risipitori... În viața voastră n'o să gustați adevărata bucurie...

Intr'o zi, o calfă, văzându-l cum tremură și cum i s'aprend ochii când vorbește de bani, i-a zis în glumă :

— Strângi tu, băiete, strângi, și într'o zi... fiut... fiut... pa'ci l'e drumul... și i-ai de unde nu-s...

Tudose, la așa nelegiuire, s'a ridicat în vârful picioarelor, a înceștat pumnii, i-a adus la gură, și a strigat, închizând ochii :

— Numai de veți vârf tot pământul în buzunar... numai atunci veți fura și banii mei!... Așa să știți!... Așa!... Că n'am bani... N'am chioară lăscac... P'ășa vremuri nu poți să ai...

În sfârșit, Tudose muncea; strângea; nu bea; nu ochea prin mahala; mânca pâine cu bragă. După zece ani ajunse la parte, după alți cinci, tovarăș pe din două cu stăpânul său.

În primii ani de tovărășie, slăbise, îngalbenise, îmbătrânise la 30 de ani. De frică și de griji, bolea pe picioare. Fostul său stăpân îl luă la masă la el, ca să-l mai îndrepte. Și ce frumos mânca! Oscior peste oscior și nimic pe oscior.

Se mai întremase. Erau cu toții pe iarbă verde, sărbătorind și udând cu pelin ziua de întâi Mai. Jupânul i-aduse vorba :

— Tudose, nu vrei tu să-ți găsească o fată bună, de treabă, cu ceva zestre? Ei, și știi, un copil, doi, ai pentru ce trăi.

— Nu se poate, jupâne, nu se poate! Femeia, copiii, cer de mâncare, vesminte, învățătură... și n'am de unde... Ce bruma am, sunt în negoț, și banul din negoț este al or'cui ar voi să te înșele.

— Tudose, băiete, nu vorbi cu păcat, să nu vorbești într'un ceas rău.

Ceas rău? Iși strânse fermeneaua la piept, apoi mormăi pe gânduri :

— Nu se poate jupâne... copiii cer pâine, îmbrăcăminte, învățătură, și femeia... rochii... plimbare... scurteică de libet... fuste în gherghel... Nu se poate, jupâne... să mă crezi că nu!...

IV

Oh! ce fericire pe Hagiul când rămase singur stăpân în prăvălie! În prima zi l-apucă căldurile. Obrajii îi ardeau; capul i se

încinsese; ochii îl usturau. La ceas la ceas ieșia din prăvălie s'o privească pe dinafară. Ii da târcoale. Ii cerceta încăperile și zidurile cu d'amaruntul. Se ridica în vârful picioarelor ca să-și arunce privirile până peste acoperișul ei. Prăvălia?... Era copilașul rumen și frumos. El? Părintele fericit că are pe cine mângâia. Prăvălia? Femeia fermecătoare. El? El, nebunul care-i da în genunchi, cu ochii închiși și cu inima speriată.

I s'a izbândit visul, singurul vis pe lume! A rămas singur. Ale lui sunt sculurile, jurubițele și ghemurile de găitane; ale lui războaiele, rodanele și maldărele de lână; numai el singur deschide tejgheaua; numai el singur tocmește, face prețul și primește, numai în mâna lui, banii frumoși și rotunzi.

În prima seară, zăvorînd ușile și obloanele, ochii îi jucară în toate părțile, muștrând pe ucenici la fitece mișcare.

— Inceț, inceț, încelinel, că ușile nu sunt de fier!

— Ia seama, trândavule, să nu spargi geamurile, că nu sunt de fier!

— Nu trânti obloanele, ponivosule, că nu sunt de fier!

— Inceț, inceț cu lacătele, mototolule, că nu sunt... și dacă sunt?... au broască, au meșteșug, costă parale!

De zece ori se întoarse din drum ca să mai privească odată, încă odată, prăvălia. La urmă o privi lung, îi surâse, i se umplură ochii de lacrimi și plecă, mormăind:

— Militica... tristă și ea... cu obloanele în jos, cu ușa închisă... ca un om care a închis ochii! Se crapă de ziuă?... Face ochii mari, cât geamurile ei, și par'că vorbește, momind pe trecători să între, să-i dea o bună-ziuă, și să-i târguiască câte ceva.... Lingușitoarea...

Cu capul în jos, ciulind mustățile, ștergându-și sudoarea de pe frunte, iuțind și muind pașii, mestecând și tușind, se duce acasă. Vorbește. Se vede în luptă cu ceilalți: cu ucenicii, cu calfele, cu meșterii mărunți și cu toptangiii. La unii surâde, unora le strânge mâna, cu alții se ceartă, la urmă se împacă cu toți, îi atrage, îi momeste, îi înșală.

Obosit, ajunge acasă.

La răspântia din care se desface drumul în spre calca Vergului se pitulește căsuța Hagiului, în mijlocul unei grădini stufoase.

Deschide ușa tiizii; o încuie grabnic; intră într'o odaie mică și întunecoasă; aprinde o lumânare de seu; se așează pe pat; își ia capul în mâini și-și razimă coatele de genunchi.

Pereții sunt cojiți și galbeni; grinzile tavanului, negre și prăsuite; icoanele, cu sfinți șterși; patul de scânduri acoperit cu o pătură lăptoasă, vârgată cu alb și vișiniu. Două perne de paie la perete și una de lână îmbrăcată într'o față soioasă. Pe jos, par-

loseală de cărămizi reci. Odaie tristă, întunecoasă, un mormânt pe ai cărui ochi de geam, ca un sfert de hârtie, îi-ar fi frică să privești, de frică să nu vezi morții odihnindu-se cu fețele în sus.

Hagiul tresări și suflă în lumânare.

— Costă parale. Mă gândesc eu și pe întuneric. Oh! Doamne, Doamne, ce bun ești, ce înțelept ești! De n'ar fi soare, câte lumânări mi-ar trebui să ard ziua în prăvălie!... Ce chel-tuială!...

Abia se lungi în pat, și gândurile începură, întâi blânde, prietenoase, ș'apoi îndoielnice, posomorite.

Bine că a rămas singur stăpân în prăvălie! Jupânul era bun, era cinstit, da de... două chei la o teighea... două mâini în parale... douăzeci de degete în firfirici... patru buzunare și două socoteli... Cine știe!... Din greșeală... banii sunt mici... ușor îi scapă printre degete... ba în buzunar... în pungă... în căptușeala hainei..., stăpânusău era bun, era cinstit, dar ierta de multe-ori pe calfe, pe sim-briași, pe ucenici, când rupeau și spârgeau prin prăvălie. Venea un cerșetor, doi, douăzeci: „să le dăm, că avem copii“. Da, dar el n'avea copii. Da, dar jumătate din acei bani aruncați era munca lui, erau banii lui, erau mângâierea și fericirea lui. Unde pui hainele pe care i le cumpăra cu d'asila, lumânările de Paște, discurile, miruiala, căci îl ducea de guler la biserică... dar cutia bisericii de care îi era spaimă... Socoteală limpede: masa, creditul, și numele stăpânului său produceau mai puțin ca mila stăpânului, hainele pentru masa stăpânului, evlavia stăpânului și nepriceperea stăpânului la vânzarea găitanului.

Hagiul se rostogolește în pat. Prea e fericit. Nu poate dormi. Râde și oftează. E deștept și visează. Ce vis! De nu s'ar sfârși! Dacă, aci, în zăduf și întuneric, ar sta în picioare, și banii ar crește, ca o revărsare de apă, dela tălpi în sus, până peste creștetul capului... Oh! ce fericit ar fi Hagiul! Înainte să-și dea sufletul, ar vedea fața și veșnicia lui Dumnezeu. Moartea să aibă coasă de aur, el și-ar înfige amândouă mâinile în tăișul ei!

Picături de ploaie bat în geamurile Hagiului. Hagiul tresare. Nimeni. Se șterge pe frunte de nădușeală. Răsuflă greu, ca p'un suiș de deal c'o povară în spinare. Ii bate inima: visul unei morți fericite i s'a prefăcut într'o viață de spaimă. Picături grele izbesc în geamuri. Gândul că ar putea să-l jefuiască cineva îl face să sară din pat. Aprinde lumânarea. E galben ca ceara. Părul, nepieptănat și lung, i-atărnă în vițioane pe ceafă și pe frunte. Se uită la icoane. Se închină. Și-aduce aminte de Dumnezeu. Ferește că se gândește la el! Se gândește, că suferă pe pământ, din cauza leneșilor și a tâlharilor. Lui nu i-ar fura o bășică cu zece mii de galbeni, îngropați sub cărămizile de su'pat, ci l-ar fura de zece mii de ori, i-ar fura sufletul turnat în fitece galben. El

niciodată n'a priceput ce este zece, o sută, o mie. Astea sunt vorbe, sunt numere pe răboj ori pe hârtie. În zece galbeni este inima lui de zece ori; într'o sută, inima lui de o sută de ori; într'o mie, inima lui de o mie de ori. În zece mii, el nu vede un purcoi de galbeni, ci zece mii de copii ai lui, fiecare cu chipul și cu viața lui. Iacă de ce se gândește la Dumnezeu.

— S'aprind candela deși Milostivul ar trebui să vadă și pe întuneric! zise Hagiul, și se ridică, tremurând, în dreptul icoanelor.

Scoase binișor paharul din candela; îl puse pe pat; stoarse și îndreptă firul de iască; turnă în păhărelul murdar untdelemn dintr'un urcior; măsură cu ochii roata untdelemnului...

— Un deșt de untdelemn!... un deșt!... e prea mult... risipă... se revarsă de ziuă... Cum o să mai vadă Alotșitorul o limbuliță galbuie când soarele o potopi lumea cu lumina lui?

Puse paharul pe un taler de pământ, și turnă apă. Untdelemnul se scurse în taler... rămâind în pahar un rotocol d'o mucișcă de cușit.

Se vârî în pătură. Candela sfârâi și trosni, Hagiul, amețit, mormăi în mustăți:

— Dece-o fi trosnind? Semn rău! Am turnat destul untdelemn... Dece-o fi trosnind?... De nu mi-ar arde prăvălia!...

V

Așa petrecu viața Hagiul până la bătrânețe. Un șir necurmat de chinuri fericite, nebăgând nimic în el, nepunând nimic pe el. Fără foc; fără fiertură; neiubind pe nimeni; tresărind când umbra i se încurca în picioare; închizându-se ziua cu zăvorul în casă; robotind nopțile în odaie cu o lumânare de seu în mână, ca o stafie uscată.

La bătrânețe, găitănăria nu mai mergea. Desfăcu prăvălia. Vându tot.

— M'am ales și cu c'o pâine, după o muncă câinească delatpt până la șaizeci de ani.

Dar în acest bătrân, pentru care prietenii, copiii și nevasta erau banii agonisiți și ascunși, un singur gând, mai presus de ori-ce, îi turbura fericirea:

— Dumnezeu vede toate... plătește toate. Vede toate!... Cum vede?... N'am furat pe nimeni... N'am luat banul nimăru!

— „Vede toate, plătește toate“. Icoanele și vorbele din biserică i se deșteptau în minte. Ce strică bogatul nemilostiv, dacă nu fură și nu bate pe nimeni? Dacă bogații ar da în siece zi la săraci, săracii s'ar îmbogăți și bogații ar săraci. În ce ar fi Dumnezeu mai câștigat? Trupul lui n'a vroit femeie; buzele lui n'au avut copil de sărutat; pânțelele lui n'a poftit la mâncări grase, și o veșnicie toată să nu vadă fația luminoasă a idolului său?

Intr'o zi, bătrânul, ne mai putând răbda aceste gânduri, s'a notărit:

— Da, da, am să mă iau bine cu Dum... Să văd locurile sfinte! Ce jertfă ar putea întrece jertfa mea?

Locurile sfinte... lemn sfânt... cei care nu se duc... se poate vinde lemnul sfânt... p'acolo toate pădurile trebuie să fie sfinte...

Și bătrânul s'a dus la hagialâc, și s'a întors „aghios“ — „hagiul“ — sfânt, dar mai soios de cum plecase.

Și tuturor, de câte ori îl întrebau cum e p'acolo, strecura vorba de minunile lemnului sfânt. Văzuse el, cu ochii lui, leproși vindecați cu lemn sfânt. Le atingeau rănile cu o bucățică mică, militică, de lemn, și rănile se închideau și pielea se netezea pe unde fusese carne vie. Un pusnic a trăit zece ani fără să bage nimic în gura lui, mirosind lemn sfânt. Unui nebun i-au venit mințile la loc cum l-a atins cu lemn sfânt pe frunte.

Povestind așa minunile, și închinându-se, Hagiul a vândut lemn sfânt bătrânilor, babelor și văduvelor.

De multe ori, Hagiul, vesel că s'a pus bine cu Dumnezeu, și fericit că și-a întors paralele cheltuite cu hagialâcul — ba a mai câștigat — bombănea, uitându-se în toate părțile:

— Ce negoț, ce daraveri, ce hănet s'ar face! Lemnul sfânt merge găitan! Acum patruzeci de ani o prăvălie cu lemn sfânt ar fi fost un potop de aur. Astăzi, lumea începe să fie rea... credință puțină... Doamne! Doamne!

Și Hagiul își făcu cruce că lumea se ducea la pieire.

Pustiile de bătrâneți sunt grele. Tusea îl apucă mai des și-l ține mai mult; sângele nu mai răbdă gerul; aducerea-aminte se împuținează. Deseori se ceartă, el cu el:

— Ba sunt opt mii...

— Ba sunt zece!

— Ce fel zece?

— Atunci, dincolo, sunt opt!

— Ași, nu se poate, aseară i-am numărat.

Și auzul îl cam lasă. De vorbește mai tare, se aude, se sperie și se uită în toate părțile...

— Na, Hagiule, cap sec, strigi cât te ia gura, parcă cine știe ce-ai fi având! Iacă n'ai, n'ai, n'ai ești sărac lipit!

Iar în mintea lui: „Am, am ceva, dar e mai bine să zic că n'am chioară pară“.

PENTRU LIBERTATE

*Plângem, da, că prea ne doare!
Nu pe noi! Crescuți în chin
Ne-amintim de-un timp cu soare
Și-l cunoaștem cel puțin!
Plângem pe copii, sărmanii,
Că'ntr'al temnișii mormânt
Iși încep în noapte anii,
Nesțiind ce-i soare sfânt.
Plângem, da, și stând ne strângem
Lâng'olaltă, câți suntem,
Dar să știți că nu ne plângem
Ca nebunii cari se tem.*

*Robi, meniți prin jocul sorții,
Noi ai chinului am fost,
Insă nu, și nu, ai morții!
Nu călăm noi adăpost
Nici în milă, nici în rugă;
Asta cear'o dela voi
Cel ursit să fie slugă —
Dar n'o cereți dela noi!
Vom răbda, privind la șafa
Ori și cui și-a orice chin.
Că noi știm că-i multă viață
Și în noi ș'n cei ce vin.*

*Dar mai tari prin răzbunare
Și prin ura lor turbați?
O să șii destul de tare,
Tot potopul să-l abați?
Eu nu chem această vreme,
Dar tiranul braț al lău
Face totul ca s'o cheme,
Rău îngrămădind pe rău.*

Blestemați pieri-vor regii
Cari s'abat din drumul drept —
Ne-ați adus stricarea legii
Și ne stați cu mâna 'n piept.
O, și'n loc s'aveți rușine,
Vă mândriți cu ce-ați adus.
Dar puterea, știți voi bine,
Nu vi-a dat-o Cel de sus,
Nici Eternul Domn! Vi-e dată
De-un vremelnic din Infern!
Deci vi-e binecuvântată
Și la voi va fi'n etern!

Lumile-au văzut mirate
Cât de mult iubirăți voi
Șuierul de bici ce bate
Făr'de milă oameni goi!
Dar și pentru noi rămâne
Timp, — ah, cine poate ști!
Șuierul acesta mâne
Cânt al lui Tirtiu va fi!
Iar din lanțul ce-azi ne strânge
Pot să iasă spăzi și pot
Spăzile să vadă sânge.
Nu de-al nostru însă tot.

Și sfârșitul tău veni-va
Azi ori mâne — ori mai apoi!
Și-o să poți tu sta'mpotriva
Poate-a celor mai vr'o doi.

DUȘMANCELE

Las, ochii, mamă, las să plângă!
Tu'n leagăn tol cu mâna slângă
Mi-ai dat să sug, de-aceea sânt
Nătângă!

Dar n'am pus doară jurământ,
Să merg neplânsă în mormânt!

Nu plâng, că mi-e de Leana teamă;
Cuvintele ei nu le iau

In samă.

De ciudă plâng eu numai, mamă,
Dar mi-e rușine și mi-e greu,
Că scoală satu'n capul meu.

*Ea duce șfal din casă'n casă,
Că n'am broboade de mățasă,
N'am șorț cu flori — și dacă n'am,
Ce-i pasă?*

*N'am mers să-i cer, aveam — n'aveam
Și n'o să-mi meargă neam de neam.*

*Stă'n drum de vorbă cu vecine
Și bate'n pumni: „Să mor îmi vine.
Auzi tu! Să se prindă ea*

Cu mine!

*Știi, eri la moară ce spunea?
Că-s proastă foc, și gură rea!*

*„Și-auzi! Ii umblă'n cap, tu soră.
S'ajungă ea Lucsandreii noră!
O, meargă-i numele! N'o vezi
La horă?*

*Ce șorț! Nu-ți vine nici să crezi;
Fă cruce, șa să nu-l visezi.*

*„Nu l-aș purla nici de poruncă!
Ce poartă ea, alt om aruncă.
Cu'n rând de haine-o văd mergând
La muncă,*

*La joc și hori, acelaș rând
Il poartă 'ntruna, și de când!*

*„Lucsandra-i doară preuteasă.
Ea-și cală noră mai aleasă.
S'o ducă'n bunuri și'n duium
Acasă.*

*Ea n'a ajuns, ori cum și cum
Să-și strângă nora de pe drum.*

*„Să-și iee noră pe-o satană!
Că e săracă și golană;
Dece nu vine ca să-i dau
Pomană?*

*Nu-i casa lor în care stau
Și'n casă nici cenușă n'au!“*

*Auzi tu, mamă, câte-mi spune?
Și-aleargă'n sat să mai adune
Și câte pörecliri pe-ascuns
Imi pune.*

*De-aș sta să-i dau și eu răspuns,
La câte legi am fi ajuns!*

*Ea'mi sare'n drum, că doară-doară
M'apuc să-i spui o vorbă'n poară
Și dacă tac, îi vin călduri*

Să moară.

*Să vezi tu, mamă, 'njurături!
Că ea cu mă-sa-s zece guri.*

*Cu gura mă-sa bate-o gloată,
Și-i de otravă Leana toată —
Mi-ar pune capul sub picior*

Să poată.

*Dar lor pe plac eu n'am să mor,
Că n'am ajuns la mila lor.*

*De foame nu dau popii ortul!
Eu iarnă singură-mi Țes tortul
Și umblu și eu cum socot*

Că-i portul.

*De n'am mătăsurii, am ce pot.
Nici bun prea-prea, nici rău de tot.*

*Mă prind cu ea? Cel sănt s'o bată!
Dar cum mă prind? Ea e bogată.
Ce haine mi-am făcut ca eu,*

Vr'odată?

*La joc mă poți oricând vedea
Cu fetele de sama mea!*

*Ori am vorbit cu dânsa glume?
O Țac de răs și-i scol eu nume?
Ori ies gălilă'n ciuda ei*

În lume?

*Îi știu eu jocul — ochii mei!
Lisandru e, că alta ce-i?*

*Dar ce? Îl Țiu legat de mine?
Îi trag de mânecă? Ba bine!
El vine-așa de dragul lui,*

Când vine.

*Eu nu pot ușa să i-o incui.
De stă prea mult, eu cum să-i spui?*

*Sunt eu la urmă vinovată,
Că Leana umblă ca turbată,
Să-l vadă'n casa lor intrând*

Odată?

*Și dacă lui nu-i dă prin gând.
Ea blestemă de nu-și dă rând!*

*Dar poate da ea hobi cu sîta!
O şierbe ciuda pe urîta,
Că-s mai frumoasă decât ea,
Şi-alăta!
Să aibă Leana'n frunte stea,
Nu-i partea ei ce-i partea mea.
Că boii-s buni, bine-i bogată;
Dar dacă pui şlacăi odată
S'aleagă dînşii cum socot
O fată:
Bogata-şi pupă boii'n bot,
Imbătrânind cu boi cu tot!*

FAPTUL ZILEI

*Ca lacrima-i limpede cerul
Şi-aproape de ziuă. Frumos
Stă'n mijlocul bolţii Oierul,
Lucaşăru-i gatu s'apue.
Iar Carul spre creşlet se sue
Cu oiştea'n jos.*

*Şi doarme şi apa şi vîntul.
Iar spaima şi oştile ei
Ţin mort, subt călcăie pămîntul.
Şi-alăta e roua ce-o p'ânge
Câmpia, că'n palme-o poşi strînge
Ca'n cupă s'o bei.*

*Pe'ncetul tîria'nşlorită
Cu galben ca strugurii copşi
S'albeşte din clipă'n clipită.
Pe culmi întunericul piere.
Dar vaea e'n neagra putere
A umedei nopţi.*

*Pe sus, pe pustiile jghiaburi,
Prin râpèle munţilor suri,
Zac smeii cu trupul de aburi,
Şi ceaşa prin noapte'nchegată
Stă'n hainele morţii'mbrăcată
Pe-albastre păduri.*

Dar vântul cel fără de pace
Incepe să cânte'n brădet —
Și tot mai lumină se face ;
S'albește strămtoarea cărării,
Pe rând depărtările zării
S'apropie'ncet.

Văd clăile'n câmp, pe coline
Cunosc singuraticii ulmi.
Și-acum, la lumina ce vine,
Incep să se miște greoaie,
Făpturi purtătoare de ploaie.
Se urcă pe culmi.

Din stânga, din dreapta, din față,
Din râpi și pe-o sută de căi,
Ies dungii plutitoare de ceață
Și'n cale s'adună cărunte
Târindu-se-alene spre munie
De-a-lungul prin văi.

E'n flacăra bolta senină.
Și fără'ntrerupere-acum
Se varsă tăcuta-lumină,
Se varsă grăbită, se'nlînde
Pe dealuri, pe coaste, s'aprinde
Pe șesuri, pe drum.

Și parcă străbate-o săgeată
De-a-lungul câmpiilor reci —
O dungă de soare s'arată,
Și-i crește pe șesuri lucirea
Și iată-l în toată mărirea
Puterii pe veci !

Murmurul din dealuri pătrunde
Prin văi, și din vale'n păduri ;
Ca'n farmec. eu nu știu de unde,
E plin de mișcare pământul,
Și cântă și codrul și vântul
Și-o mie de guri.

Ici oameni cu coasa pe umăr
Și fete cu secera'n brâu,
Iar gloata cea fără de număr

*A celor de-o sută de neamuri
Se joacă'n arinii cu ramuri
Intinse pe râu.*

*Și care și turme'n pripoare
Pe umede coaste răsar —
Sunt toate-ale tale, tu Soare!
Făptură tu dând dimineții,
Ești singur ființa vieții
Și-al lumii altar...*

O SCRISOARE DELA MUSELIM — SELO

*Măicuță dragă, cartea mea
Găsească-mi-le'n pace!
Pe-aici e vânt și vreme grea,
Și-Anton al Anei zace
De patru luni, și-i slab și tras,
Să-l vezi, că-ți vine plânsul.
Că numai oasele-au rămas
Și sufletul dintr'însul.*

*Apoi să știi c'a fost război
Și moarte-aici, nu șagă -
Cădeau pe dealuri, dintre noi,
Ca frunza, mamă dragă
Și-acolo'n deal, cum fulgera,
-Un plumb simții că vine
Și n'avu loc, cât larg era,
Decât în piept la mine.*

*Mi-e bine-acum, și-așa socot
Că nu va trece luna
Și-oiu fi scăpat de-aici de tot.
Dar vezi, te rog de una :
Să nu mai faci cum ai făcut
S'aduni la tine satul,
De veselă că ți-ai văzut
Acasă iar băiatul !*

*Să vezi pe-aici și ciungi și-ologi!
Cristos să-i miluiască!
Tu mergi la popa'n sat să-l rogi
O slujbă să-mi cetească*

*Puteri de nu vei fi având
De plată, vorbă-i lasă,
Că-i voi lucra o zi, oricând,
La'ntorsul meu acasă.*

*Pe Nuțu vi-l lăsasem mic,
Cu creștetul cât masa —
O fi acum ștregar voinic
Să vă răstoarnă casa?
Făcutu-i-ați și lui la țel,
Căciuld, cum am crut-o?
Aveam o piele'n pod de miel,
Doar nu veți fi vândut-o?*

*Nevestei mele să-i mai spui
Să-mi cumpere o coasă,
Cea veche nu știu este-ori nu-i
Și-o fi acum și roasă
De când rugina scurmă'n ea.
Să-mi vad, o dare-ar Sfântul,
Cum cade iarba'n fața mea
Și-mi bate'n plete vântul!*

*Ea lupte-se cum biet o ști,
C'asa ne dele soartea,
Că și noi ne-am luptat pe-aci
Cu greul și cu moartea;
Dar l-a ajuns și pe Harap
Blestemele și plânsul,
Că noi i ne-am ținut de cap
Și'intrarăm după dânsul.*

*Și i-am făcut, măicuță, vânt,
L-am scos de tot din țară,
Măcar stelea pe sub pământ
Și nu ieșea pe-afară.
Și-am prins și pe'mpăratul lor,
Pe-Osman nebiruitul,
Că-l împușcase'ntr'un picior
Și-așa i-a fost sfârșitul.*

*Păi, ne ținea pe semne proști,
Să-și joace hopa-tropa,
Că nu puteam să batem oști!
Dar poate taica popa*

V'a spus de prin gazeturi tot —
El cum și-a dat juncanii ?
Acum i-aș cumpăra, să pot,
Dar nu mai am azi banii.
Mă doare'n piept, dar nu să țip,
Si-ușa mi-e dor de-acasă,
Și-aș vreau să plec, dar nu e chip,
Că Vodă nu mă lasă.
Dar uile, nu e nu știu cât
O lună chinuită,
Și-o să te strâng de după gât,
Măicuța mea iubită..

.....
Așa mi-a spus Ion să-ți scriu,
Iubească-ți-l pământul !
Și-am tot lăsat, pân'a fost viu,
Și-mi țin acum cuvântul
Să te mângâie Dumnezeu,
C'asa e la bătaie --
Și-am scris această carte eu
Căprarul Nicolae.

NOI VREM PĂMÂNT !

Flămând și gol, făr'adăpost,
Mi-ai pus pe umeri cât ai vrut
Și m'ai scuipat și m'ai bătut
Și câne eu ți-am fost !

Ciocoi pribeag, adus de vânt,
De ai cu iadul legământ
Să-ți șim tot câni, lovește'n noi !
Răbdăm poveri, răbdăm nevoi
Și ham de cai și jug de boi :
Dar vrem pământ !

O coajă de mălai de ieri
De-o vezi la noi tu ne-o apuci,
Răieții tu'n război ni-i duci,
Pe fete ni le ceri.

Injuri ce-avem noi drag și sfânt !
Nici milă n'ai, nici crezământ !
Flămânzi copiii'n drum ne mor
Și ne sfârșim de mila lor --
Dar toate le-am trăi ușor
De-ar fi pământ !

De-avem un cimitir în sat
Ni-l faceți lan, noi boi în jug.
Și'n urma lacomului plug
    Ies oase și-i păcat !
Sunt oase dintr'al nostru os :
Dar ce vă pasă ! Voi ne-ați scos
Din case goi, în ger și'n vânt,
Ne-ați scos și morții din mormânt ;
O, pentru morți și-al lor prinos
    Noi vrem pământ !

Și-am vrea și noi, și noi să știm
Că ne-or sta oasele'ntr'un loc,
Că nu-și vor bate-ci voștri joc
    De noi, dacă murim.
Orșani și cei ce dragi ne sânt
De-ar vrea să plângă pe-un mormânt,
Ei n'or și'n care șanț zăcem,
Căci nici pentr'un mormânt n'avem
Pământ — și noi creștini sântem !
    Și vrem pământ !

N'avem nici vreme de'nchinat,
Căci vremea ni-e în mâni la voi ;
Avem un suflet încă'n noi
    Și parcă l-ați uitat !
Ați pus cu toții jurământ
Să n'avem drepturi și cuvânt :
Bătăi și chinuri când țipăm,
Obezi și lanț când ne mișcăm,
Și plumb, când istoviți strigăm
    Că vrem pământ !

Voi ce-aveți îngropat aici ?
Voi grâu ? Dar noi, strămoși și tați.
Noi, mame și surori și frați !
    In lături, venetici !
Pământul nostru-i scump și sfânt,
Că el ni-i leagăn și mormânt :
Cu sânge cald l-am apărat.
Și câte ape l-au udat
Sunt numai lacrimi ce-am vărsat —
    Noi vrem pământ !

*N'avem puteri și chip de-acum
Să mai trăim cerșind mereu,
Că prea ne schingiuiesc cum vreu
Stăpânii luați din drum!
Să nu dea Dumnezeu cel sfânt,
Să vrem noi sânge, nu pământ!
Când nu vom mai putea răbda,
Când soamea ne va răscula
Hristoși să fiți, nu veți scăpa
Nici în mormânt!*

DOINA

*Copilo, tu ești gata
De-apururea să plângi!
Și când ești tristă, Doino,
Tu inima mi-o străngi.
Dar nu știu cum, e bine
Când plângi, că'n urma ta
Noi plângem toți, și-amarul
Mai dulce ni-e așa.
Și toate plâng cu tine
Și toate te'nțeleg,
Că'n versul tău cel jalnic
Vorbește-un neam întreg.*

*Pe șete'n saptul serii
Le'ntâmpini la izvor,
Tu singură stăpână
Pe sufletele lor
Le'nvești ce e iubirea
Și râzi cu ochi șireți,
Deodată'apoi le'nluneci
Și cântece le'nvești:
Să cânte ziua'n luncă
Și seara când se'nlorc,
Când triste'n pragul tinzii
Stau singure și torc.*

*Când merg flăcăi la oaste
Cu lacrimi tu-i petreci
Și stai cu ei, și-e milă
Să-i lași pustii, să pleci.
Cântând le-aduci aminte
De-o fată din vecini,*

*De mame și de-ogorul
Umplut acum de spini.
Și când i-omoară dorul
Și'n jurul lău se strâng,
Pui fluierul la gură
Și cânti, iar dâșii plâng.*

*E plin de oameni câmpul,
Tu, Doino 'n rând cu ei.
Moșnegi și oameni tineri
Și tinere femei
Adună fânii'n stoguri
Și snop din spice fac —
Din scutece copitul
Când plânge'n săhăidac
Tu duci și-l joci pe brațe
Și-l culci apoi pe sân
Și-i cânti s'adoarmă'n umbra
Căpițelor de fân.*

*Din văi tu vezi amurgul
Spre culmi înaintând,
Pe coaste-auzi pâraie
Prin noapte sgomolând
Și-ascuți ce spune codrul
Când plânge ziua'ncet :
Ah, toate, Doino, toate
Te fac să fii poet.
Și, singură cu turma,
Privind pierdută'n zări,
Snui munșilor durerea
Prin jalnice cântări.*

*Pe deal românul ară
Slăbit de-amar și frânt,
Abia-și apasă șierul
In umedul pământ.
Tu-l vezi, sărman, și tremuri
Să-l mângâi în nevoi.
Și mergi cu el alături
Cântând pe lângă boi.
Iar bieșii boi se uită
Cu milă la stăpân —
Pricep și ei durerea
Sărmanului român.*

*Eu te-am văzut odată
Frumoasă ca un sfânt,
In jur stăteau hătrâni
Cu frunțile'n pământ.
Cântai ca'n vis, de-o lume
Trăită'ntr'alle vremi,
De oameni dragi din groapă
Pe nume vrând să-i chemi.
Și'ncet din vreme'n vreme
Bătrâni'n jur clipeau
Și mânecile hainei
La ochi și le puneau*

*Dar iată! Cu ochi tulburi
Tu stai între voinici.
Te văd cum juri și blestemi
Și pumnii ți-i ridici!
Pribegi de bir și clacă,
Copii fără noroc,
Tu-i strângi în codru noaptea
Sub brazi pe lângă șcc,
Și cânți cu glas sălbatic,
Și'n jur ei cântă'n cor
Cântări întunecate
Ca sufletele lor.*

*Când știi haiduci în codru,
Te prinzi cu ei fârtat,
Le-arăți poteci ascunse,
Pe stânci le-așterni tu pat.
Când pun picioru'n scară,
Ții roibul lor de frâu;
Grăbit, când prind ei pușca,
Scoți plumbii dela brâu;
Iar când ochesc, cu hohot
Tu râzi căci plumbii moi
S'au dus în piept de-a-dreptul
Spurcatului ciocoi.*

*Ai tăi suntem! străinii
Te-ar pierde de-ar putea;
Dar când te-am pierde, Doino,
Ai cui am rămânea?
Să nu ne lași, iubito,
De dragul tău trăim:*

*Săraci suntem cu toții,
Săraci, dar te iubim!
Rămâi, că ne ești Doamnă
Și lege-i al tău glas,
Invață-ne să plângem
C'atât ne-a mai rămas!*

SCRISOAREA LUI FIRDUSI CĂTRE ȘAHUL MAHMUD

*De-ți bați joc de mine, Alah ne-aude
Și'n veci bătut de el vei fi, Mahmude!
Fiindcă porți și tu regescul semn
Și stai pe-un tron de care ești nedemn,
Credeai că nimeni nu se va'ncumete
Să-ți fie-acuzator ca să te-arele
Și'n față să-ți arunce-al său dispreț:
Dar iartă-mă că sunt așa'ndrăzneț!
Dece n'aș îndrăzni să fiu atare?
Fiindcă'ăș fi prea mic, iar tu ești mare?
Și-aș fi un prosl de rând și-un geniu tu?
Și-un om cinstit și nobil, iar eu nu?
Te'ascult, Mahmude, și-ți admir știința!
Toți regii răi s'aseamănă'n credința
C'ai lor supuși o turmă sunt de robi,
Cu toții orbi și-asemeni de neghiobi;
Căci dac'ar fi altfel, nu se'nțelege
Dece-ar răbda orice le face-un rege.
Și-așa credeai, că dacă-ți sunt supus
Eu n'ăm să văd cum sunt pe cruce pus;
Și chiar văzând, eu n'o să am tăria,
Să sbier, ca să-ți arăt neomenia!
O, șah Mahmud, de m'ai crezut un miel,
Cumplit război avea-vei tu cu el,
Căci nu-s un miel fricos precum m'ai crede,
Ci leu flămând ce'n pripă se repede,
Și n'ai știut ce furii'n mine sânt,
Ce suliți port în sprintenu-mi cuvânt,
Ce fulger mi-e'n condei, și-aprins ce scapăr!
Ei, da! Tu m'ai lovit, iar eu mă apăr,
Și-oricine vede clar că asta vreau
Și'n cearta asta nu-s de vină eu.
Căci tu ai vrut să ai cu noi de furcă
Și dac'ai vrut să'ncurci, ocum descurcă!*

*Mișeii-au îndrăznit a mă huli,
Că nu-s devot cu totul lui Ali,
Iar tu, un biet bătrân, le dai crezare,
Dar iată, jur pe sceptrul tău, pe care
Mai bine-ar fi să-l schimbi într'un ciomag,
Mi-e drag profetul, cum și-Ali mi-e drag,
Și-oricât m'or fi hulind prigonitorii,
Pe-uceștia doi, și demni și plini de glorie,
Fidel îi voi iubi și-acum și'n veci.
Tu poți să mă sugrumi ori să mă'nnezi.
Și poți să spui — cum cer și sicoșanții
Sub tălpi să mă strivească elefanții :
Și toluși sfânt pe-Ali îl voi ținea.
Oh, ce'ngrijat ești de credința mea !
Dar, rogu-te Mahmude, vezi de tine,
De-a ta credință și de propriu-ți bine,
Și vezi să nu te-abați din drumul viu !
Căci mintea cât o ai în cap, și-o știu
Cât șirul de nisip, dar nor și-e șumul,
Și-un biet ca tine lesne pierde drumul !
Căci dac'a mea credință vreii s'o pui
Cu-a ta'n cântar, alăta poi să-ți spui.
Că știe Dumnezeu și-adună'n carte
Scăzând orcui ce'ntâi și'ntâi împarte
Și cred că'n fața Lui, când noi vom sta
Cu-a mea credință eu, și lu cu-a ta —
Eu biet cum sunt, în față-i pot protege
Și-o sută de patroni ca tine, rege !*

*Și-acum declar solemn că eu, poetul,
În numele lui Mahomed profetul
Și-al lui Ali am scris al meu poem,
Dar nu pentru Mahmud, pe care-l chem
Și-acum și peste veci în judecată
Și-Alah din cer ca pe-un hain să-l bată !
Cu-al meu poem, Mahmude, te mândrești :
Ci'n care chip părtaș la el tu ești ?
Câți regi au azi și'n veac de-acum știință
Așa să aibă toți întru știință :
Că nu-l cunosc pe-acest Mahmud, că eu
N'aslept să-mi dea Mahmuzii premiul meu.
Dar cine-i el, să-și bată'n față-mi pieptul ?
Pușini sunt cei ce-au nume dat cu dreptul,
Dar nesfârșit de mulți sunt proștii cari
Numiți ne sunt de cei nemernici „mari“ ;*

Dar nume, dacă vrei, al meu e nume.
 Căci nimeni n'a mai fost Firdusi'n lume!
 Puterea lumii prea puțină fu
 Să nască pe-un Firdusi pân'acu.
 Ca stelele pe cer roiesc poeții.
 Mulți buni, da mulți o pacoste-a vieții,
 Și cântă tot ce știu prin univers.
 Găsești la unii și putere'n vers.
 Dar cei mai mulți sunt triste roți de moară --
 Nu-i vulturul ce e, fiindcă zboară.
 Căci zboară și-un găscan din gard in gard :
 Și nu-s aloe orice tăciuni ce ard.
 Asculte-acești poeți și vorbe crude,
 Căci prea te faci de răs cu ei, Mahmude !
 Eu mi-am clădit al meu poem
 Din tot ce noi mai plin de glorie-avem
 Și'n grai, și'n sunet, și'n culoare :
 Poem ce-i rău de raze scurs din soare.
 Dar nu-s acestea care-l fac etern,
 Ci-al artei simf prin care-avui să cern
 Tot ce-am putut din basm și cărți alege,
 Și-al meu talent, care-a putut să'nchege,
 De șapte mari, de regi, de bălăii
 Cuprinde-o sută douăzeci de mii
 De versuri carlea mea și-această carte
 Istoria țării în două ne-o desparte.
 Eu vi-am cântat și-amici și inimici,
 Femei frumoase și bărbați voinici
 Și cai și care, corturi de corăbii
 Și scuturi, coifuri, paveze și săbii,
 Și lănci și lanțuri, arcuri și săgeți --
 Cât n'au cântat o mie de poeți !
 Câmpii și văi, pustiuri și păduri,
 Și munți și ape, orașe mari și sate
 Și clocot de mulțimi nenumărate
 Cu viiete de oști, cu vai de guri
 Și tropot, freamăt, muget, și'nltre ele
 Și smei și gini și draci și duhuri rele
 Și regi cari au făcut, de sânge uzi,
 Cât nu vor face-o mie de Mahmuzi !
 Am scos din cronici, șapte și istorii,
 Și-am fost oglinda vecinicelor glorii.
 Trecutul vechi, de praș acoperit,
 Lucește-acum, prin mine'ntinerit --
 Iranul vechi, de mult făcut ruine,
 Trăiește-o viață'n veci de-acum prin mine !

Acestea le-am făcut. Și-aș vrea s'aud
Ce parte-ai tu la ele, șah Mahmud !
Vai, șah sgârcil ! Eu ți-am lăsat avere,
Ce-apururi e tot ea și'n veci nu pierе,
Când vei fi mort demult, și când uitat
Va fi chiar șaptul c'ai trăit și-ai stat,
Atunci, departe-a vremii'ngrămădire
Prin mine va mai da de tine-o știre .
Anunci de tine-atâta scris va'sta,
Că eu, Firdusi-am scris pe vremea ta !
Nu tu mă vei purta prin timp ce vine,
Povară pe-al tău gât, ci eu pe tine !
Acum văd eu, ce vinovat îți sânt !...
Bătute de furtuni, de ploi și vânt
Cu timpul cad palatele regale
Și zboară stol lileci prin sale,
Clocesc pe scumpe tronuri cucușăi
Și regi ajung pătangeni'n odăi.
Iar pe-unde v'ași plimbat mărirea seacă
Șopârle și guzgani au să petreacă !
Dar ce-am clădit eu, rege, pentru voi
Nu-i turn ca să-l dărâme vânt și ploi
Și nici furtuni pe lumea toată or'una !
Afară, poate, de-ar veni furtuna
Ce'ntreregul neam ni l-ar strivi'ntr'un țel
Că n'ar mai rămânea nici praș din el,
Și nici atunci ! Mi-ar stinge, cred, cuvântul
Furtuna, numai, ce-ar strivi pământul !

Bătrân de-optzeci de ani, bolnav ce zac
Și-acum aproape orb, și om sărac,
Eu totuși ridicai și-acea povară
La care și-altții o mie se'ncercară
Și n'au putut-o nici urni ; dar eu
Cu drag am biruîl și-atâta greu.
Trăiam în lipsă și scriam cu anii :
Plângeau amicii și râdeau dușmanii
De truda mea și gândul meu semet.
Dar eu, acoperit de-al lor dispreț,
Mi-am rupt din nervi bucală de bucată,
Căci tu-mi promiseși altfel de răsplată
Ușor îți este-a sta pe-un tron răpîl,
Mâncând și bând pe perne tolănit ;
Dar eu și zi și noapte'n trudă mare,
Treizeci de ani muncii fără'ncetare
Să-ți fac un monument, și l-am făcut !
Iar tu, nărodul, de noroc hătut,

*In loc să-mi dai făgăduita parte,
 Spre-a nu mai fi sărac și mai departe
 Și'n pace să-mi petrec al vieții rest,
 Tu șah Mahmud, în nobilul tău gest
 Ți-ai strâns la piept enorma ta avere
 Și plată tu mi-ai dat — un ol de bere !
 Priviți-l, veacuri ! Și vă fie îndemn.
 Poeților, de-a scrie pentr'un rege !
 Acest lipsit de cinste și de lege,
 Ce nici de-un strop de apă nu e demn.
 Imi ia'n dispreț puterea ce mi-e-dată
 De cel ce'ntregii lumii îi este tată,
 De cel ce m'a ursit din veci să fiu
 Firdusi-acel ce-acestea i le scriu !
 Vai, tu ciupercă de pe vârș de cracă !
 Bătrânule neghiob, ce crezi, că dacă
 Iți puse-o soartă tristă mâna'n păr,
 Ești mare om și rege'ntr'adevăr ?
 Dar soarta asta care-orbește vine
 Putea'nălța, — cum te-a'nălțat pe tine —
 Pe-oricare-uni biet golan și prost la țel
 Și chiar și pe-un nărod și mai mișel
 De cum ești tu — deși'n mișelătate
 Nu cred că ai or'un naș, nici măcar frate !
 De-ar fi, acest Mahmud născut din rob,
 Pe-atât de darnic cât e de neghiob,
 Iar mîntea lui de nu i-ar sta'n picioare,
 Demult el mi-ar fi dat regeasc'onoare !
 De-ar fi el nobil cât e de poltron,
 Alături lui el m'ar fi pus pe tron,
 Dar ce să ceri acelui ce nu știe
 Ce-i drept și demn și ce-i mărinimie ?
 Când ia, e sănătos, când dă-i bolnav,
 Ei, ce să fie-altce un pui de sclav !
 Un fiu de sclav nu'nvață maiestate,
 Și teama lui e numai că-l vei bate !
 Și când ridici din pulbere-un mișel
 Și-apoi aștepți răsplată dela el,
 E ca și când ai crește'n sân un șerpe
 Și-ai cere grâu din piatra stîncii sterpe
 Pe-un spine poți să-l răsădești și'n rai,
 Și hrană, miere și nectar să-i dai :
 El tot ghimpos va fi și-apururi spine
 Și-amare boabe dând, dar nu smochine !
 De cei ce vînd parfum când ești atins,
 Tu'n haine prinzi mirosul lor distins ;*

Dar când te-ating acei ce vând cărbune,
 Pe haine-un scrum de sgură și se pune.
 Poți face strâmbături din drepti copaci,
 Dar drepti pe cei ce-s strâmbi nu poți să-i faci.
 Pe-un negru nici trei mări nu pot să-l spele,
 Și-un rău-nascut va face-apururi rele.
 Învață-acestea, rege drept și bun.
 Și ia-le'n cap, căci ție ți-le spun!
 În versuri tari și pline de mânia
 Deaceea scriu ce-am scris, ca să se știe,
 Ca nu cumva să crezi, că eu mă tem
 De ura ta și-al popilor blestem;
 Și nu cumva să lase-acum și-odată
 Becisnicul tău nume, rege, o pată
 Pe-al meu poem; și minte ca să'nveți
 Să nu-ți mai faci distracție din poezi,
 Bătându-ți joc de ei, ca azi de mine!
 Căci vr'unul dintre ei — mâhnit, vezi-bine —
 Îți toarnă'n cap mânia-i de poet
 Și-ți svârle'n față-atare vr'un pamflet.
 Că zece mii de bivoli din rovine
 Să n'aib'atât noroi pe ei, ca tine.
 Și teme-te de el! Că'n zi de-apoi,
 Când sta-veți la județul sfânt, voi doi,
 Tu mândru și neghiob privind profetul,
 Dar blând privindul și-umilul poetul,
 Alah va zice îngerului său:
 „Fă mare-abizul între bun și rău!
 Și'n foc să-l arzi pe șah, că e de vină;
 Dar du poetu'n veșnica lumină“.

NUNTA ZAMFIREI

E lung pământul, ba e lat,
 Dar ca Săgeală de bogat
 Nici astăzi domn pe lume nu-i,
 Și-avea o fată, — fata lui —
 Icoană'ntr'un altar s'o pui
 La inchinat.

Și dac'a fost peșită des,
 E lucru tare cu'nțeles,
 Dar dintr'al prinților șirag.

*Câți au trecut al casei prag,
De bunăseamă cel mai drag
A fost ales.*

*El, cel mai drag! El a venit
Dintr'un afund de Răsărit,
Un prinț frumos și tinerel,
Și fata s'a'ndrăgit de el.
Că doară tocmai Viorel
I-a fost merit.*

*Și s'a pornit apoi cuvânt!
Și patru margini de pământ
Ce strimte au fost în largul lor,
Când a pornit s'alerge'n sbor
Acest cuvânt mai călător
Decât un vânt!*

*Ca ieri cuvântul din vecini
S'a dus ca astăzi prin străini,
Lăsând pe toți, din cât afund
O mie de crâmi ascund
Toți craii multului rotund
De veste plini.*

*Și-atunci din tron s'a ridicat
Un împărat după 'mpărat
Și regii'n purpur s'au încins.
Și Doamnele grăbit au prins
Să se gătească dinadins
Ca niciodat.*

*Iar când a fost de s'a'mplinit
Ajunul zilei de nuntit,
Din munți și văi, de peste mări,
Din larg cuprins de multe zări,
Nuntași din nouăzeci de țări
S'au răscolit.*

*De cum a dat în fapt de zori
Veneau cu fete și feciori
Trăsnind rădvanele de crai,
Pe netede poteci de plai:
La tot rădvanul patru cai.
Ba patru sori.*

*Din fundul lumii, mai din sus,
Și din Zorit, și din Apus,
Din cât loc poți gândind să bați
Venit-au roiuri de'mpărași
Cu stemă'n frunte și'mbrăcași
Cum astăzi nu-s.*

*Sosit era bătrânul Grui
Cu Sanda și Rusanda lui,
Și Ținteș, cel cu trainic rost,
Cu Lia lui sosit a Țost,
Și Bardeș cel cu adăpost
Prin munți sâlhui.*

*Și alții, Doamne! Drag alint
De trupuri prinse'n mângărint!
Ce fete dragi! Dar ce comori
Pe rochii lungi țesute'n flori!
Iar hainele de pe feciori
Sclipeau de-argint.*

*Voinicii cai spumau din sâlț;
Și'n creasta coifului înalt
Prin vulturi vântul viu vâia,
Vr'un prinț mai lânăre când trecea
Cu'n braț în șold și pe prăsea
Cu celălalt.*

*Iar mai spre-ameazi, din depărtări
Văzutu-s'a crescând în zări
Rădvan cu mire, cu nănași
Cu socri mari și cu nuntași.
Și nouăzeci de feciorași
Veneau călări.*

*Și ca la mândre nunți de crai
Leșit-a'n cate-ales alai
De sfetnici mulți și mult popor
Cu muzici multe 'n fruntea lor:
Și drumul tot era covor
De flori de Mai.*

*Iar când alaiul s'a oprit
Și Paltin crai a stărostit,*

A prins să sune sunet viu
De treasc și trâmbiți și de chiu —
Dar ce scriu eu? Ori cum să scriu
E ne'mplinit!

Și-atunci de pesle larg pridvor,
Din dalb iatac de foisor
Ieși Zamfira'n mers isteț,
Frumoasă ca un gând răsleț,
Cu trupul nall, cu părul creț.
Cu pas ușor.

Un trandafir în văi părea;
Mlădiul trup i-l incingea
Un brâu de-argint, dar toată'n tot
Frumoasă cât eu nici nu pot
O mai frumoasă să-mi socot
Cu mintea mea.

Și ea mergând spre Viorel,
De mână câna a prins'o el,
Roșind s'a zăpăcit de drag —
Vătaoul a dat semn din steag
Și-atunci porniră toți șireag
Incelinel.

Și'n vremea cât s'au cununat
S'a'ntins poporul adunat
Să joace'n drum după tilinci:
Feciori, la zece fele, cinci,
Cu sdrângăneii la opinci
Ca'n pot de sat.

Trei pași la stânga linișor
Și alți trei pași la dreapta lor;
Se prind de mâini și se desprind,
S'adună cerc și iar se'nvind,
Și bat pământul tropotind,
In tact ușor.

Iar la ospăț! Un râu de vin!
Mai un hotar tot a fost plin
De mese, și tot oaspeți rari,
Tot crai și tot crăieșe mari,
Alătura cu ghinărari
De neam străin.

A fost alăta chiu și cânt
Cum nu s'a pomenit cuvânt!
Mirat și soarele stă'n loc
Că l-a ajuns și-acest noroc
Să vadă el alăta joc
P'acest pământ!

De-ai fi văzut cum au jucat
Copilele de împărat,
Frumoase toate și întrulpi,
Cu ochi șireți ca cei de vulpi,
Cu rochii scurte până'n pulpi,
Cu păr buclat.

Și principi șolnici și'ndrăzneți
De-al căror buzdugan isteț
Pierit-au smei din iaduri scoși!
De-ai fi văzut jucând voioși
Și Feți-voinic, și Feți-frumoși
Și logoseți.

Ba Peneș-impărat, văzând
Pe Barbă-cot, piticul, slând
Pe-un gard de-alături privitor,
L-a pus la joc! Și'ntre popor
Sărea piticu'ntr'un picior
De nu-și da rînd!

Sunt grei bătrânii de pornit,
Dar de-i pornești, sunt grei de-oprit!
Și s'au pornit bărboșii regi
Cu șefnicii 'nvechiți în legi
Și patruzeci de zile'ntregi
Au tot nuntii.

Și vesel Mugur-impărat
Ca cel dintâi s'a ridicat
Și, cu paharul plin în mâni,
Precum e șelul din bătrâni
La orice chef între români,
El a'nchinat

Și-a zis: „Cât mac e prin livezi
Atâția ani la miri urez!
Și-un prinț la anul! blând și mic,
Să crească mare și voinic —
Iar noi să mai jucăm un pic
Și la botez!”

MOARTEA LUI FULGER

*In goana roibului un sol,
Cu frâu'n dinți și'n capul gol,
Răsare, crește'n zări venind.
Și zările de-abia-l cuprind
Și'n urmă-i corbii croncănind
Aleargă stol.*

*El duce regelui răspuns
Din tabără. Și ține-ascuns
Sub straiul picurând de ploi,
Pe cel mai bun dintre eroi —
Atâta semn dela război;
Și-a fost deajuns!*

*Pe Fulger mort! Pe-un mal străin
L-a julerat un braț hain!
De-argint e alb frumosu-i port,
Dar roș de sânge-i albul tort,
Și pieptul gol al celui mort
De lănci e plin.*

*Sărmanul crai! Când l-a văzut
Și când deabia l-a cunoscut,
Cu vriet s'a izbit un pas
De spaimă'n lături și-a rămas
Cu pumnii strânși, fără de glas,
Ca un pierdut.*

*Să-i moară Fulger? Poți sfărma
Și pe-un voinic ce cuteza
Să'nalțe dreapta lui de fier
Să prindă julerul din cer?
Cum pier mișeii, dacă pier
Ce-i buni așa?*

*Dar mâne va mai fi pământ?
Mai fi-vor toate câte sânt?
Când n'ai de-acum să mai privești
Pe cel frumos, cum însuți ești,
De dragul cui să mai trăiești,
Tu soare sfânt?*

*Dar, Doamna! Sușlet pustit!
Cu părul alb și despletit
Prin largi iatacuri alerga
Cu hohot lung ea blăstăma.
Și tot palatul plin era
De plâns cumplit.*

*La stat și umblet slabă ce-i!
Topiți sunt ochii viorei
De-alăta vaiet ne'nterupt,
Și graiul stins și-obrazul supt
Și tot vestmântul Doamnei rupt
De mâna ei!*

*„De dorul cui și de-ai cui drag,
Să-mi plângă sușletul pribag,
Intreaga noapte nedormind,
Că s'aud roibii tropotind,
Să sar din pat, s'alerg în prag,
Să te cuprind!*

*„Nu-l dau din brațe nimănui!
Inchideți-mă'n groapa lui —
Mă lași tu, Fulgere, să mor?
Îți lași părinții'n plâns și dor?
O, du-i cu tine, drag odor,
O du-i, o du-i!“*

*Ah, mamă tu! Ce slabă ești!
N'ai glas de vișor, să jelești;
N'ai mâni de fier ca fier să strângi:
N'ai mări de lacrimi, mări să plângi.
Nu ești de foc, la piept să-l strângi,
Să-l încălzești!*

*Și tu, cel spre bătăi aprins,
Acum ești potolit și stins!
N'auzi nici trâmbițele'n văi,
Nu vezi cum sar grăbiți ai tăi —
Râdeai de moarte prin bătăi,
Dar ea te-a'nvins!*

*Pe piept colac de grâu de-un an,
Și'n loc de galben buzdugan,*

Făclii de ceară ți-au făcut
In dreapta cea fără temul,
Și'n mâna care poartă scut,
                    Ți-au pus un ban.

Cu făclioara pe-unde treci,
Dai zare negrelor poteci
In noaptea negrului pustiu.
Iar banu-i vamă peste râu.
Merinde ai colac de grâu
                    Pe-un drum de veci.

Și'ntr'un coșciug de-argint te-au pus
Deplin armat, ca'n ceruri sus
Să fii întreg ce-ai fost mereu,
Să tremure sub pasu-ți greu
Albastru cer, la Dumnezeu
                    Când vei fi dus.

Mirați și de răsuflet goi,
Văzându-ți chipul de război,
Să stee îngerii 'nlemnit;
Și orb de-al armelor sclipit,
S'alerge soarele'napoi
                    Spre răsărit!...

Iar când a fost la'nmormântat
Toți morții par'că s'au sculat
Să-și plângă pe ortacul lor,
Așa era de mult popor
Venit să plângă pe-un fecior
                    De împărat!

Și popi, șirag, cădelnițând
Celiau ectenii de comând —
Și clopote, și plâns și vai,
Și-oștenii'n șir, și pas de cai
Și sfetnici și feciori de crai
                    Și nat de rând.

Și mă-sa biata! Cum gemea
Și blestema și se izbea
Să sară'n groapă: „L'au închis
Pe veci: mi-a fost și mie scris
Să mă deștept plângând din vis,
                    Din lumea mea!

„Ce urmă lasă șoimii'n sbor?
Ce urmă peștii 'n apa lor?
Să fii cât munții de voinic,
Ori cât un pumn să fii de mic,
Cărarea mea și-a tuturor
E tot nimic!

„Că tot ce ești și tot ce poți,
Părere-i tot dacă socoți —
De mori târziu ori mai curând,
De mori sălul, ori mori flămând,
Tot una e! Și rând pe rând
Ne ducem toți!

„Eu vreau cu Fulger să rămân!
Ah, Dumnezeu nedrept stăpân,
M'a dușmănit trăind mereu
Și-a pismuit norocul meu!
E un păgân și Dumnezeu,
E un păgân.

„Dece să cred în el de-acum?
In fața lui au toți un drum,
Ori buni, ori răi, tot un mormânt!...
Nu-i nimeni drac și nimeni sfânt!
Credința-i val, iubirea vânt
Și viața fum!“

Și-a fost minune ce spunea!
Grăbit poporul cruci făcea
De mila ei, și stă'ngrozit
Și-atunci un sfetnic a venit
Și'n fața Doamnei s'a oprit,
Privind la ea.

Un sfânt de-al cărui chip te temi,
Abia te-aude când îl chemi:
Bătrân ca vremea, stâlp rămas,
Născut cu lumea într'un ceas,
El par'că-i viul parastas
Al altor vremi.

Și sprijin pe toiag cătând
Și'ncet cu mâna ridicând

Sprâncenele, din rostu-i rar,
Duios cuvintele răsar :
„Nepoată dragă! De'n zadar
Te văd plângând !

„De cum te sbuciumi, tu te stângi
Și inima din noi o frângi,
Ne doare c'a fost scris așa,
Ne dori mai rău ca jalea ta :
De-aceea, Doamnă, te-am ruga
Să nu mai plângi.

„Pe cer când soarele-i apus,
Dece să plângi privind în sus ?
Mai bine ochii'n jos să-i pleci,
Să vezi pământul pe-unde treci !
El nu e mort ! Trăiește'n veci,
E numai dus.

„N'am cap și chip pe toți să-i spui,
Și-aș spune tot ce știu, dar cui ?
Că de copil eu m'am luptat
In rând cu Volbură'mpărat
Și știu pe Crivăț cel turbat
Ca țara lui.

„Ce oameni ! Ce sunt cei de-acum !
Și toți s'au dus pe-acelaș drum.
Ei și-au plinit chemarea lor
Și i-am văzut murind ușor ;
N'a fost niciunul plângător
Că viața-i fum.

„Zici fum ? O, nu-i adevărat.
Răzhoi e, de vileji purtat !
Viața-i datorie grea
Și lașii se'ngrozesc de eu —
Să uibă tot cei lași ar creă,
Pe neluptat.

„Dece să'ntrebi, viața ce-i ?
Așa se'ntreabă cei mișei.
Cei buni n'au vreme de gândit
La moarte și la tânguîl,
Căci plânsu-i de nebuni scornit
Și de femei !

„Trăiește-ți, Doamnă, viața ta!
Și-a morții lege n'o căta!
Sunt crai ce schimb'a lumii sorți,
Dar dacă mor, ce grijă porți?
Mai simte'n urmă cineva,
Că ei sunt morți?

„Dar știi un lucru mai presus
De toate câte ți le-am spus;
Credința'n zilele d-apoi
E singura tărie 'n noi.
Că multe-s tari cum credem noi
Și mâne nu-s! -

„Și-oricât de amăriți să fim,
Nu-i bine să ne deslipim
De cel ce viețile le-a dat! —
O ți viața chin răbda!,
Dar una știi: ea ni s'a dat
Ca s'o trăim!“

Ea n'a mai plâns, pierdut privea
La sfetnic, lung, dar nu-l vedea
Și n'a mai înțeles ce-a zis
Și nu vedea cum au închis
Sicriul alb — era un vis
Și ea-l trăia.

Senini de plânsset ochii ei,
Vedea bărbați, vedea jemei,
Cu spaimă multă'n jur privea,
Din mult nimic nu'nțelegea;
Și se muncea să știe ce-i?
Și nu putea.

I-a fulgerat deodată'n gând
Să rădă căci vedea plângând
O lume'ntreagă'n rugăciuni —
„In jața unei gropi s'aduni
Atâta lume de nebuni!
Să mori răsând...“

Și clopotele'n limba lor
Plângeau cu glas tânguitor;

*Și-adânc din bubuilul frânt
Al bulgărilor de pământ,
Vorbea un glas, un cântec sfânt
Și'nălțător*

*„Nu cerceta aceste legi,
Că ești nebun când le'nțelegi!
Din codru rupi o rămurea,
Ce-i pasă codrului de ea:
Ce-i pasă unei lumi întregi
De moartea mea!”*

PE SEȘTINA

(fragment din „Amintiri dintr'o călătorie“)

.....

Dimineața era rece de tot și munții uriași din urma noastră făceau față soarelui, care trebuia să îi fost răsărit pentru locuitorii din șesuri. Un vânt pătrunzător de rece adia din miază-noapte; peste întinderea moartă și fără hotar a Șeștinei, răsuflarea vapoasă și nemăsurată a văzduhului de noapte aruncase un lîțoliu sur de roua fină; iar sub greutatea acelorasi bobite de rouă, negara cu paiul subțire își mlădia dulce și molatic spre pământ spicu-i rar și violet; drumul nostru părea tăiat pe un covor moale de azur bătut cu mărgăritare.

— Și, serios — zisei, urmând drumul la vale și adresându-mă tovarășului meu — nu te mișcă de loc senina și nemărginita priveliște, ce se deschide ochilor tăi? Ia privește colo, între apus și miazăzi, fruntea pleșuvă a Călimanilor, cum se rădică limpede și mândră în văzduhul fără nori; ia privește cum s'au ascuns, în negura depărtării, pielele roșii și cum Panaghia Ceahlăului, ca o săgeată de aur, spintecă deșerturile albastre și fără fund ale cerului. Roua de noapte și-a așternut covoare de mărgăritare sub pașii tăi, iar depărtatul apus și neguroasa miază-noapte au mînat în grabă pe cele mai mîngăioase dintre vînturile lor, spre a desmerda și a săruta fața mândră a blondului Adoniș.

.....

Soarele își rădicase, în adevăr geana înflăcărată a discului său deasupra liniei albăstrii a munților Sabasei și ai lui Petru-Vodă; iar lumina lui, încă rece, poleia pieziș Șeștina, acest pustiu imens și verde, suspendat de Dumnezeu însuși în larga înălțime a văzduhului... Incepusem a scorbî la vale spre Neagra Broștenilor. Soarele se rădicase de-o suliță și razele lui binefăcătoare spintecau seninul depărtat al unei dimineți fără de nori. Șeștina își desfășura înaintea noastră nemărginita ei întindere verde și rouată; dincolo de hotarele ei, negurile plutitoare, ca o mare frământată de vînturi, umpleau cupa imensă a adîncului; mai

departe, creștetele vapoase ale munților Transilvaniei tăiau o dungă violetă și dulce ondulată pe adâncimea cerului albastru; iar dincolo de această linie — și însuflețit, poate, numai de ochiul lui Dumnezeu, — se deschidea nesfârșitul gol și tainic... și în el, neînfrânată mea închipuire se pierdea, târând în urma ei întreg sufletul și inima mea...

Soarele era la amiază și razele lui cădeau aproape drept peste capetele noastre. Caldura începuse a fi covârșitoare. Căi mergeau în voie și alene pe poteca îngustă, tăiată cotiguit în iarba înflorită și adâncă a Șeștinei; nicio adiere de vânt nu răcoarea văzduhul înflăcărat; cerul era limpede și aerul părea încremenit. Pe întinsa față a scântectorului ocean de flori, zelirii obișnuite ai locului nu mai săpau nicio undă, nicio încrețitură. Mica noastră Axinie se încesase în noianul de verdeață și înțelepciunea cailor noștri era singura busolă, după care ne cărmuiam în încurcata rețea de poteci ce se ascundea sub iarba deasă și înaltă a Șeștinei. Totuși, la o cotitură a potecii, dădurăm peste Axinia lungită la pământ, răsuflând greu și ștergându-se de sudoare cu vestita ei basma.

— Bine, sfârleaza dracului, îi zise tovarășul meu, iar a'n-călecat Aghiuță pe tine? Ce-o împungi așa de fugă, ia, și ne lași singuri? Ori vrei să ne rătăcim pe meleagurile aiestea?

— Da'mneata, răspunse ea neturburată și fără a se urni de jos, nu poți merge mai repede? Nu vezi că're să ne-apuce ploaia? Și de adăpostit n'avem unde, fără cât la Mărcu pe Neagra? Ș'avem mult de mârș pân'acolo.

.....

Axinia apucă înainte, tovarășul meu după ea și eu rămăse-mi mai la urmă. Axinia lăsase de astă dată ceva din firea ei de sfârlează și mergea cuminte la trei pași înainte de botul iepei tovarășului meu; deși nu pășeam tocmai unul pe urmele altuia, părea totuși că se născuse în noi ceva din firea Peilor-Roșii; atâtă mergeam de tăcuți și atâtă călca de ușor și om și cal.

— Și mai avem mult până la târla ta, Axinio, întrebai, ridicând glasul pe deasupra tovarășului meu.

— Ajungem amu; iaca, ia, se vede colo în adâncătura ceia, răspunse ea, arătând cu degetul înainte.

Și avea Axinia un așa fel de arătat cu degetul că parcă tot ce arăta răsărea la vârful degetului ei. La o depărtare în adevăr nu tocmai mare, se vedea o adâncătură plină cu bălării înalte, dar nimic mai mult.

Legiuni de nouri cu forme fantastice, ridicându-și unul de după altul fruntea lor tivită cu aur, cuprinsese acum toată partea cerului dintre apus și miez-noapte; alți nouri răsăreau dela celelalte margini ale cerului și, parcă grăbiți, veneau pe aripi

de vânturi să-și deie întâlnire deasupra capetelor noastre, cu tovarașii lor din apus; și, deși pentru noi soarele mai păstra câteva din razele sale, deși natura din jurul nostru nu se deșteptase încă din încremenirea sa, totuși umbre prevestitoare de rău învăluiseră și un vuet surd și nehotărit frământa depărtările zărilor. Eu am fost întotdeauna amantul nestrămutat al marilor priveliști ale naturii și, deși eram încredințat că nu voi avea niciun punct de razim împotriva deslanțuirii nebune a puterilor văzduhului, simțeam totuși în sufletul meu o neînțeleasă mulțumire. Nu cred să fi moștenit mare lucru din firea vre-unui erou antic; știu însă că cumpăna sufletului meu e atât de simțitoare, încât e de ajuns să arunci pe unul din discurile ei un grăunte de siguranță, oricât de mic spre a hotărî precumpănirea curajului asupra fricii; și când te gândești că, de astă dată, mă adăposteam sub o manta, care de alâteaori înfruntase biruitor potopurile cerești; când te gândești că mă umbream sub o pălărie, care-și râdea și de ploaie și de soare — înțelege oricine că colosală tragedie a naturii, pe care slăbiile se pregăteau s'o joace pe imensa scenă a văzduhurilor, scăzuse în ochii mei, la treapta unei drame ordinare și nu așteptam decât ca cortina să se rădice.

Descălecarăm.

Cotigiram la stânga și intrarăm în înfundătura sau, mai bine zis, în ceiace Axinia numea o târlă părăsită.

De părăsită, părăsită era ea, căci cucuta, brusturul și urzica moartă creșteau în voie, și cu bună înțelegere domneau peste locul acesta. Intrucât se atinge de existența de altădată a vreunei țărle, cel mult dacă un colț arheologic al vre-unei opinci rupte mai rădica glasul din gunoiul animal, în care stătea înmormântată până la gât; mai deoparte, un par al vre-unui gard dispărut avea pretenția să-ți deștepte în suflet amintirea vreunei vechi coloane de templu, cruțate încă de timpuri; un cerc desfăcut răsărea pe jumătate din mormanțele de gunoi heteroclit și se părea că cheamă încă odată, în brațele sale, barbița de brânză, pe care odinioară o strânsese la piept.

Un vânt de miază-noapte ne călcase grăbit și suflarea lui vijălioasă săpa valuri adânci cu fețe schimbătoare în fânețele înalte și înflorite ale Șeștinei. Pe subț soarele, care numai la depărtate răstimpuri se mai arăta, nouri de plumb își târau, cu o iuțală nebună, umbra lor pe pământ. Vântul își îndoise furia și nicio pată de lumină jos, nicio pată de azur sus nu se mai zărea. Puterile adâncului trăsese în fața cerurilor perdeaua lor de neguri...

În depărtările pline de umbră, stăteau munții încrămeniți și un fulger iute brăzda, ca o cordea de lumină orbitoare, frunțiile lor posomorâte... un tunet mai apropiat și câteva mari bobite de

ploaie hătărîră pe Axinia și pe tovarășul meu să-și ia măsurile cuvenite. În câteva minute, caii fură deschingați, tărnițele cu pernele lor puse la pământ; iar pe ele, ca pe niște scaune, se așezară fiecare de parte și fiecare cu câte o pocladă în spate. Axinia ce făcu, ce drese, se strânse ghem și, mică cum era, dispăru aproape toată sub pocladă. Tovarășul meu sub poaia care se îndesea, căuta mai iute să-și adăpostească și el imensitatea persoanei sale sub poclada prea scurtă și prea îngustă pentru dânsul: trudă zadarnică: când își acoperea spatele, i se dezvăleau genunchile; când o trăgea pe dreapta, stînga-i rămânea goală... și ploaia se îndesea. Desfăcui repede tafturul calului meu, luai poclada și i-o aruncaî peste lipsurile celei dintâi.

— Și acum, defunctul meu amic, zisei eu, cu cine vrei să mai împărtășesc simțirile adânci, pe care mi le deșteaptă în suflet sublima frămîntare a naturii? Cine ar crede că sub poarocul acesta de poclăzi vîrgate își doarme somnul său de veci vlăstarul cel mai gingaș din viața blondului Apollone? Tot așa îmi închipui că trebuie să se fi întîmplat și cu divinul tău strămoș, sub ploaia Arcadii când se tocmise vîcar la regele Admet.

Niciun răspuns.

Rămăsesem singur în picioare cu calul de frâu; și fu de ajuns ca, între mine și tovarășii mei de drum să se întrepună o pocladă, pentru ca, în mijlocul nemărginirii frămîntate de furia elementelor deslănțuite, să mi se unple sufletul de iluziunea unei desăvârșite singurătăți...

Furtuna se schimbase în vijelie și pe mii de glasuri fantastice șuera, se lînguia și gemea a pieire și a pustiu.

Fulgere lungi de lumină frîntă și orbitoare spintecau adâncuriile, fără răgaz; clocoteau văzduhurile de tunete fără răstâmpuri, iar piscurile depărtate ale munților păreau că se prăbușeser sub trăsnetele cerești; și ploaia, cu picături dese și măzărute, biciuită de vijelie, ca o pânză fără sfârșit, se depăna pieziș din ceruri pe pământ. Axinia și tovarășul meu stăleau înghemuiți sub poclăzile lor vîrgate și apa ciuruia depe dînșii în toate părțile. După un ceas de frămîntare ne bună a firii întregi, ploaia începu a se rări și vijelia a-și ostoi furia ei; numai din depărtare se mai auzea glasul răzleț al câte unui tunet; zăbranicul de neguri se rărise, iar printre petele mari de azur ale cerurilor soarele începuse iarăși a trimite pământului razele sale. Ca o armată de fantome uriașe, umbrele nourilor, grăbite și ușoare, se strecurau din miază-noapte peste Șeștina și se pierdeau în miazăzi; boabe mari de ploaie limpede atârneau pe firele de iarbă și, sub razele soarelui, Șeștina lua înfățișarea unui verde și înflorit covor bătut în diamante; o răcoare fragedă și curată împrăspăta întreaga fire.

Ploaia contenise de tot și vîntul se potolise.

MUSTEȚILE ȘI POLITICA

Nici nu mai știu câți ani or fi de atunci...

Mulți, însă, sau puțini, Ștefan Vârgolici erau totuși în floarea vârstei și, mai presus de toate, în puterea năzuințelor sale politice. Avea însă un mare cusur ca pentru vremea aceea: umbra ras peste tot și, prin urmare, n'avea mustețile. Dar așa cum era el, scurt, rotofei, grăsuliu, fără musteți, rumân la față, cu ochii mici, negri și vioi, ciupit de vărsat și iute în mișcări, dulce la vorba și la glas, te simțiai atras cătră dânsul de îndată ce intrai în vorbă cu el; era bunătața și drăgălășia sub chip de om.

Îmi era drag și drag îi eram și eu lui. Alăta numai că în politică, mai mult decât în orice, trebuie să fii puțin cam iezeit și să nu te depărtezi de cunoscuta maximă: „scopul scuză mijloacele”; și fiindcă pe vremea aceea făceam politică apoi urma ca să fiu și eu puțin cam iezeit.

Mare luptă electorală la colegiul al 3-lea de Neamț. Noi, adică o mână de băieți cu capul aprins, alcătuită din: Adamescu, Văleanu, Negrea, Cantimir, Soriceni și alții, între care și eu, sprijineam la deputăție pe Const. Șoarec, mare comerciant de cherestea, om de treabă, rădical din popor prin sine însuși; iar guvernul, fiindcă era vorba de colegiul al 3-lea, cea mai mare minciună a vremurilor de atunci, hotărîse candidatura oficială a lui St. Vârgolici dela Iași. Ne-am sucit noi, ne-am învârtit, am căutat noi, fiecare în câte o direcție deosebită, să pătrundem între țărani, pe unde erau găzduiți, după comuni... Cu neputință! Cum să străbați tu prin zidul de străjeri a 4—5 suprefecți, a 50—60 de primari, a lot atâția perceptorii? Cum să adormi tu poliția, cu toți sergenții, cu toți comisarii și cu toți epistații ei?

Prindeam noi, nu-i vorba, pe câte un țaran sau chiar primar răzleți, îi țineam noi câte un discurs înflăcărat, ca și cum ne-am fi aflat în fața întregii țărănime; dar toate erau în zadar. Era destul să zărească bietul primar sau țaran oricât de departe o șapcă de poliție ori un tesac de sergent și, pân'a nu-ți da seama pentruce, te și treziai vorbind singur, în fața vreunui stălp de fânar.

Pierdusem toată nădejdea și toți ai noștri umblau în grup cu capetele în jos, ca niște curci plouate. Incepuse chiar unii din sergenții mai îndrăzneți, a-și cam bate joc de noi, asigurându-ne că Const. Șoarec iesă *la sigur*. Îți venea să le cărpești câte o palmă; dar să te fi împins sfântul, că doar atâta așteptau și ei, spre a umplea gherghiurile poliției cu apărătorii drepturilor și ai libertăților poporului...

Și a doua zi era alegerea; Const. Șoarec își depusese buletinele la birou, St. Vârgolici și le trimisese prin poștă sau le depusese prin delegație.

La 6 dimineața, ne aflam, toți, ciotcă, în medeanul din fața primăriei; pe la 7 începu a curge țărănimea, din toate părțile și pe câprării, liecare comună cu primarul său în frunte; în scurt, medeanul se umplu de căciuli negre, de țări creți, de brăie verzi sau roșii, de sunane lăi sau de cojoace albe; iar eu, pe care totdeauna pitorescul m'a ademenit, cautai un loc mai înalt, de unde să pot vedea mai bine — și găsii un trunchi de căsăpie vădov. În o clipă dominai mulțimea.

Nu știu pentruce, dar, când te vezi deasupra tuturor te simți mai mult decât ceea ce ești; și se poate prea bine ca, din prost ce te ații, să devii chiar om de duh... Eu făcui mai mult decât atâta: devenii aproape genial, dar tot pe atâta și de mizerabil; și cu atât mai genial și mai mizerabil, cu cât treceam, pe vremuri de *mare orator*...

Lângă trunchiul meu de casăpie, era tocmai un primar dela Bistricioara, pe care-l cunoșteam și care-mi era chiar prieten.

— Bine, bre, îi zisei eu, tu primar, tu țaran, tu fruntaș între fruntașii satului tău; cum se poate, bre, să te lași pe tine și pe ai tăi, mânați din urmă de poliție, ca o turmă de boi? N'aveți voi, bre, niciun dram de simțire omenească în sufletul vostru? Să-și bata joc niște nespălați de voi, care duceți greul și havalclile țării aiștia? Rușine, bre, rușine, de o mie de ori rușine.

Mă simțeam inflăcărat.

Cele din urmă cuvinte rostite, cu tot patosul și indignarea reglementară, însoțite de gestul teatral, măreț și larg pe care îl cer sentimentele puternice și adânci, strânsese în jurul trunchiului meu de căsăpie o mulțime de țărani și de primari. Poliția nu găsi de cuviință să se prea amestece, cu atât mai mult, cu cât ai noștri se hotăriseră să joace ultima carte și făceau o gură infernală, de îndată ce vedeau vreo uniformă de polițist printre mulțime. Ș'apoi Const. Șoarec, oricât, dar avea și el oamenii lui printre alegători. Toate acestea imi dădură curaj și, din genial ce fusesem până acum, mă hotărîi să devin mizerabil.

Vârgolici trebuia să sosească dela Neamț cu diligența de 8 dimineața și să coboare în medean chiar în mijlocul țărânimii.

— Ia'n ascultați, măi oameni buni, urmai eu. Fost-ați vreodată pe la iarmaroace, pe la comedii?

— Fost, cucoane, cum nu?

— Văzut-ați voi, bre, paianți de cei cu mustețile rase, care joacă pe frânghie și se dau de-a tumba?

— Văzut, cucoane, cum să nu vedem?

— Ei bine, măi oameni buni, pe unul de-aceia aveți să-l alegeți voi astăzi deputat! Și de-ar fi măcar ceva mai chipeș, dar i-o stârpitură de om, bre, numai de-o șchioapă, de-l cauți pe jos cu lumânarea și nu-l poți găsi; și ciupit, măi, de vărsat și

cu niște ochi mici, bre, ca de tătar, de te bufnește răsul când îl vezi. Și de-ar fi măcar român de-ai noștri, dar i-o liftă streină, un neamț de cei dela comedii, care cântă din caterinică, joacă pe frânghie, se dă de-a tumba și merge în două labe, cu picioarele în sus; frumos are să vă șadă vouă, când i-ți da votul, voi, din sudoarea căroră...

Și aici urma un potop, foarte artistic, alcătuit de toți termenii la modă, anume fabricați, pentru țărănime în asemenea împrejurări de toți demagogii tuturor timpurilor: talpa țării, rărunchii națiunii, pământul strămoșesc, osemintele dela Valea Albă, Dumbrava Roșie, Ștefan cel Mare, pământul îngrășat cu sânge, mormintele eroilor, etc., etc.

— Iaca, bre, închei eu, aveți să-l vedeți acu; trebuie să sosească dela Neamț cu *dilijanța*...

N'apucasem bine să sfârșesc și se și auziră pocnete de bice din dreptul *Trierarhilor*.

— Iaca, vine, bre!

Diligența se opri, în adevăr, în medean și Vârgolici sări, mic și sprinten, în fața țărănimii din jurul meu.

Un hohot de răs, colosal, salută apariția lui.

— Iaca, bre, aista-i: ia zice-ți, că nu-l alegeți pân'nu s'a da de-a tumba și aveți să vedeți că merge pe palme cu picioarele'n sus.

Un alt hohot de răs, formidabil, zgudui mulțimea.

Vârgolici mă văzu pe trunchiul de căsăpie și înțelese totul.

— D'apoi că nu-l alegem noi pe-aista, măcar să ne taie mâinile, zise un țăran mai țanțoș de lângă mine.

— Uite, mă, adaogă un altul, ce dihanie de om; d'apoi, doar, n'am ajuns noi de răsul chioarei s'alegem noi pe toate liftele *dipotăți*.

Un murmur surd străbătu mulțimea; poliția înțelese dar n'avu ce face; ai noștri furnicau printre țărănime și speculau, într'un mod infam, mustețile și ochii mici de tătar ai bietului Vârgolici...

Vârgolici încercă să adreseze câteva cuvinte mulțimei din jurul lui.

— Constantin Șoarec, Constantin Șoarec! urlară ai noștri, fiecare de pe unde se afla.

— Constantin Șoarec! se auzi strigând mai multe glasuri din mulțime...

— Constantin Șoarec! răsună zguduitor în tot medeanul.

— Scrie la Eși să-ți trimată mustețile pe poștă!... se auzi un singur glas din mulțime.

Un hohot de răs cutremură împrejurimile.

Cauza era căștigată.

Vârgolici înțelese cum stă lucrul și indignat se duse la primărie unde era biroul electoral, și, cu toate insistențele prefectului, își retrase buletinele.

Constantin Șoarec rămase singur candidat și ieși cu unanimitate.

— Da'frumoasă mi-o făcuși, Domnule, îmi zise Ștefan Vârgolici, întâlnindu-mă, mai pe urmă, în tren!

— Dă, domnule Vârgolici, politica-i politică; ș'apoi fără glumă, cine te pune și pe d-ta să vii la alegeri fără musteți?

Drept răspuns, Vârgolici, râse din toată inima, și-mi rămase prieten ca și mai înainte.

INVINS!

*De mult instrăinatul
Deabia ce ți-a sosit.
Așterne-i, mamă, patul
Să doarmă dus băiatul
Bolnav și obosit!*

*Bătu el mullă cale
De când te-a părăsit...
Invins de dor și jale
Pe prispa casei tale
Se culcă obosit...*

*Ci nu'treba : pe unde
A fost și ce-a găsit?
El rana-și va ascunde,
Și nu-ți va ști răspunde
Decât : „Sânt obosit...”*

DOINA

*Se tânguesc
Tălângi pe căi,
Și neguri cresc
Din negre văi,
Plutind pe munți...
La jăgădău
La Vadul-Rău,
Sus, la răscruci,
Vin trei haduci
Pe cai mărunți...*

Grăiesc încet...

Un scurt popas —

Și spre brădet

Pornesc la pas

Cei trei călări...

Sus, peste plai

Tăcutul crai

Al nopții reci,

Umbrind poteci,

Se'nalță'n zări...

Și neguri cresc,

S'anină'n crângi;

Se tânguesc

Și plâng tălâng'

Pe căi pustii...

Se duc uitați

Cei trei jârtați,

Săltând în șea,

Plutind așa.

Ca trei stajii...

Dar când ajung

La colituri,

Un chioi lung

Din mii de guri

Dărâmă stânci...

Haiducii mei

Doinesc toți trei;

Și clocotesc

Și hohotesc

Păduri adânci...

CIOBĂNAȘUL

La curte vine-un ciobănaș

Când îi abate lui să joace.

Și mult e hoț și e poznaș —

Că e copil din munți, și pace!

Sânt rupte bietele-i opinci,

Căciula lui în'fund e spartă.

Dar el c'un pumn doboară cinci

De-i cată unul și-altul ceartă.

*Și cum e scurt și îndesat
Râd, dar se tem de el șiciorii —
Și parcă-i el mai mare'n sat.
Că joacă tot în fruntea horii. -*

*El dă porunci la lăutari.
A lui e cea mai mândră față —
La el se uilă mici și mari —
Și-apoi acela-i joc odată!*

*Acum o prinde frumușel,
Acum o lasă și-o îngână, —
Și moare fata după el,
Când o'nvârtește pe sub mână...*

*Iar când ceilalți se'ncurcă'n joc
Și-abia se'ndeamnă slab din gură.
Tot el aruncă, la noroc,
Cea mai frumoasă strigătură...*

NOVACEȘTII

*La orândă' mpărătească
Dela marginea pieții
Vezi lumină printre loduri
Până'n șapitul dimineții ;
Venetici din lumea loată
Fac popas acolo sara...
Dairaua se mărită
Cu cimpoiul și ghitara...*

*Trei voinici șiciori de lele
Tăbărît-au pe'nserate ;
Dairaua cu cimpoiul
Și ghitara tac speriate...
Țarigradul mi s'ascunde
Ingrozit, — iar împăratul
Dă poruncă să'ntărească
Straja peste tot palatul...*

*Forșotesc iscoade multe
Ca să afle, să scornească :
Cine's prea ciudații oaspeți
Dela crâșma' mpărătească ?*

*Pasă-mi-le să-i întrebe
Nu culează niciun crainic....
Gâfâind se'nfource'n goană
La palat trimisul tainic :*

*„Inălțate împărate!
La Agnița Crășmăreasa,
Trei străini descălicară
Și deabia-i încupe casa.
Ca'ntr'un fund dogit de clopot
Tună'n gura lor cuvântul,
Și pe unde calcă dâșii
Se cutremură pământul!*

*„După mese s'așezară
Câteși-trei și largi in spete,
Intre umeri fiecare
A cuprins câte-un părete.
Nouă buți de vin goliră
Și'ncă tot mai cer să beie.
Iar Agnița Crășmărița
N'are vin să le mai deie!”*

*„Duce-vă-ți pe loc de-i spuneți
Să le-aducă băutură
Și-i plătesc eu cât o face
Cu asupra de măsură.
Doar aceia's chiar Novacii,
Căpitani vestiți în țară :
Oastea mea fără de număr
N'ar putea să-i scoat'afară !...”*

GRUIA

Baladă din popor

*Jos, sub nucul uriaș,
Gruia adormise —
Doarme ca un copilaș
Legănat de vise.*

*Paloșu-i alârână'n cui
Aninat de-o cracă —
Murgul paște'n voia lui,
De urît să-i treacă.*

„Scoală, Gruio, drag copil,
Scoală, Gru'o dragă!
Au nu vezi cum vin tiplil
Turcii și te leagă?

„Turcii vin ș'aduc cu ei
Funii de mătase,
Funii răsucite'n trei
Și'mpletite'n șase“.

Bate vântul cătinel,
Pletele-i mângâie —
Turcii se'ngrozesc de el,
Strâng de căpătâie.

Bate vântul mai avan,
Pletele-i zburlește;
Turcii plâng: Aman! Aman! —
Gruia se trezește.

„Măi, dar greu ce-am fost dormit“.
Zice și se miră.
„Ori paianjeni au venit
Și mă înveliră?

„Ia să mișc puțin din mâni,
Poate m'oi desface —
Alelel, pui de păgâni,
Nu veniți încoace?...“

Sar frânghiule în trei
Și pleznesc în șase
Turcii fug ca vai de ei,
Fug cu moartea'n oase,

Sallă Gruia și — hai-hui!
Sus pe cal s'aruncă,
Clocolă pe urma lui
Șapte văi și-o luncă.

Tropolă copitele
Pulberea o scurmă, —
Turcii-și pierd săritele
Alungați din urmă.

*Surpă Gruia stelele,
Coborînd la vale —
Turcii și pierd giubelele
Și papucii'n cale.*

*Dunării șac Turcii vad,
Trăsnet este Gruia —
Șapte popi la Țarigrad
Cîntă: Aleluia!*

CĂTRE PACE

I

O, zee!
 Nu-i printre noi un suflet să nu poarte
 Dorința pământescului tău rai.
 Spre tine'ntindem dreapta toți, dar, vai!
 Trecutul plin de lacrimi ne desparte;
 Tot fulgeră, de dincolo de moarte,
 Insăngerata spadă-a lui Mihai...
 Iar la lumina ei, cilim deodată

Și slava și durerea noastră toată:
 Măreț, fulgerător, dar fără ură,
 Veni — și s'au plecat supuși Carpații,
 Ș'o clipă, după un mileniu, frații
 Viu mâinile și'ntind: se cunoscără...
 El a căzut, răpus de-a nopții gloată
 Și-ai lui s'au risipit tăcuți, în cete;
 Dar mâinile ce s'au atins odată
 Se caută și azi, cu vechea sete.
 El a căzut, dar visul lui nu moare:
 Din groapa-i tăinuilă crește-o floare,
 Mereu se'nalță floarea'nlăcrimală
 Și-a ei mireazmă umple țara toată...
 Ia-ți sborul înapoi! În fiecare
 Trecutul plin de răni e încă viu:
 Domneșie'n toți un duh de răzbunare —
 Vii prea de limpuriu:
 De-ar amuți în mâna noastră durda,
 Ce-ar zice sfânta umbră dela Turda
 Al neamului străjer?
 Ce-ar glăsui strămoșii din morminte,

Când am uita dorințele lor sfinte?
Ia-ți șborul către cer!
Iar, când vom vindeca străvechea rană,
Când visurile și-vor intrupate,
Iar nedreptăți de veacuri — răzbunate —
Noi, cei dintâi din lumea pământeană,
Cu flori te-om aștepta,
Cu doine vom chema cereasca mană:
O, zee! Vie'mpărăția ta,
Să ne păzești a neamului icoană...!

II

Innăbușite glasuri vivesc ca din pământ.
Tot crește-adâncul murmur: Zadarnic vii și-atunci!
Noi suntem închinații mântuitoarei munci,
Dar rodul trudei noastre se risipește'n vânt...
O, zee! Cei puternici ne pun în jug de prunci,
Și anii trec zadarnic,

Căci nu-i a noastră casa pe care o zidim;
Pământul, pentru care am plâns și suferim,
Pe noi ne'ngroapă numai; iar pentru ei e darnic;

.....

O, zee! fruntea noastră, plecată de șurlună,
Cu florile durerii destinul o'ncunună;
Și totuși, noi ne-am duce, tăcând robia grea,
De n'ar fi cruzi să rădă, când plângem; de-ar avea
O vorbă, o privire ce ne-ar pricepe chinul,
Atunci în noi revolta nu și-ar înșige spinul,
Și'n ceasul de pe urmă al vieții, i-am ierta...
Cu'n semn, c'o mângâiere, ne-ar imblânzi amarul;
Căci nici eterna viață ce ne-o șoptește — altarul
Nici sorii ce descoper un colț din univers.
Nimic nu prețuește cât un șior de milă —
Cât clipa sfântă'n care o mână de argilă
A mângâiat o rană și-o lacrimă a șters...

O, zee! Dacă sceptru-ți va și să'ncremenească
In șomele de astăzi viața pământească,
Rămâi mai bine'n lumea visării ne'mplinite!
Ce bine-aduci tu, oare, mulțimii oropsite,
Cruțând-o de popoare asupra-i ridicate.
Când îi rămân acasă călăi în chip de frate...?
Vii prea devreme. Omul e încă slab sau rău.
Nedemn de raiul tău...

De vor apune zeei tirani, dela o vreme,
Și nu va fi pe lume nici sclav, nici domnitor,
Ci pân'atunci pământul, visând de viitor,
Asemeni unui suflet ce de păcate geme,
Va trebui să-și jacă osânda'n Purgator :
Cu torțe-aprinse robii, sburând din loc în loc,
Vor îmbrăca pământul într'un vestmânt de joc ;
Vijel'ouse flacări vor mistui palate.
Vor șterge ori-ce urmă din vechea nedreptate,
Și pân'în bolți vor crește, cercând la cer intrare...
Iar când se va desface de-a lor imbrățișare,
Pământul, vechiul lată, va fi ca renăscul,
Va scutura, cu'n geamăt, robia din trecut...
Atunci, de pretulindenii va curge viață nouă.
In orișice ungher,
Copil cu ochii umezi de a nădejzii rouă,
Cu brațele întinse, te vor cerși din cer.

III

O, zee ! In nădejdea minunii, cine știe
De câte ori pe cruce va mai muri Isus ?
Și mulți din noi găsi-vor o moarte limpurie :
Îi va ucide dorul de pace și jărăție —
Intinderea de brațe spre umbra ta de sus...
Dar dacă ești aievea așa cum te visăm,
Și dacă, după veacuri, putem să te'ntrupăm.
Prin lupte uriașe și jertfe de eroi,
Atuncea nu se plânge niciunul dintre noi.
Ce este o durere și-o lacrimă ce'nseamnă,
Când tânăra nădejde la luptă te îndeamnă ?
Și ce-i să cazi, când viața n'o pierdem în zadar,
Când trupurile noastre sunt pietre de altar,
Când fiecare știm,
Că făurim o lume ce-o vor primi ca dar
Acei ce nu sunt încă și toluși îi iubim ?

ZILE DE DURERE

II

Departa 'n țara holdelor bogate,
Acolo unde foamea e regină,
Au fost furtuni — și sânge fără vină,
Dela bordeie până la palate...

Iar astăzi pare liniște deplină ;
Dar din adânc vin glasuri înneceate,
Vin rugi, blesteme, cereri de dreptate...
Drumeții trec grăbiți — și se închină.

— O, soare al iubirii, soare sfinte !
Pân'nu pătrunde'n vechile morminte,
Răsați deasupra sângelui bogal !

Usucă iute câmpurile roșii,
Să nu priceapă'n groapa lor strămoșii
Al cui a fost — și cine l-a vărsat.

III

Dreptate ! Ochii plânși cer să te vadă.
Dece nu uiți ? Nu mai trăiești tu, zână ?...
Temutul Zeus căzu a vremii pradă
Și fulgeru-i se stinse în țărână ;

A Venerei făptură de zăpadă
Incet, incet s'ajundă în ruină...
Apună toți ! Tu, nu lăsa să cadă
Din mâna-ți rece cumpăna divină.

Iar de-i pieri sub pietre, ca profeșii,
De dincolo de negrul țărâm al vieții,
Înalță spada tu, nestrămutat.

Dispară-o lume, tron de tron să ardă ;
Dar nicio lacrimă să nu se piardă
Din plânsul și din sângele vărsat !

POPORUL

(Fragmente)

...Cine trece pe poteca dintre moarte și viață ?
E un neam ce-avu pe vremuri o slăviță dimineață.
Neam al'meu ! A morții cruce tu o duci de voie-bună :
Printre veacurile mândre ai avut și tu cunună,
Dar ai risipit-o singur, împărțind-o tuturoa,
Cum împarte raze cerul, când s'arată aurora...
Mândre-s plaurile tale, țară mândră între toate :
Și frumos se'ndoaie cerul peste văi și peste sale ;

Dar, oricât sclipesc pe tînc plaiuri, cer, întreaga șire,
Tristă ești și neferice, căci la noi nu e iubire...
Și flăcării toți sunt harnici, hojtele îți sunt bogale,
Și copilele-ți duioase par'că sunt domnițe toate —
Dar zadarnic străngi la sânu-ți mii comori de fericire!
Doina ta e numai lacrimi — căci la noi nu e iubire...
Cine-i cel ce dojenește bouș care nu se'ndură
Sa mei ducă la hrăpareți cele bune pentru gură?
Cel ce tremură pe sloată, cel ce cade de arșiță?
Cel ce vine cu căciula la o poartă de domniță;
Cel ce numai de-o cămașă pentru 'nmormântare strânge.
Din ce țese, din ce coase, din ce spânzură pe dânsul,
Din ce aurul îi svârte, cu să-i amușască plânsul...?

Cine-i cel ce se jeleşte că i-e masa 'nlăcristală?
Că nu-i vită în ogradă, că nu-i pită în covată;
Că, la cel ce hodinește, chinul n'are nicio plată;
Că la sânul mamei pruncul e-o pelincă înghețată,
Că la cer nu e nădejde, că la inimă nu-i crezare —
Că din teugăni se cântă cântecul de 'nmormântare?...

Pâine! Și pământul negru îl cuprinde pân'la glesne...
Pâine! Până la genunche se ridică țărna, lesne.
Și încel-încet pământul îi ajunge pân'la gură:
Îi aude rugăciunea vechiul tală — și se'ndură
Să-i'ntindă — această pâine care satură pe veci...
Asta și-e povestea, frate, pân'cobori în tainiți reci!

.....

IN PEȘTERA

De pe tavane 'nlunecate,
Tăcute lacrimi cad mereu,
Și parcă tot sporesc din greu,
Din mari izvoare depărtate.

Suvițe tainice de apă
Spre peșteri drum de ani străbat —
Întruna se preling și sapă
Tavanul șubred și'nnoptat.

Dar după ani de picurare
S'au închegat coloane pline:
Eterna bolșii lăcristare
În loc s'o surpe — o susține.

*Tot astfel, lacrimi nesecate
In suflele ne-au picurat,
Și de furtuni nenumărate
Viața noastră-a tremurat...*

*Dar azi, când stau vârtejuri grele
Să ne răpună-orice avânt,
Noi trecem fără păs prin ele
Ș'aproape izbucnim în cânt.*

*Un suflet lăniar ne străbate
Și ne îndeamnă către cer —
Din suferinți abia'ndurate
Ne-am făurit armuri de fier.*

PĂRAUL ȘI FLOAREA

*Pârâului se tânguește-o floare :
Ce blând erai în vremuri mai senine !
Purtai în unde numai desmierdare.*

*Plecată peste valurile-ți line,
Aveam tăria pururi lângă mine,
Iar noaptea-mi cobora-i și-o stea pe-aproue ;*

*Vorbind mereu de cer, de paradisuri
Imi strecurai în suflet foc și visuri
Și mă lăsași cu umede pleoape.*

*Și mă plecam robită desmierdării,
Mireasma mea o dăruiam suflării,
Și zi cu zi te-aveam mai drag, blajine.*

*Căci steaua mea trăia numai prin tine
Și tu-mi trezeai viața fără nume —
Nelămuritul sbor spre altă lume.*

*Deaceea îți iertam, când, plin de teamă,
Imi murmurai cuvinte de iubire —
Ci tu erai copil și nu-ți dai seamă....*

*...Dar vremea ți-a răpit acea blândețe ;
Tot crești mereu, și, fără slăpânire,
Azi îmi arunci cuvinte îndrăznețe ;*

*Azi, cerul meu numai arar se-arată —
De mult ce plângi și le frământă în spumă,
Mi-e așa'n veci de lacrimi râurată ;*

*Iar când vorbesc cu steaua mea, vâltoarea
Imi jură vorbele și le sugrumă —
Și astfel tu ne turburi sărbătoarea...*

*Tot plângi, și chemi, și blestemi : Vină ! Vină !
Și tot mă'ndoi... Dar ce sânt eu de vină,
Că tu îți șarămi trupul în vâltoari ?*

*Si pentru ce-aș porni cu tine'n vale ?
Să vad cum oglindești tot alte flori,
Plecate peste zâmbetele tale ?*

*Prejă-ți în aburi picurile grele,
Și spulberă-ți în vânt durerea toată,
Și uită-mă singurătății mele !*

Mi-e dor, mi-e dor de tihna de-altă-dată !

* * *

*Secă izvorul, cu durere mare,
Ca să'mplinească ruga ei fierbinte —
Dar cine nu ascultă-o rugămintă,
Chiar crudă, ce-a pornit dela o floare ?*

*Fugi nebun pârâul ; dar cu dânsul
Se șterse și a cerului icoană —
Ș'acolo unde-și legănase plânsul,
Adânc brazdată-i glia, cu o rană...*

*Pe țarm pustiu jeleşte-acum o floare :
O, Doamne, unde mi-e pribeagul oare ?
Hrăniți-l, norilor, cu răpezi ploii !*

*Cu glas de neodihnă să se plângă,
Să mă lovească, mijlocul să-mi frângă —
Dar să-mi aducă cerul înapoi... !*

FLOARE ȘI GENUNE

*Alături de genuni răsai, o, floare,
Și pari a fericirilor icoună...
Ce mână te-a sădit, increzătoare,
Pe margini de prăpastie dușmană?*

*Din adâncime, Elele-ți cântară
Chemări ispititoare, ca'n povești...
Și râd șermecător — și cânlă iară...
Tu le ascuți, senino, și'nflorești.*

*Asupra ta, prin neguri și șurtună
Al morții duh adese a trecut —
Ce șarmece te-au ocrotit, ce scut,
De n'a putut nici el să te răpună?*

*Ca un răspuns al lumii pământești
La zâmbetul de stele al lăriei,
Tu te ridici din lumea vijeliei,
Privești văzduhul, cerul — și'nflorești...*

* * *

*O, floarea mea ! Cu tremur și uimire
Salut avântul tău spre fericire.
De unde l-ai desprins, din ce lumină,
Surâsul dulce, plutitor în vânt ?
Cum ai putut rămâne tu senină
Nesocotind prăpastia vecină,
Ce pentru muritori ar fi mormânt ?
Noi, dela rob la purtătorul stemei,
Trăim mânași în veci de dor aprins ;
Dar cea mai slabă fâlșâire-a vremei
Ne sbate șacla vieții pân'la stins...
...Noi alergăm, sburăm spre-o rază sfântă,
Pe care-am'orea s'o coborim în viață ;
Dar cea mai slabă piedică ne'nghiață,
Și numai gândul luptei ne'nspăimântă...
Și ne'nturnăm în propria ruină,
Cu inima 'nnecată de suspin —
Nebuni și orbi ! De teama unui spin,
Lăsăm să moară roza pe tulpină...*

Noi preamărim umana'nțelepciune —
Și care-i este rodul?... Făurim

Atâtea umbre și'ntrebări nebune,
Prin care-a vieții spaimă o mărim:
Ce-i moartea? Pentru ce împărățește?
Ce ne așteaptă mâne? Mai târziu?
Ce-i taina care pururi izvorăște
De dincolo de leagăn și sicriu?

Și astfel viața ni se risipește:
În mâna care tremură de teamă,
Paharul darului ceresc se varsă
Și, până să-l lipim de gura arsă,
E gol — sau plin de-a lacrimilor vamă...
Nebuni și orbi! Nepricepuți ca vântul!
Noi singuri, noi, ne adâncim mormântul!

* * *

...Ci tu rămâi de-a-pururi zâmbitoare,
Neturburată de-al genunei glas —
Sălbatică și neștiută floare!
Surăsul tău în suflet mi-a rămas...

Aș vrea să mă avânt în lumi senine,
Dar țelul este sus și drumul greu;
Ce mult aș vrea să te răpesc cu mine —
Să te sădesc adânc în pieptul meu...!

Tovarăș drag! Când voi pași de jale,
Străbate-mi gândul cu mireasma ta;
Când inima va tremura în cale,
Inclină-te, tovarășe, spre ea
Și spune-i taina fericirii tale...

Învăță-mă disprețul de primejdii,
Și voi aprinde candela nădejzii,
Pe marginea mormintelor flămânde;
Dă-mi tu un cer spre care să privesc,
Când de-asupra inimei plăpânde
Ai suferinței vulturi se rotesc;
Și'ncrezător în ziua care vine,
Din orice lacrimă mi-aș face-o stea...
Aș înflori, aș străluci ca tine —
Aș fi însuși norocul, floarea mea!

FLOAREA OLTULUI

I

*Cum mă bate-un gând de ducă
Pân'la mândra din livadă!
Dar dece mi se usucă
Busuiocul din ogradă?*

*De trei zile mă dorește
Mândra inimii mireasă —
Dar dece se tol jelește
Ottul meu pe lângă casă?*

*Ori îmi spui de cale bună,
Ottule, iubit tovarăș?
Ori ți-aduci aminte iarăși
De un plâns ce'n noi răsună.*

*De un plâns ca din poveste,
Ottule, iubite frate,
De un șoc ce nu mai este
Și de mândre măritate... ?*

*Dacă-i plânsul pentru mine,
Să-ți dau lacrimi line-line
Da-ți-aș lacrimi grele-grele
Dacă-i plânsul pentru ele...*

*Dacă-i plânsul pentru una,
Ce nu-i încă măritată,
Ottule! mă du odată,
Ca șugarul, ca șurlunu...*

*Cerul peste noi se'ndoaie
Cu plânsori alinătoare —
Sboară, murgule, prin ploaie —
Ne te teme de vâltoare!*

MOȘ GHEORGHE LA EXPOZIȚIE

(Fragmente)

...Cucoane, sarutăm dreapta, am venit să-ți spun cum îi dreplatea în țară! — Cum îi, moșule? — ar întreba el. — Apoi, iacă cum îi, cucoane! Nu se uită nimeni la noi, cucoane! Nu găsim dreptate nicăiri, când o cereai față de un boier. N'avem pământ de hrană, cucoane! N'avem imaș, cucoane! Toată vara muncim pentru alții, și iarna n'avem ce mânca! și i-aș mai spune eu ... așa, așa, așa... i-aș, spune: Cucoane, chiamă pe toți judecătorii la București și le taie gâtul! Ca să știe de frica dumitale, dacă de-a lui Dumnezeu nu mai știi, măcar ceilalți, pe care o să-i pui în locul lor... Și mai este o pacoste, pe capul nostru, cucoane: chiamă-ți înapoi jandarmii, pe care ni-i-ai trimis prin sat, chipurile să ne facă dreptate! De când ai trimis jandarmi prin sate, s'au înmulțit hoțiile... că ei singuri, jandarmii aceștia ai dumitale, sânt cei mai prima hoți! De prind un hoț, îl mulg de parale și-i dau drumul; de-i o sfadă între doi, iau parale dela amândoi, fără să știe unul de altul, și nu le fac nicio dreptate nici unuia; de se găsește un lucru de furat la cineva, îl chiamă la secția lor, că adică să-i facă hârtiile și să-l trimiță, când colo, îl vezi înapoi acasă și spune el singur cât a dat să scape! Jandarmii dumitale îs niște hoți, mai răi decât cei de codru! Iați-i înapoi, cucoane! Fă-ți pomana asta cu noi! Și câte și mai câte nu i-aș spune... așa, așa, așa... așa, cucoane! La urmă i-aș spune: cucoane... mai fă-te și pe la noi!

„Asta ne trebuia nouă? — spune unul din cei doi boieri, din urmă. Să iai atâtea milioane din birul norodului și să te apuci să faci expoziție, când țăraniî îs îndatorați până'n gât pentru popușoi, după secetă! Să faci atâtea clădiri, pentru ca la urmă să le dărâmi, nu-i păcat de banii țării? Nu-i bătaie de joc, de munca norodului?

— Așaaaa?! — face Moș Gheorghe, punându-i-se ca o piatră

de moară pe suflet și oprindu-se locului. Auziți voi, ia? Casele astea, la care căsați voi gura și pentru care ați bălătuit voi băntălia, ca să veniți să le vedeți, is făcute din birul nostru, făăă! Ptiuuuuu! trăsni-i-ar Cel de sus și nu i-ar mai ținea Dumnezeu pe pământ!...

De-acum încolo, cât îi ziua de mare, Moș Gheorghe se uită la toate lucrurile din expoziție, ca la niște vrăjmași ai lui neînțeleși, de care ar vrea mai iute să scape și să nu-i mai vadă în ochi. Gândul că toate aceste clădiri sunt făcute ca să fie dărâmate, îi turtesc toată ființa, în care abia mai răsare dorința de a se întoarce acasă, pe Horincea lui... să-și vadă de sărăcie...

RĂTĂCIREA DIN STOBORANI

(Fragmente)

Când se văd în casă, se uită unul la altul și puinesc în răs. Ei, ce?!... a cui îi casa asta?!... firește că-i a lor, apoi... ei is boieri acum!... Așa!... dacă ești boier, cine te poate ținea de rău?!... n'ai decât după atâta muncă, să te odihnești și tu!... „Uite cum stau scaunele împrejurul mesei!“ — face Gâtlan.

— Nechita! — strigă Gâtlan, așezându-se pe un scaun, lângă masă, făcându-și chip de „con Petrachel“, când chiamă el pe vechilul Nichita, ca să-i dea porunci pentru dimineață.

Ceilalți tovarăși înțeleg numai decât unde bate Gâtlan: s'așează și ei pe scaune, împrejurul mesei și-și potrivesc și ei fețele, stăpânindu-și răsul, după slujba aceluia pe care își închipue că-l înlocuesc.

— Porunciți! răspunse Năsoiu, sculându-se de pe scaun, în semn de respect.

— Vezi mâni dimineață în zori să-mi aduci pe Gâtlan, în bice — de n'o veni altfel — și să-l pui la clacă, la dres saivanele. I-am prins boii în grâu, și nu mi-a făcut toată gloaba la care l-am pus.

— Înțeles!

— Gherasim! — strigă Năsoiu la rândul lui, cătând la Săracu, pe care și-l închipue că-i vataful Gherasim.

— Porunciți, domnule vichil! răspunde Săracu.

— Tu să pleci din astă sară! Să iei cornul și să dai de știre prin sat, că mâni să fie toată lumea la prășil. Să cauți pe Năsoiu și să-i spui că trebuie să-și prășească rămășițele din anii trecuți, c'apoi... biciul lui Nichita îi știe de știre.

— Teles.

.....
Întâmplarea a făcut ca să se întâlnească, gând la gând,

Barbă cu Mohor, când le-a răsărit în minte Mutuleasa. Amândoi au câte-o bubă coaptă la inima lor; și, dacă n'a spart bubă lor, cât a fost Mutu în viață, acum găsesc timpul prielnic să răsuflă pe socoteala văduvei lui Mutu. Nu-i vorbă, că și cu Mutuleasa au ei multă socoteală; că, dacă lui răposatul Papanachis i-a pus lumea porecla „Mutu“ ar fi putut și coanei Vetei, nevastei lui, să-i dea numele de „Sabia lui Scaraoschi“. Pe cât era de mut răposatul pe atâta tuna și fulgera Coana Veta. Bătrânii țin minte când a venit în Stoborâni răposatul Papanachis, ca scriitor de primărie. Era băiețan tânăr, fără mustăți, cu coatele rupte, un suflet de necazuri. Inceț, încet a prins la coajă. Intr'un timp era notar, primar și perceptor în Stoborâni. Apoi, peste douăzeci de ani în șir a fost numai perceptor până la moarte. Înaintea lui fusese perceptor tatăl lui Barbă; și, pentru că bătrânul Barbă nu știa decât să iscălească, îi plătea lui Papanachis să-i țină socotelile. Și i-a ținut așa de bine socotelile percepției, încât în cinci ani, numai bine l-a dat gata pe bătrânul Barbă; i-a bătut la dărăbană casa și pământul pentru banii statului, apoi a murit nebun și îngropat cu talerul... Lui Barbă studentul îi răsare numaidecât în minte chipul lui tată-său, cum alerga el pe câmp, desculț și cu capul gol, nebun și cum căuta o comoară...

Gheorghe Mohor, de felul lui, e un bicisnic. Când era de cinci ani a dat peste el un pustiu de vărsat negru, care i-a sgârcit mânele din cot și i-au înțepenit așa. Și azi se miră lumea cum poate el munci cu mânele lui cășe; are însă numai inimă din creștet și până'n tălpi. Răsloarnă pământul, nu altceva! Gospodărie ca a lui nu-i în Stoborâni; curățenie și orânduială ca în ograda lui nu se mai afla în tot cuprinsul. Muncește până cade'n brânci, și'ncepe a plânge ca un copil, că n'are mai multă putere, cât îi cere inima lui de muncă. Sunt oameni care caută să-și schimbe felul muncii, când dau de greu; Mohor însă s'a abătut și la alte feluri de munci, mai potrivite cu puterea trupului lui, nu pentru că munca pământului îi pare uricioasă, ci pentru că această muncă cere mai multă putere decât are el. Dela o vreme, tot sbătându-se el cum s'o dea s'o nimerească, a cumpărat un cazan de făcui rachiu de tescovină și de drojdie de vin, care se găsește berechet în Stoborâni și se aruncă, fără să i se dea vre-o întrebuintare. Când s'a apucat de treabă, a dat peste Mutu. Ba că n'are învoire dela casierie; ba — când are învoire — că nu i-i cazanul după regulă. Și umblă Mohor în dreapta și în stânga, pe la subprefect, pe la casier, pe la deputați, și le arată la toți că alte cazane, în alte sate, unde-i perceptor tot Mutu, sunt mai proaste ca și a lui, și le-a dat voie... numai lui nu-i dă voie. După ce-l smulg de toate părțile, îi dă însășițit voie să deschidă cazanul. Nu trece mult și-i aruncă ponosul că vinde rachiu pe ascuns, și-i închide din nou cazanul. Altă alergătură, alte rugăminți, alte ciupeli.

I s'a înveninat sufletul, mai mult de douăzeci de ani, cu istoria cazanului de rachiu. Și tot veninul i l-a turnat numai Mutul. Deaceea se gândește el la Mutuleasa, când îi vorba de răcorit inima. Măcar după moarte să-și răzbune, dacă n'a putut să-i facă nimic cât a fost în viață. Acelaș gând îl face și pe Barbă să-și schimbe hotărîrea și să nu mai meargă la Bucă.

— I-a Mutuleasa, măăă! — strigă Barbă. Și n'are nevoie Barbă să strige a doua oară. Pornesc într'acolo, năboiu. Vasile Cosor se bucură mai-dihai decât alde-Barba și Mohor. „Buun! — gândește el, mergând pe drum și pe-alătura de drum. Bun!... se cade să i-o facem Mutulesei! Că mult ne-a canonit. Odată, eram de strajă cu alt milițian. Vreme de iarnă, crăpau pietrele de ger. Noi trebuia să păzim percepția și pe vreme de noapte. Ne culca în tinda percepției, pe locul cel de ger. Cerem lemne — că statul îi dădea lemne pentru percepție — și dânsa ne ia de goană, ba încă ne batjocorește cum îi vine la gură. Cercăm să dormim: de unde să dormi, când îți inghiață inima în tine de ger! Vrem să ne ducem în sat după lemne... unde-i chip! Te da Mutul în judecată, c'ai lăsat casa de bani singură. A doua zi am cărat toată ziua apă dela Prut și-am rânit la cai și la vaci. De multe ori am degerat de frig, dar ca atunci n'am pășit nevoie mare ca aceea... să-mi degere degetele dela picioare, de n'am putut scăpa, până ce nu mi-au tălat doftorii degetele la spital. Cucoana asta-i drac nu-i femeie. Și Mutul tăcea și-o lăsa pe dânsa să facă ce-o vrea! Da'i-aș fi sucit gâtul în locul lui, ca la un pui de vrabie!... Vara, îi munceam pe moșie de sufletul dracului — cică eram de strajă la „birău“. Apoi, dacă eram de strajă la birău, dece ne trimiteau tocmai la dracu'n praznic, la coasă, ori la prășit, ori la secere... de ne trecea câte trei zile până veneau alții de ne schimbau la muncă? În nopțile de vară nu veneau hoții la casa de bani? dece ne trimitea la muncă?“.

Petre Limboiu are alt năduf. Casa în care stă Mutuleasa, cu pământul de sub ea, îi luată dela moșu-său Arghire, cu hapca, fără plată și fără documente de vânzare. Cât a trăit moșul, s'a tot vorbit el, cu unul și cu altul precum că moșul său Arghire, de n'ar fi murit flăcău tomnatic și pe neașteptate, le-ar fi lăsat lor casa — nepoții după mamă — și n'ar fi pus stăpânire Mutul fără știrea lui Dumnezeu. De multe ori s'a hotărît să se ducă să reclame; într'un rând, chiar a cercat pe la un avocat; dar n'a putut scoate îndreptări din primărie, pentrucă Mutul ținea de păr pe toți primarii... Ce vrei prilej mai bun decât acesta? Să te duci la Mutuleasa și s'o judeci, cum îți cere inima!...

Vasile Turealcă își amintește și el de ahturile inimei lui. Ce făcea el, ce dregea, dar nu s'ajungea cu birul la vreme și, ca să nu-i vândă țoalele din casă pentru bir, munceau întruna, de

când și-a cumpărat Mutul Pietroasa, pe lanurile lui, ca să-l amâne cu plata birurilor.

Vreme de 40 de ani a trăit Mutul în Stoborâni; toată vremea asta n'a schimbat o singură vorbă cu vreun om din sat. — Te chema la bir, te duceai, plăteai, îți da chitanță și nu schimbai nicio vorbuliță cu dânsul. De aveai nevoie să te amâne cu plata, te rugai... mai așteptai, iar te rugai... degeaba! nici un cuvânt, până te lehamiteai și plecai. Îți punea lucrurile la darabană... te rugai, te rugai... pace! te duceai atunci la muncă și te amâna!... iar când erai la munca lui, erai cu mâncarea ta și cu badgiocura Mutulesei!

Asta-i pricina pentru care, când a strigat Barbă să meargă lumea la Mutuleasa, în toată gânga asta de toată mâna — cei mai puțini turbați de băutura, cei mai mulți huni teferi — nu s'a găsit nimeni care să spună o vorbă dimpotrivă.

Constantinescu D,

TABLA DE MATERII

	<u>Pag.</u>
<i>Alexandru Vlahuță:</i>	
Viața	5
Opera	8
A. Poezia	8
B. Proza de critică socială	15
C. Proza cu conținut moralizator și didactic	17
D. Traduceri	18
Concluzii	18
<i>Barbu Delavrancea:</i>	
Viața	19
Opera	21
Concluzii	28
<i>George Coșbuc:</i>	
Viața	28
Opera	31
Concluzii	38
<i>Calistrat Hogaș:</i>	
Viața	39
Opera	42
Concluzii	51
<i>St. O. Iosif:</i>	
Viața	51
Opera	52
Concluzii	59
<i>Panait Cerna:</i>	
Viața	60
Opera	61
Concluzii	67
<i>Spiridon Popescu:</i>	
Viața	67
Opera	68
Concluzii	73

MATERIAL ANTOLOGIC

	Pag.
<i>A. Vlahuță:</i>	
1907	77
Unde ni sunt visătorii	81
Socoteala	85
Mogâldea	85
Cățiva paraziți	87
<i>B. Și Delavrancea:</i>	
Sultănica (fragment)	92
Hăgi Tudose (fragment)	95
<i>C. Coșbuc:</i>	
Pentru libertate	101
Dușmancele	102
Faptul zălei	105
O scrisoare dela Muselin-Se'lo	107
Noi vrem pământ	109
Doină	111
Scrisoarea lui Firdusi către șahul Mahmud	114
Nunta Zamfirei	119
Moartea lui Fulger	124
<i>Calistrat Hogaș:</i>	
Pe Șeștina (Fragment din „Amintiri dintr'o călătorie“)	151
Mustețile și Politica	155
<i>St. O. Iosif:</i>	
Invins	159
Doina	159
Ciobăoașul	140
Novaceștii	141
Gruia	142
<i>P. Cerna:</i>	
Către Pace	145
Zile de durere	147
Poporul (Fragmente)	148
În peșteră	149
Părâul și floarea	150
Floare și Genune	152
Floarea Oltului	154
<i>Spiridon Popescu:</i>	
Moș Ghiorghe la expoziție (Fragmente)	155
Rătăciră dela Stoborâni (Fragmente)	156

BIBL. FAC. FIL. L. SI. SIBIU
 8892
 75

Atelierele Grafice „DOBROGEANU GHEREA“ București

Biblioteca Universității „Lucian Blaga” din Sibiu

E R R A T A

Pagina	Rândul	În loc de:	Se va citi :
9	20 de sus	care-n	care'n
10	1 de jos	să se-arate-o	să ne-arate-o
11	11-15 de sus	Vor șterge vrajba dintre oameni Ș'or face trailul mai se- nin, punând Pace și iubire în iui- toile care gem.	Vor pune pace și iubire în inimile care gem Sub valurile de întunerie C'emping la ură și bles- tem, Vor șterge vrajba dintre oameni Ș'or face trailul mai se- nin...
12	17 de jos	„Auri sacra famae”	„Auri sacra fames”
15	15 de jos	„Expraxia”	„Eprania”
29	16 de sus	social în care fusese in- trodus nu i se potrivește	citoare.
54	17 de sus	Umput-ai	Umplut-ai
55	11 de jos	mitul „latinătății”	mitul „latinătății pure”
52	6 de sus	dovedirea latinătății limbii	dovedirea latinătății pure a limbii
55	8 de sus	„Carmen Secularae”	„Carmen Saeculare”
60	6—7 de sus	ațățătorilor	ațățărilor
60	3 de jos	Gedankelyrik	Gedankenlyrik
65	7 de sus	Flămânde și nevolnice pu- teri	Flămândă și nevolnică pu- tere.
69	5—6 de sus	să poată vedea recapitu- larea a 40 de ani de pro- gres, în toate direcțiile vieții publice.	să poată vedea „recapi- tularea a 40 de ani de progres, în toate direc- țiile vieții publice”.
71	19 de jos	pământului	pământului
78	3 de jos	te'mpresoară	te'mpresurară
80	11 de sus	podoabe, Țară sfântă,	podoabe, Țară sfântă.
82	1 de sus	vis'arată	vi s'arată
89	17 de sus	escorecherie	exerocherie
101	Ultimele 8 versuri trec la pag. 102, la sfârșitul poemului, după ver- sul : <i>Poate-a celor mai dr'o doi,</i>		
148	12 de sus	Dece nu uiți ?	Dece ne uiți ?
153	15 de jos	Când voi pași de jale,	Când voi pați de jale,

ES

Prețul Lei 75.—

Biblioteca Universității „Lucian Błaga” din Sibiu

Lei 75.—